

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická ■

Orální historie jako metoda pro výzkum vztahu Čechů a Němců v obci Krompach (od závěru druhé světové války do 60. let)

Diplomová práce

Studijní program: N7105 – Historické vědy

Studijní obor: 7105T021 – Historie

Autor práce: **Bc. Kamila Klíngorová**

Vedoucí práce: PhDr. Markéta Lhotová

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Kamila Klingorová
Osobní číslo: P12000656
Studijní program: N7105 Historické vědy
Studijní obor: Historie
Název tématu: Orální historie jako metoda pro výzkum vztahu Čechů a Němců v obci Krompach (od závěru druhé světové války do 60. let)
Zadávající katedra: Katedra historie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce má za cíl sledovat na mikrohistorii regionu vývoj vztahu Čechů a Němců od závěru druhé světové války až do šedesátých let dvacátého století. Jako zkoumaný region byla zvolena příhraniční obec Krompach.

Práce bude založena na terénním výzkumu, který bude prováděn především metodou orální historie. Předpokladem pro zpracování bude seznámení se s teorií orální historie. Základem dalšího zpracování bude analýza interview. V následném syntetickém zpracování budou informace získané z interview dále konfrontovány s poznatky získanými při studiu historie regionu a proměn českého pohraničí ve sledovaném období.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

SOVADINA, Miloslav. Správní vývoj Českolipska. Česká Lípa: Státní okresní archiv, 1998.

SPURNÝ, Matěj. Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960). Praha: Antikomplex, 2011. 373 s.

STANĚK, Tomáš. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. Ve Středolukách, 2011. 957 s.

VANĚK, Miroslav, a kol. Orální historie. Metodické a "technické" postupy. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003.

VANĚK, Miroslav; MŮCKE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana. Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007.

VANĚK, Miroslav. O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Markéta Lhotová
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce:

13. prosince 2013

Termín odevzdání diplomové práce:

12. prosince 2014

doc. RNDr. Miroslav Březina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Palouš, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 13. prosince 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současné čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 15. 12. 2015

Podpis: *Jamela Klvingová*

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala paní PhDr. Markétě Lhotové za laskavé vedení práce. Dále děkuji všem pamětníkům, kteří byli ochotní podělit se o svůj příběh, pocity a zážitky, bez nich by tato práce nemohla vzniknout. V neposlední řadě patří dík mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala a motivovala.

Anotace

Diplomová práce se zabývá vývojem česko-německých vztahů v obci Krompach od závěru druhé světové války do šedesátých let. Je rozdělena na dvě části, a to teoretickou a empirickou. Teoretická část se věnuje česko-německým vztahům z celorepublikového pohledu. Zaměřuje se i na události, které tyto vztahy nejvíce ovlivnily. Dále je představena historie zkoumané obce a také metodologie orální historie. V empirické části je proveden výzkum pomocí metody orální historie. Prostřednictvím osmi rozvorů s pamětníky z obce Krompach je zmapován vývoj česko-německých vztahů. Práce je rozšířena i o významné historické poválečné mezníky obce. Získané výpovědi jsou analyzovány a komparovány s dostupnými prameny.

Klíčová slova: Metoda orální historie. Češi. Němci. Krompach. Druhá polovina dvacátého století.

Annotation

This diploma thesis is focused on the development of Czech and German relationships in the village of Krompach since the end of World War II till the end of sixties. It is divided into two parts, theoretical one and empirical one. The theoretical part is concentrated on Czech- German relations from a nationwide perspective. It focuses also on events that influenced these relationships. Further is introduced the history of the village and methodology of oral history. Empirical research part is carried out by method of oral history. The development of Czech-German relations is mapped through eight interviews with narrators from the village of Krompach. The work is enlarged by significant historical milestones of the village in post-war era. Statements from eyewitnesses are compared with available sources.

Key words: Method of oral history. Czechs. Germans. Krompach. The second half of the twentieth century.

Obsah

Seznam obrázků.....	10
Seznam použitých zkratk 11	11
Úvod	12
1 Historický exkurz.....	15
1.1 Válečná předehra.....	15
1.2 Geneze odsunového plánu	16
1.3 Tzv. státně nespolehlivé obyvatelstvo	17
1.4 Odsun Němců.....	20
1.5 Osídlování aneb nový živel v pohraničí.....	23
1.6 Německá minorita v Československu v 50. a 60. letech.....	25
2 Obec Kropach jako oblast výzkumu.....	29
2.1 Historie obce do roku 1945	30
2.2 Historie Kropachu ve zkoumaném období	33
3 Metoda.....	39
3.1 Orální historie – základní charakteristika metody	39
3.2 Vývoj orální historie ve světě i u nás.....	40
3.3 Postupy orální historie	42
4 Rozhovory.....	45
4.1 Terénní výzkum	45
4.2 Stručná biografie narátorů a obecná analýza rozhovorů.....	48
5 Výsledky výzkumu	56
5.1 Češi a Němci v obci Kropach v letech 1945–1948.....	56
5.1.1 Konec války a odsuny Němců	56
5.1.2 Osídlování.....	64
5.1.3 Česko-německé vztahy v letech 1945-1948	67
5.2 Češi a Němci v obci Kropach v 50. letech.....	68
5.2.1 Skladba obyvatelstva	69
5.2.2 Vznik hraničního pásma a demoliční akce	71
5.2.3 Česko-německé vztahy v 50. letech.....	74
5.3 Češi a Němci v obci Kropach v 60. letech.....	76
5.3.1 Uvolnění hranice.....	77
5.3.2 Česko-německé vztahy v 60. letech.....	81

5.4	Současný pohled na události v obci od konce roku 1945 do 60. let	82
	Závěr	85
	Seznam použitých pramenů a literatury	89
	Seznam příloh	92

Seznam obrázků

Obrázek 1: Obec Krompach

Obrázek 2: Národnostní složení v obci Krompach

Seznam použitých zkratk

COHA – Česká asociace orální historie

ČSR – Československá republika

IOHA – Mezinárodní asociace orální historie

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

KSČ – Komunistická strana Československa

KSONN – Kulturní sdružení občanů Československé socialistické republiky německé národnosti

MSK – Místní správní komise

NDR – Německá demokratická republika

NV – Národní výbor

pplk. – podplukovník

RG – Revoluční garda

SdP – Sudetoněmecká strana

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SRN – Spolková republika Německo

USA – Spojené státy americké

Úvod

Tématem mé diplomové práce je „Orální historie jako metoda pro výzkum vztahu Čechů a Němců v obci Krompach (od závěru druhé světové války do konce 60. let)“. K napsání této práce mě motivoval rozhovor s mým otcem, který jsem prováděla v rámci školního semináře. V tomto rozhovoru jsem se dozvěděla mnoho nových a zajímavých informací o soužití Čechů a Němců v příhraniční obci Krompach, ze které pochází má rodina. Rozhodla jsem se, že využiji metody orální historie a oslovím i další pamětníky z Krompachu, abych se dozvěděla více o soužití obou etnik, ale také poválečné době obecně. Pamětníků, kteří tuto dobu v obci prožili, je jen hrstka, proto se domnívám, že je důležité, aby se tyto jejich vzpomínky uchovaly a neupadly v zapomnění.

Diplomová práce má primárně za cíl sledovat na mikrohistorii regionu (obec Krompach) vývoj vztahu Čechů a Němců od závěru druhé světové války až do šedesátých let dvacátého století, k realizaci tohoto cíle jsem využila metodu orální historie.

Předkládaná práce je rozdělena do dvou částí, a to do teoretické a empirické. První, teoretická, část je členěna na tři oddíly. První oddíl má za cíl zmapovat česko-německé vztahy v Československu ve zkoumaném období, tedy od konce války až do šedesátých let dvacátého století. Postupně se zaměřuji na nejdůležitější historické události, které ovlivnily soužití obou etnik. Patříčný důraz kladu na příčiny odsunu německého obyvatelstva, dále na samotný odsun a na následné znovuosídlování pohraničí. Dotýkám se také postavení německé minority v Československu v padesátých a šedesátých letech. Druhý oddíl představuje obec Krompach, především pak jeho historii ve zkoumaném období, ale také velmi stručně historii od počátku vzniku obce do roku 1945. Třetí oddíl teoretické části práce je zaměřen na hlavní výzkumnou metodu mé práce, tedy na orální historii. Tuto metodu charakterizuji, zabývám se jejími postupy i vývojem u nás a v zahraničí. Druhá, empirická, část diplomové práce je zaměřena na samotný výzkum pomocí metody orální historie. Nejprve popisuji průběh terénního výzkumu, poté představuji všech osm narátorů, kteří byli ochotni přistoupit na rozhovor. Jedná se Gerdu Blažkovou, Gerharda Posselta, Gerharda Schlucknera, Miroslava Klingoru, Milana Šimáka, Jindřicha Pohla, Růženu Červenkovou a Helenu Hozákovou. Všech těchto osm uskutečněných rozhovorů analyzuji nejprve v obecné rovině. Nejrozsáhlejší oddíl empirické části mapuje česko-německé vztahy v obci Krompach od konce druhé světové války do konce šedesátých let.

Zajímám se také o nejvýznamnější historické události, které se v obci staly ve zkoumaném období. Jedná se především o osvobození obce v roce 1945, odsun Němců, osídlování a formování nového obyvatelstva, vznik hraničního pásma, demoliční akce a uvolnění hranic. Nechybí ani současný pohled narátorů na tyto události. Uskutečněné rozhovory jsou v empirické části analyzovány a konfrontovány s ostatními prameny či literaturou.

Jak již bylo zmíněno, můj výzkum je prováděn především metodou orální historie, přičemž se opírá zejména o rozhovory s pamětníky. Ke zpracování diplomové práce bylo ale nutné prostudovat odbornou literaturu a seznámit se s dostupnými prameny, které se týkají zkoumané problematiky.

Studium odborné literatury zabývající se poválečnými česko-německými vztahy v celorepublikovém měřítku a proměnami českého pohraničí ve sledovaném období bylo první činností při zpracování mé diplomové práce. Vzhledem k tomu, že poválečné česko-německé vztahy a proměny českého pohraničí jsou jedním z nejdiskutovanějších a nejožehavějších tématem v našich novodobých dějinách, mohla jsem se při studium tohoto problému opřít o rozsáhlou základnu odborné literatury. K pochopení a prohloubení této problematiky mi byl nápomocen významný český historik Tomáš Staňek, který se specializuje na česko-německé vztahy a postavení německého obyvatelstva v českých zemích ve dvacátém století. Z monografií tohoto historika jsem vycházela zejména z prací „*Německá menšina v českých zemích 1948–1989*“ a „*Odsun Němců z Československa 1945–1947*“. V souvislosti se Staňkem je nutné zmínit monumentální dílo „*Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*“, na kterém spolupracoval se švýcarským historikem Adrianem von Arburgem.¹ Výše zmiňované monografie se staly jakousi kostrou pro zpracování teoretické část mé diplomové práce. Jako velice zajímavou se jeví také práce „*Nejsou jako my*“ od mladého českého historika Matěje Spurného, který sleduje proměňující se vztah české společnosti a jejich politických elit vůči menšinám (Němci, Romové, volyňští Češi). Tato publikace však předpokládá alespoň základní orientaci v poválečném historickém vývoji. Domnívám se tedy, že je vhodná spíše pro odborníky než pro laickou veřejnost.

¹ Adrian von Arburg je švýcarský historik dlouhodobě působící v České republice. Badatelsky se zabývá vysídlením Němců z českého pohraničí a následným osídlováním tohoto území.

Pokud se jedná o literaturu konkrétně zaměřenou na obec Krompach, nalezneme pouze částečně zpracovanou historii obce či jen nahodilé zmínky v publikacích, které se primárně touto obcí nezabývají. Komplexně zpracovaná historie obce Krompach tedy není k dispozici, nicméně historií Krompachu, zejména pak do období 20. let 20. století se zabývá trojice autorů Hlinomaz – Panák – Rosol ve své knize „*Krompach, přehled dějin obce*.“ Tato publikace bohužel nepostihuje zkoumané období mé diplomové práce, pomohla mi však ke zpracování předválečné historie. Torzovité zmínky o Krompachu můžeme nalézt v pracích Ladislava Pavýzy, který zkoumá sousední obce. V mé diplomové práci jsem využila jeho publikace „*Dolní Světlá*“, „*Horní Světlá*“ a „*Pozdní sběr*“. Několik zmínek o Krompachu jsem našla v publikaci Jaroslava Beneše „*Strípky z dějin finanční stráže*“, opět se ale jednalo převážně o předválečné období. Vzhledem k tomu, že historie obce v mnou zkoumaném období není zpracovaná, pramennou základnou se mi stal Státní okresní archiv v České Lípě. Čerpala jsem primárně z fondu Místní národní výbor Krompach, který pokrývá období od roku 1945 do roku 1980. Zde jsem se však setkala s jistou torzovitostí některých dokumentů, zejména pak z těsně poválečného období a také z šedesátých let. Studium těchto materiálů bylo náročné nejen díky některým chybějícím písemnostem, ale také mnohdy špatném fyzickém stavu dokumentů.

Před realizací rozhovorů s pamětníky bylo nezbytné důkladně prostudovat literaturu týkající se orální historie. Domnívám se, že nejvýznamnějšími orálními historiky jsou v České republice Miroslav Vaněk a Pavel Mücke. Právě jejich publikace se pro mě staly stěžejní při studiu orální historie. Opírám se především o knihu „*Třetí strana trojúhelníku*“, která pojednává o nejnovějších teoretických a praktických aspektech orální historie. Trio Vaněk – Mücke – Pelikánová publikovalo knihu „*Naslouchat hlasům paměti*“, která také pojednává o teoretických problémech, metodologii a vymezení orální historie. Tato publikace je určena jak pro odbornou, tak laickou veřejnost. Je třeba vyzdvihnout přílohovou část knihy, v níž jsou k dispozici vzory vedení rozhovoru, což ulehčuje práci zejména začínajícím studentům, kteří chtějí při svém výzkumu užít tuto metodu. Od profesora Vaňka jmenujme ještě publikace „*Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*“ a „*O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty*“.

1 Historický exkurz

Cílem této kapitoly je stručně zmapovat česko-německé vztahy v Československu v období od konce druhé světové války do šedesátých let dvacátého století, přičemž se zaměřuji i na nejdůležitější mezníky, které tyto vztahy ovlivnily. Zamýšlíme-li se nad událostmi z této doby, je nutné se lehce dotknout dvacátých, třicátých a první poloviny čtyřicátých let, které hrály významnou roli pro následující období.

1.1 Válečná předehra

Na počátku 20. let žilo v Československu 3 123 000 Němců. Nejvíce, více než 2, 9 milionu, jich pobývalo v pohraničí. Právní řád a ústava Československé republiky (dále ČSR) zaručovaly Němcům menšinovou ochranu, rovnost před zákonem, možnost kulturního a veřejného života a hospodářské uplatnění. Mohli se také plně účastnit politického života ve státě. Na území, kde byla více než 20 % menšina, byl druhým úředním jazykem jazyk menšiny.² Němci se s Československem jako se svojí vlastí ve většině případů neztotožňovali. Trnem v oku byl pro ně zejména požadavek znalosti státního jazyka v zaměstnání na úřadech či veřejné správě (díky tomuto požadavku bylo ze státních služeb propuštěno velké množství německých úředníků) a rušení některých německých jednotřídek a následné zřizování českých menšinových škol v německých oblastech.

Světová hospodářská krize na přelomu 20. a 30. let zasáhla mnohem silněji pohraničí než vnitrozemí, a to především kvůli krizi zasaženému průmyslu (těžba uhlí, textil, sklářství, chemický průmysl). Špatná hospodářská situace a prudký růst nezaměstnanosti se výrazně projevil na faktu, že stále více sudetských Němců začínalo sympatizovat s nacionalistickými názory.³ Celá krizová situace vyvrcholila 29. září 1938 Mnichovskou dohodou. Na této konferenci se západní velmoci (Francie a Velká Británie) dohodly ve snaze zabránit válečnému konfliktu zvolit politiku appeasementu. Velmoci přistoupily na odstoupení československých pohraničních území Německu. Sudety byly v říjnu 1938 obsazeny německou armádou a sudetští Němci se tak stali občany Říše. Prezident Beneš odstoupil 5. října a odešel do exilu.⁴ Mnichovský úspěch Hitlera vůči Československu znamenal

² STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948)*. Ostrava 1992, s. 9.

³ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*. Praha 2002, s. 86.

⁴ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948)*. Ostrava 1992, s. 14–20.

mimo jiné vynucený útěk či přímé vyhnání asi 160 000 až 170 000 Čechů, Židů a také sudetoněmeckých demokratů z jejich domovů do vnitrozemí, a to jen s nejnútnejším majetkem.⁵ Je nutné zmínit, že tento nucený odchod neprobíhal pouze v říjnu 1938, ale odehrával se i v pozdějším období. Vyhánění bylo prováděno v masovém měřítku pod nátlakem a výhrůzkami. České obyvatelstvo, které v pohraničí zůstalo, bylo zbaveno jakýchkoliv národních práv.

1.2 Geneze odsunového plánu

Ani odstoupení československého pohraničí Německu nezabránilo k propuknutí druhé světové války. Již v průběhu válečného konfliktu spojenecké velmoci prohlásily Mnichovskou dohodu za neplatnou. Bylo zřejmé, že se po válce české pohraničí opět stane jedním z primárních témat a že otázka německé menšiny bude muset být vyřešena. Proto se prezident Edvard Beneš a jeho stoupení doma i v exilu začali o možnostech trvalého oslabení německé menšiny v budoucí republice zabývat poměrně záhy po Mnichovu.

Původní Benešovy návrhy na vyřešení otázky týkající se Němců v pohraničí byly následující: odstoupení „výběžků“ (respektive výměnu území s Německem), částečné vysídlení starousedlého německého obyvatelstva, později pak zřízení zvláštních samosprávných celků (žup) v pohraničí. Po příchodu Reinharda Heydricha do protektorátu se ovšem názor na řešení „sudetoněmecké otázky“ značně vyostřil. Během roku 1942 se československá londýnská emigrace snažila detailněji rozpracovat možnosti vypořádání se s německým živlem, včetně možnosti rozsáhlého transferu. Pro Beneše bylo důležité, aby myšlenku odsunu Němců podpořili i Spojenci. Sovětský svaz, Velká Británie i Spojené státy americké se k tomuto návrhu postavily zdrženlivě, nicméně nic nevyloučily, ale ani neodsouhlasily. V průběhu roku 1943 Beneš své diplomatické úsilí stále více stupňoval a vystupoval s požadavky na transfer většiny sudetských Němců důrazněji. Prvního úspěchu Beneš dosáhl v prosinci 1943 při návštěvě Moskvy. Beneš Sověty seznámil s odsunovým plánem, ti ho rámcově odsouhlasily s podmínkou, že celá problematika bude muset být ještě projednána s ostatními velmocemi.⁶ Beneš se dlouhou dobu nechával slyšet, že v případě vítězství ve válce bude třeba rozlišovat mezi osobami, jež se provinily

⁵ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*. Praha 2002, s. 110.

⁶ Tamtéž, s. 174.

proti státu a československému národu a těmi loajálními. Toto stanovisko bylo také tlumočeno Spojencům. Postupem času se ale názor Beneše a československé reprezentace změnil a stále více se přikláněli ke koncepci o kolektivní vině Němců. Prezident se ve vzkazech domácím odboji vyjadřoval stále ostřeji a protiněmecká propaganda nabírala na obrátkách. Dne 23. 11. 1944 bylo předloženo Spojencům memorandum, které formulovalo československé požadavky. Odmítala se v něm možnost řešit národnostně menšinové vztahy úpravou hranic, zdůrazňovalo potřebu vysídlit nepřátelské menšinové skupiny a počítalo se s opuštěním dvou třetin z celkového počtu 3,2 milionu Němců. Celý proces odsunu měl být proveden pod dohledem mezinárodní kontroly a vše mělo proběhnout humánně a organizovaně. Memorandum dále upravovalo státně občanská opatření a podmínky konfiskace německého majetku.⁷ Pro československou vládu byl velice důležitý postoj západních mocností. Britové i Američané odložili rozhodnutí o transferu na pozdější dobu a zdůrazňovali, že je potřeba, aby se dohodly všechny tři mocnosti. Po tomto neúspěchu se Beneš začal zabývat možností, že by se dohodl pouze se Sověty. V březnu 1945 odjel Beneš do Moskvy společně s představiteli londýnské emigrace na schůzku s komunisty a Sověty. Sověti se vyjádřili k odsunu kladně, ale trvali na konzultaci s Brity. Konečné a jasné rozhodnutí velmocí ohledně transferu Němců bylo vyneseno až na Postupimské konferenci.⁸ Ani Košický vládní program, který byl schválený 5. dubna 1945, rozhodně nestanovil konkrétní postup řešení sudetoněmeckého problému v obnovené republice. Vládní program obsahoval pouze rámcová pravidla postupu vůči německému obyvatelstvu. Závazná opatření, která by směřovala k realizaci transferu Němců z Československa, se tak připravovala a následně aplikovala až po příjezdu vlády do Prahy (polovina května 1945).

1.3 Tzv. státně nespolehlivé obyvatelstvo

Po skončení války byla atmosféra v Československu prosycena touhou po pomstě a česká poválečná společnost se vyznačovala vyostřeným antiněmectvím. Na tom, že Němci musejí být bezpodmínečně a jednou pro vždy vyhnáni, se shodovaly jak všechny politické strany, tak většina českého obyvatelstva ze všech společenských vrstev.⁹

⁷ BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848–1948*. Praha 2002, s. 176.

⁸ Tamtéž, s. 251–252.

⁹ SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my*. Praha 2011, s. 151.

Hovoříme-li o vysídlení Němců z Československa, je nutné definovat, jaké bylo postavení Němců v Československu po válce, kdo měl být vysídlen a kdo mohl zůstat. Postavením německé menšiny v Československu se zabíraly zejména dva ústavní dekrety prezidenta republiky.

První dekret č. 5/1945 Sb. z 19. 5. o národní správě označoval Němce za státně nespolehlivé a jejich majetek převáděl pod státní správu. Tento dekret mimo jiné upravuje postavení Němců v Československu a definuje německou národnost. „*Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti*“.¹⁰

Rozhodujícím aspektem pro zařazení do odsunu bylo neudělení československého státního občanství. Státní občanství formoval druhý dekret č. 33/1945 Sb. z 2. 8. Podle tohoto dekretu ztratili všichni někdejší českoslovenští státní občané německé národnosti občanství k datu, kdy získali německou státní příslušnost. Ostatní českoslovenští Němci, kteří německou národnost nezískali, ztratili československé státní občanství kde dni, v němž dekret vstoupil v platnost. Nutno podotknout, že dekret postrádal definici Němců a Maďarů a ani neodkazoval na již dříve vydané dekrety. Dekret č. 33/1945 Sb. vylučoval některé osoby ze ztráty občanství nebo jim umožňoval státní občanství znovu získat. Československé státní občanství zůstalo Němcům, kteří se po 21. 5. 1938 přihlásili jako Češi či Slováci. O zachování československého občanství mohli podle dekretu požádat antifašisté.

Ačkoliv byli Němci vnímáni jako kolektivně vinní, existovaly výjimky, které umožňovaly některým Němcům v Československu zůstat. Jednalo se především o tři skupiny Němců – *antifašisté, příslušníci tzv. smíšených manželství a tzv. nepostradatelní odborníci*. To, že československé občanství bylo těmto osobám zachováno či navráceno ale neznamenal, že by snad byli tito lidé zrovnoprávněni s Čechy a Slováky. Každý Němec, který chtěl své občanství vrátit či zachovat, musel podat příslušnou žádost. Podmínky, které museli Němci splnit, aby byli prohlášeni za *antifašisty*, stanovil ústavní dekret č.

¹⁰ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: *Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů*. [online]. [cit. 11. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/51945.html>

33/1945 Sb. z 2. 8. Osoby, které žádaly o zařazení mezi antifašisty, musely být věrní Československu. Bylo také potřeba, aby doložily, že se buď aktivně podílely na boji za osvobození republiky, nebo trpěly pod nacistickým terorem. Různé směrnice či oběžníky Ministerstva vnitra nabízely odlišné, většinou mnohem širší definice antifašistů.¹¹ Tato nejednotnost dávala velký prostor pro různé protekce či korupce. Ani uznání antifašisté neměli volební právo a byli považováni za občany druhé kategorie. Československé státní občanství bylo těmto osobám většinou potvrzené až v průběhu let 1947 až 1948, do té doby jim bylo vydáno pouze tzv. prozatímní osvědčení.

Druhá skupina Němců, která mohla v Československu za určitých podmínek zůstat, byli tzv. *příslušníci smíšených manželství*. Rodiny, které se skládaly z Čechů i Němců, byly po válce ve velmi nezáviděníhodné situaci. Během tzv. divokého odsunu nebraly armádní složky na tyto rodiny téměř žádný ohled. Kvůli této nedostatečné ochraně bylo za československé hranice vyhnáno velké množství příslušníků smíšených rodin. Československé orgány začaly brát na národnostně smíšené rodiny zřetel až na počátku roku 1946.¹² Možnost navrácení občanství bylo možné jen za Čechy (Slováky) provdaných žen a jejich neplnoletých dětí. Podmínky pro získání československého občanství pro muže českých (slovenských) žen byly stanoveny až na přelomu let 1946/1947.¹³

Třetí, poslední, skupinou byly tzv. *nepostradatelní odborníci*. Záhy po osvobození bylo více než jasné, že hospodářství bude postrádat německé pracovní síly. Jednalo se především o těžbu uhlí, textilní, sklářský a keramický průmysl. Některé poválečné směrnice obsahovaly ochranu německých nepostradatelných zaměstnanců, odborníků, specialistů. Tyto směrnice ale nebyly často respektovány. Situace se změnila až během roku 1946, kdy se otázka ponechání těchto nepostradatelných zaměstnanců v důležitých výrobních odvětví začala řešit.¹⁴

Německé obyvatelstvo bylo po válce vystaveno velkému množství diskriminačních opatření ve všech sférách života. Takzvaně státně nespolehliví byli vyloučeni z výkonu veřejných služeb, bylo jim pozastaveno vyplácení dávek sociálního pojištění, které nahrazovalo vyplácení dávek ve velmi omezené míře. Příklad potravinových lístků byl omezen na stejné množství, jaké dostávali Židé za okupace. Němci nesměli volit ani být voleni. Také

¹¹ SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my*. Praha 2011, s. 164.

¹² Tamtéž, s. 157.

¹³ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. 1945-1951*. Středokluky 2010, s. 88.

¹⁴ SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my*. Praha 2011, s. 169.

jim bylo zakázáno sloužit v československé armádě. Byly rozpuštěny veškeré německé spolky a školy, německy se nesmělo mluvit na veřejnosti ani na úřadech. Němci museli nosit označení (bílé nebo žluté pásky s písmenem „N“). Tito lidé nesměli vycházet po určité hodině ven, nemohli využívat veřejné prostředky, kolo ani automobil. Informační zdroje jako telefon, telegram či rozhlasový přijímač byly zakázané. Veškerá veřejná prostranství jako kina, divadla, kulturní akce, restaurace byla pro Němce tabu. Tyto diskriminační opatření se uplatňovaly především v květnu a červnu 1945, velice často byly nekoordinované a lišily se co do lokality.

1.4 Odsun Němců

Vysídlení Němců z Československa probíhalo ve dvou hlavních fázích. První etapa, označovaná jako tzv. divoký odsun, začala po osvobození v květnu a trvala do konce srpna 1945. Druhá fáze, tzv. organizovaný odsun, probíhala od podzimu 1945 do jara 1947. Na druhou fázi vysídlení Němců navazoval tzv. dodatečný odsun, ten trval až do 50. let.

Jak bylo již zmíněno, tzv. divoký odsun datujeme od května do konce srpna 1945. Tato první etapa vysídlování se od nadcházejících fází lišila tím, že nebyla prováděna na základě žádné závazné mezinárodní úmluvy a neměla ani žádný zákonný podklad. Pro nucené vysídlování využívala československá vláda ústavní dekret o státním občanství č. 33/1945 Sb. a ústavní dekret č. 137/1945 Sb. o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé.

Těsně po osvobození docházelo na území Československa na řadě míst k násilnostem vůči Němcům, především ze strany civilistů, československých a sovětských vojáků, ale i revolučních oddílů. Nenávist a touhu po odplatě podporoval jak prezident Beneš, tak vrcholní vládní představitelé ve svých veřejných projevech. Toto období bylo vrcholem českého nacionalismu a byla pro něj typická silná německá averze spojená s ponižováním a násilím všeho druhu.¹⁵ Proti Němcům se uplatňovala velmi tvrdá opatření, docházelo k zatýkání, domovním prohlídkám, internování, vyhošťování, zabavování majetku, dokonce i k vraždám. Na celém území Československa vznikaly věznice a tábory, kam byli umístováni podezřelí či přímo provinilí Němci, ale také osoby zcela nevinné.

¹⁵ STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945: perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích v květnu-srpnu 1945*. Praha 1996, s. 8.

Nutno zmínit, že plošné hromadné nucené vysídlování Němců začalo až na přelomu května a června.¹⁶ Hlavní příčinou několikatýdenního čekání na odsun Němců byl souhlas Rudé armády k převzetí vysídlených Němců do sovětských okupačních zón v Německu a Rakousku. Se souhlasem generála Molotkova začala Rudá armáda do svých okupačních zón přijímat Němce na počátku června.¹⁷ Vysídlovací akce byly prováděny československou armádou, ta měla na starost zejména přípravu a zajištění vystěhování po technické stránce.¹⁸ Lidé, kteří měli být odsunuti, byli o této skutečnosti zpravidla informováni krátce před vysídlením, a to buď v podobě vyhlášky, rozhlasu či osobně. Vysídlenci museli opustit své byty, domy či hospodářství a byli nuceni odevzdat všechny cennosti a peníze. Bylo jim povoleno vzít si s sebou zavazadlo o hmotnosti od 30 kg do 50 kg na osobu, potraviny na týden a 50 až 300 říšských marek. Do poloviny června se vysídlování realizovalo pěšími pochody, poté pomocí železnice.

Souběžně s vysídlovacími akcemi vyvstal v Československu problém se značným poklesem počtu pracovních sil. Nejzávažnější situace byla v zemědělství a hornictví. Vláda se proto rozhodla, že všichni Němci a „státně nespolehlivé“ osoby budou pracovním využitím v oblastech, kde pracovní síly chyběly. Podmínky, za kterých musely tyto „státně nespolehlivé“ osoby pracovat, byly v některých případech přinejmenším tristní. Velmi často se stávalo, že byla prodlužována pracovní doba, že na práce byly přidělovány osoby, které svým věkem nespadaly do limitů, že zaměstnavatelé neodevzdávali dvacetiprocentní srážky ze mzdy a že se nepostarali o adekvátní ubytování a stravu.¹⁹ Tyto faktory měly za následek, že takto pracující osoby trpěly zdravotními problémy, které v některých případech končily i smrtí.

Hlavní aktéři Postupimské konference²⁰, která se konala od 17. 7. do 2. 8. 1945, přistoupili na hromadný organizovaný a humánní transfer Němců z území Československa. Až v Postupimské dohodě byl odsun Němců mezinárodně politicky a právně zakotven. Rozvrh transferu měla dojednat Spojenecká kontrolní rada. Do té doby měla československá

¹⁶ Do června 1945 probíhalo nucené vysídlování zejména ve vnitrozemských jazykových ostrovech. Dále je známo několik lokálních hromadných případů vysídlení. Jednalo se o zejména o tzv. „očistu“ obcí v Orlických horách, vysídlování od Vitorazska po Mikulovsko a v neposlední řadě „vyvedení“ Němců z Brna.

¹⁷ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. 1945-1951*. Středokluky 2010, s. 96.

¹⁸ Do začátku června 1945 se na vysídlovacích akcích podílely kromě československé armády také vznikající národní výbory a různé dobrovolnické revoluční organizace.

¹⁹ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. 1945-1951*. Středokluky 2010, s. 137.

²⁰ Jednalo se o Spojené státy americké, Velkou Británii a Sověty.

vláda vysídlování zastavit. Na toto rozhodnutí se však československá vláda dívala zdrženlivě. Masový odsun se sice pozastavil, pokračoval ale v menším měřítku v různých jiných formách odsunu.²¹

Druhá fáze odsunu Němců z Československa spadala od podzimu 1945 a trvala do jara 1947 (oficiální ukončení bylo již v říjnu 1946). Transporty mířily nejprve do amerického okupačního pásma, do sovětského pásma až od května 1946.²² Z Československa mělo být odsunuto 2,5 milionu Němců, z toho 750 tisíc do sovětského a 1 750 tisíc do amerického pásma.²³

Přípravy řádného transferu byly velice náročné. Na přelomu let 1945 a 1946 vláda uveřejnila Ústřední směrnici k provádění soustavného odsunu Němců z Československa. Směrnice obsahovala předpisy pro třídění, přepravu a evidenci Němců. Zabývala se také majetkem odsunutých.²⁴ Po celém Československu vzniklo 104 sběrných středisek, přičemž každé muselo pojmout 1200 osob určených do jednoho transportu. Němci byli vypravováni do Německa po jednom až dvou týdnech. Jako základní odsunová jednotka byla stanovena rodina. Němci byli o odsunu předem informováni a zároveň poučeni o odevzdání majetku. Osoby určené k odsunu byly shromážděny ve sběrném středisku, zde proběhla celní a lékařská prohlídka. S sebou si Němci nemohli vzít žádné cennosti (pouze snubní prsten). V podstatě byly povoleny pouze předměty denní potřeby, váha zavazadel činila 50 kilogramů. Povolen byl vývoz maximálně 1000 říšských marek na osobu.

Od 1. července 1946 do 15. července 1946 dosahoval počet Němců vyvážených maxima, protože v tomto období odjíždělo do obou okupačních pásem v Německu denně celkem 12 transportů.²⁵ Určit kolik osob bylo přesně během tohoto odsunu vysídleno, je velice obtížné. Podle ministra vnitra Noska bylo během organizovaného odsunu z Československa vysídleno 2 165 000 Němců.²⁶ Dle údajů o vypravovaných transportech bylo do Německa odsunuto celkem 2 232 541 osob.²⁷

Na nejdůležitější fázi transferu, organizovaný odsun, navazoval tzv. dodatečný odsun (trval do 50. let). Tento odsun probíhal za účelem scelení rodin, zároveň bylo možné, aby

²¹ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. 1945-1951*. Středokluky 2010, s. 118.

²² STANĚK, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha 1991, s. 198.

²³ Tamtéž, s. 111.

²⁴ Tamtéž, s. 169.

²⁵ Tamtéž, s. 206.

²⁶ Tamtéž, s. 226.

²⁷ Tamtéž, s. 237.

se vystěhovali ti Němci, kteří dobrovolně zůstali v Československu. Současně s tzv. do-
datečným odsunem probíhal rozptyl Němců do vnitrozemí.

1.5 Osídlování aneb nový živel v pohraničí

Paralelně s vysídlováním Němců probíhalo v Československu osídlování pohraničí. Mi-
grace spojené s osídlováním pohraničí měly do konce léta 1945 z velké části spontánní
charakter a nebyly centrálně řízené. Německý majetek se proto obsazoval velmi živelně.
Již tehdy byla přijata opatření, která měla tuto situaci změnit. Jednalo se především o
dekret č. 5/1945 Sb. o národní správě z 19. 5. (publikován až 23. 5.).²⁸ Tímto dekretem
byla zavedena instituce národní správy. Národní správce na německém majetku dosazo-
valy národní výbory. Tito správci museli být národně spolehliví, mravně bezúhonní a
bylo nutné, aby prokázali svou profesní kvalifikaci,²⁹ i když praxe byla někdy zcela jiná.
Nutno také podotknout, že národní správa ještě neznamenalala konfiskaci majetkových
podstat, na které byla uvalena. Z formálně právního hlediska v podstatě majetek spadající
pod národní správu patřil stále Němcům, a to až do zveřejnění konfiskačních dekretů č.
12/1945 Sb. z 23. 6. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců,
Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa a dekretu č. 108/1945
Sb.³⁰ z 30. 9. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy.

První osídlenci přicházeli do pohraničí záhy po skončení války. Jednalo se nejprve o sku-
pinky lidí z jednoho místa, které se ujímaly bytů, usedlostí a podniků po Němcích. No-
voosídlenci mířili především do míst, kde bylo vysídlování Němců nejintenzivnější. Po
nalezení vhodné lokality či majetku je následovaly rodiny. Tito lidé pocházeli většinou
ze slabších sociálních vrstev a přicházeli do míst, kde byla možnost co největšího majet-
kového a kariérního vzestupu. Někteří osídlenci nepřicházeli s čistými úmysly, ale šlo jim
pouze o obohacení se. Po uskutečnění svého záměru zase odešli, těmto lidem se říkalo
„zlatokopové“.³¹

²⁸ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. 1945-1951*. Středokluky 2010, s. 191.

²⁹ Poslanecká sněmovna Parlamentu české republiky: *Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů*. [online]. [cit. 11. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/51945.html>

³⁰ Tento dekret mimo jiné pověřoval Fond národní obnovy správou a rozdělením německého majetku.

³¹ ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. 1945-1951*. Středokluky 2010, s. 188.

Z hlediska správního byly první poválečné měsíce velmi chaotické. Nově vznikající národní výbory v obcích či okresech zpočátku jen velmi těžko zabezpečovaly chod a majetek po Němcích. Mnoho osob si proto při zajišťování německého majetku počínalo naprosto svévolně. Jednalo se mimo jiné o příslušníky Revoluční gardy (dále RG), Sbor národní bezpečnosti (dále SNB), vojáky československé i sovětské armády. Je třeba zdůraznit, že kriminální aktivity, zejména pak ty majetkového typu, páchali i zaměstnanci a funkcionáři právě vznikajícího správního a bezpečnostního aparátu.³² Společně s příchodem nových osídlenců se vyhrocovala atmosféra mezi novoosídlenci a starousedlíky. Jevy jako závist, pomluvy, udávání a někdy i násilnosti nebyly výjimečné.

Koncem září 1945 nabylo osídlování pohraničí organizované podoby. Centrálním řízením osídlování byla pověřena Ústřední komise pro vnitřní osídlení a Osídlovací úřad. Na nižších úrovních osídlování koordinovaly národní výbory. V pohraničí byla zřízena okresní správní komise a okresní osídlovací komise.³³ Osídlovací úřad (předseda Miroslav Kreysa) byl zřízen koncem léta 1945 na základě dekretu č.27/1945 Sb. ze 17. 7. Tento dekret pojednává o průběhu osídlování, zejména pak vymezuje činnost jednotlivých institucí v procesu osídlování.³⁴ Bližší pokyny obsahoval dekret č. 28/1945 Sb. z 20. 7., který určoval výměru přidělované půdy a hierarchii žadatelů.³⁵ Ani jeden z výše zmiňovaných dekretů nepřinesl jasný plán pro pohraničí. Ten vznikl až koncem září 1945 po založení Osídlovacího úřadu. Cílem tohoto plánu bylo vést osídlování pohraničí co nejefektivněji. Osídlovací úřad se snažil občany do pohraničí nalákat nabídkou zlepšení životního standartu, než měli ve svých původních domovech. Nejrychleji byly obsazené nejlukrativnější lokality v pohraničí, tzn. ty nejúrodnější a urbanizované okresy. Naopak horské oblasti (zejména na jihu a jihozápadě Čech) se podotýkaly s nedostatkem lidí. Najít občany, kteří by se byli ochotni na tato nehostinná území přestěhovat, nebylo jednoduché. V tomto období se začaly množit odchody lidí, kteří přišli do pohraničí v dřívější době. Primárním důvodem těchto odchodů bylo neuspokojení jejich představ o životě v pohraničí.

³² ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí. 1945-1951*. Středokluky 2010, s. 189.

³³ SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my*. Praha 2011, s. 43.

³⁴ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: *Dekret presidenta republiky ze dne 17. července 1945 o jednotném řízení vnitřního osídlení*. [online]. [cit. 20. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/271945.html>

³⁵ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: *Dekret presidenta republiky ze dne 20. července 1945 o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci*. [online]. [cit. 20. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/281945.html>

Na přelomu let 1947/1948 proces osídlování ztrácel na intenzitě, jelikož lidé kteří chtěli zlepšit své životní podmínky, již do pohraničí odešli. Konec 40. let je ve znamení ukončení hlavní fáze osídlování pohraničí. Toto období se vyznačovalo především migracemi obrovského množství osob z vnitrozemí do pohraničí. Větší část českého pohraničí byla znovu doosídlena, ovšem osídlení bylo velmi nerovnoměrné. Zatímco průmyslové oblasti Československa nabyly velkého, a hlavně stálého počtu obyvatelstva, zemědělské oblasti na tom byly mnohem hůře. Do těchto zemědělských oblastí českého pohraničí přicházeli lidé, kteří se těžko vyrovnávali s náročnými podmínkami, které zde panovaly. Jednalo se především o špatné sociální zázemí a nedostatečné služby. Tyto faktory měly za následek, že se velká část příchozích osídlenců po nějaké době vrátila zpět do svých bývalých domovů do vnitrozemí.³⁶

Problémy, které se objevily především v zemědělských pohraničních oblastech, se vláda snažila vyřešit na počátku padesátých let. Od září 1953 probíhalo tzv. doosídlení pohraničí, jehož primárním úkolem bylo nalákat do těchto oblastí co největší počet pracovních sil.³⁷ Vláda rozhodla o finanční podpoře všem, kteří se do této dosídlovací akce zapojili.³⁸ Množství obyvatel v těchto krizových oblastech se vládě podařilo zvednout, avšak počet obyvatel zdaleka nedosáhl období před druhou světovou válkou. Některé vesnice či osady se i přes snahu vlády nepodařilo zachránit.³⁹

1.6 Německá minorita v Československu v 50. a 60. letech

Koncem 40. let se situace zůstavších Němců začala pomalu lepší. Objevovale se snaha o odstranění alespoň těch nejkřiklavějších diskriminací. Již v květnu v roce 1948 došlo na základě vyhlášky ministerstva vnitra k jakémusi ustálení pracovních a platových podmínek. Zrušily se dvacetiprocentní srážky z hrubé mzdy nebo odvádění částek za neposkytnutou placenou dovolenou.⁴⁰ V likvidaci byla většina oblastních odsunových středisek. Počátek roku 1949 byl spojen s rušením různých restriktivních opatření ve větším rozsahu, než tomu bylo o rok dříve. Německému obyvatelstvu se otevřela možnost, být minimální, podílet se na společenském životě. Vznikaly zájmové kulturní kroužky,

³⁶ KASTNER, Quido. *Osídlování českého pohraničí od května 1945*. Praha 1996, s. 15–17.

³⁷ SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my*. Praha 2011. s. 67.

³⁸ Někteří lidé zamířili do těchto oblastí pouze z důvodu získání finančního příspěvku, po nějaké době se vrátili zpět do své domoviny. Další problematickou skupinou byli problémoví občané, kterým bylo umožněno se do pohraničí stěhovat.

³⁹ SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my*. Praha 2011. s. 68.

⁴⁰ STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích*. Praha 1993, s. 77.

nicméně stále bylo nežádoucí vzdělávání v mateřštině, stejně tak užívání němčiny na veřejnosti či ve styku s úřady. Němcům bylo umožněno požádat o znovunabytí československého státního občanství, o navrácení ale nebyl příliš velký zájem.⁴¹ Snaha o stabilizaci životních podmínek Němců v občanskoprávní i sociální sféře a jejich integraci do společenského života byla spojena nejen s tehdejší ideovou motivací národnostní politiky Komunistické strany Československa (dále KSČ), ale také s důvody hospodářskými a mezinárodní situací, zejména pokud šlo o dění v Německu. Kromě těch „zlých“ Němců ze Spolkové republiky Německo (dále SRN) najednou existovali také „hodní a pracující“ Němci v Německé demokratické republice (dále NDR). V zájmu tehdejší ČSR bylo mít „hodné a pracující“ české Němce, kteří se budou podílet na výstavbě socialismu.⁴² To ovšem neznamenovalo, že by měli nárok na jakákoliv kolektivní práva jako národnostní menšina. Změna přístupu k českým Němcům se v praxi plně objevila až v padesátých letech.

Padesátá léta byly tedy ve znamení změny přístupu k českým Němcům. Cílem bylo především zapojit je do budovatelských programů, získat je pro výstavbu socialismu a integrovat do československé společnosti. Stěžejním zákonem byl v této době zákon z roku 1953, č. 34 Sb., který Němcům udělil plošně československé státní občanství bez ohledu na to, zda má o něj dotyčný zájem. Tento zákon byl natolik kontroverzní, že se úřady snažily celý proces omezit na individuální vysvětlování a omezit jakoukoliv publicitu. Někteří Němci rezignovali a svůj nový občanský průkaz přijali, ostatní s úřady nekomunikovali (jednalo se především o ty Němce, kteří se chtěli vystěhovat z Československa). Československé úřady celou situaci vyřešily nařízením z roku 1955, ve kterém za nepřevzetí občanského průkazu hrozil postih. Němci tak byli donuceni hrubým nátlakem československé občanství přijmout za své.

V 50. letech došlo ke zlepšení podmínek pro rozvoj kulturního života Němců. Ministerstvo informací a osvěty pověřilo krajské a okresní národní výbory, aby německé minoritě pomáhaly s pořádáním přednášek a kurzů, zajištění německých knih, časopisů a filmů, zřizování souborů zájmové umělecké činnosti apod., vše ovšem muselo odpovídat dobovým požadavkům. Na ovlivňování Němců v souladu s politikou KSČ se měly podílet

⁴¹ Získání československého státního občanství by pro muže znamenalo nástup na vojenskou službu (beze zbraně). Dále velké množství osob mělo příbuzné či známé v Německu, za nimiž chtěli v nejbližší době odcestovat. A v neposlední řadě se k německému obyvatelstvu dostaly informace, že v západním Německu jsou Němci žijící v Československu považováni za německé státní příslušníky.

⁴² STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích*. Praha 1993, s. 80.

zejména národní výbory, akční výbory Národní fronty, stranické orgány, Revoluční odborové hnutí a společenské organizace.⁴³ Cílem KSČ bylo Němce převychovat. V roce 1951 začal vycházet *Aufbau und Frieden*, jednalo se o agitační týdeník v německém jazyce.⁴⁴ Primárním úkolem týdeníku bylo poskytovat informace z domova i ze světa a zejména prohlubovat vztahy mezi pracujícími Čechy a Němci. Pořádaly se také turistické zájezdy a výlety. S touto aktivitou vznikaly různé vlastivědné kroužky. Knihovny zřizovaly oddělení s německou literaturou, začaly se dovážet knihy z NDR. V některých městech či obcích se promítaly německé filmy, často dovezené ze Sovětského svazu či NDR. Od února 1957 se začalo rozhlasem vysílat v němčině. Nejprve patnáct minut v odpoledních hodinách, později v neděli až třicet minut.⁴⁵

I když se někteří Němci stále uzavírali do soukromí, bariéry mezi Čechy a Němci se postupně prolamovaly. Začaly se obnovovat lidové slavnosti a zvyky, vznikat pěvecké, dramatické, hudební či recitační soubory.

Co se týče problematiky jazyka, užívání němčiny na veřejnosti se stále neshledávalo s porozuměním. Německy se hovořilo především v rodinném či přátelském kruhu, v kolektivech na pracovištích a ve společenských organizacích. Německým dětem se dostávalo vzdělání pouze v češtině nebo slovenštině, mateřštinou hovořily pouze doma. Na některých místech byla Němcům nabídnuta možnost navštěvovat kroužky při základních školách, kde se učilo německému jazyku. O tyto kroužky ale nebyl příliš velký zájem, navíc chyběl dostatek kvalifikovaných učitelů a kvalitních učebních pomůcek. Také studium Němců na středních a vysokých školách bylo na počátku padesátých let tabu, situace se zlepšila až od poloviny padesátých let.⁴⁶ Cílem bylo především zbylé československé Němce co nejrychleji asimilovat, tudíž o žádném menšinovém školství nemohla být v této době řeč.

Na konci 50. let a na počátku 60. let došli funkcionáři odpovědní za národnostní problematiku k názoru, že převýchova Němců je dokončena a že německá menšina byla začleňena do československé společnosti, proto jako svébytná skupina již v podstatě neexistovala.⁴⁷ Politické špičky se nechaly slyšet, že je německý problém definitivně vyřešen a že

⁴³ STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích*. Praha 1993, s. 111.

⁴⁴ Tamtéž, s. 122.

⁴⁵ Tamtéž, s. 142.

⁴⁶ Tamtéž, s. 133.

⁴⁷ Tamtéž, s. 144.

politika státu zajistila zrovnoprávnění Němců ve všech sférách veřejného života.⁴⁸ Německá národnostní skupina nebyla v ústavě z 11. 7. 1960 vůbec zmíněna. Ve srovnání s předchozími lety byly akce pořádané s ohledem na Němce velmi omezené. Německé obyvatelstvo začalo ztrácet chuť zapojovat se veřejně do společenského života a také jejich zájmová umělecká činnost procházela v první půli 60. let krizí, v této době zanikla spousta kulturních skupin a kroužků.

Národnostní otázkou se nejvyšší orgány začaly zabývat až v roce 1967. K oživení došlo především kvůli stále stoupajícímu zájmu Němců o vystěhování z republiky. Poměrně významné změny co do postavení německé menšiny, ale také všech menšin v Československu, přinesl rok 1968, ve kterém byl přijat zákon č. 144/1968 Sb. o postavení národností v ČSSR⁴⁹. Tento zákon garantoval standartní menšinová práva. Demokratizační proud získal v československé politice po lednu 1968 téměř celou společnost, včetně Němců. Ačkoliv československá vláda několikrát oznámila, že hodlá k Němcům přistupovat zcela jinak, v rámci demokratického socialismu, zůstalo pouze u teorizování. Iniciativy se proto ujali sami českoslovenští Němci, kteří začali více projevovat zájem o zrovnoprávnění německé národnosti jako svébytného etnického společenství. Aktivita se projevovala především v oblastech s větší koncentrací Němců. Další pozitivní událostí bylo ustavení Kulturního sdružení občanů ČSSR německé národnosti – KSONN (Kulturverband)⁵⁰. Organizace měla za cíl uspokojit kulturní potřeby a zájmy Němců. Ve své počáteční fázi pracovala organizace aktivně (vzhledem k tehdejším možnostem), s nástupem normalizace ale došlo k personálním obměnám. Do vedení Kulturverbandu byli dosazeni osvědčení marxisté-leninisté a KSONN začal fungovat jako jakýsi ideový dohled nad německou minoritou v Československu. V německé národnostní skupině tak převládalo zklamání a skepse.

⁴⁸ STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích*. Praha 1993, s. 151.

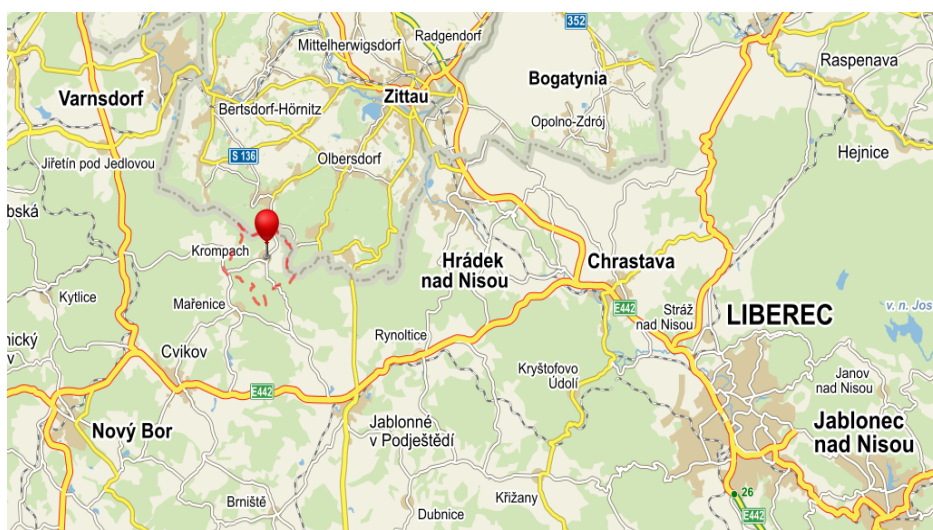
⁴⁹ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: *Ústavní zákon o postavení národností v Československé socialistické republice*. [online]. [cit. 21. 1. 2015]. Dostupné z: http://www.psp.cz/ek-nih/1964ns/tisky/t0211_00.htm

⁵⁰ *Kulturverband*. [online]. [cit. 21. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.kulturverband.com/>

2 Obec Krompach jako oblast výzkumu

Oblastí mého výzkumu je příhraniční obec Krompach, která leží v severních Čechách, na hranici se Saskem, v srdci Lužických hor. Krompach se skládá ze tří místních částí – Krompach, Juliovka a Valy. Při silnici, která odbočuje u kostela v Krompachu na Jonsdorf, leží velká osada Valy. Menší osada Juliovka je položena na křižovatce silnic Cvikov – Naděje – Krompach – Jablonné v Podještědí – Mařenice – Varnsdorf. Hranice s Německem je od středu obce vzdálená 1,5 km. Obec spadá do okresu Česká Lípa. Počet stálých obyvatel k 1. 1. 2015 je 150.⁵¹

Obrázek 1: Obec Krompach (zdroj: www.mapy.cz)

Mezi největší zajímavosti Krompašska patří tři starobylé tisy, nejstaršímu z nich je odhadováno stáří minimálně půl tisíciletí. Další významnou přírodní zajímavostí jsou Jánské kameny, které dělí hranice na českou a německou část. Na obou částech se tyčí skalnaté vyhlídky, z nichž se turisté mohou kochat buď českou částí hor, nebo shlížet do Horní Lužice. Krompachu vévodí dominantní dvojrcholová hora Hvozď, zde se nachází chata a rozhledna. Stejně tak jako Jánské kameny, i tato hora je rozdělena na českou a německou část. V obci se nachází několik významných památek, jedná se především o barokní kostel Čtrnácti svatých pomocníků a komplex někdejších panských budov. Mezi oblíbené cíle turistů patří nedaleké německé obce Jonsdorf, Olbersdorf, Ojvín a Žitava.

⁵¹ Regionální Informační Servis. *Krompach*. [online]. [cit. 21. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?zuj=561738&zsj=075035>

Dnes je Krompach významnou rekreační obcí. V týdnu poklidná obec, ve které se nacházejí jen dvě hospody, hasičský dům a dětský domov, o víkendech ožívá a rozrůstá se o několik stovek rekreatantů.

2.1 Historie obce do roku 1945

Krompach je svým založením údolní lánová kolonizační vesnice z období vrcholného středověku, přičemž zemědělské usedlosti jsou rozptýlené po březích vodního toku. Existence obce je poprvé písemně doložena roku 1391 v listině Jindřicha Berky z Dubé jako „Krumpach“ – ves s mlýny, která patřila k panství hradu Milštejn. Kolonizační osídlení Krompachu proběhlo pravděpodobně v průběhu druhé poloviny 14. století v rámci středověké kolonizace severního Českolipska, této iniciativy se ujal rod Ronovců. Vzhledem k německému názvu „Krumpach“ se pravděpodobně nejednalo o české osídlení z vnitrozemí, nýbrž o německé ze severu (Žitavsko).⁵² Ves ležela na významné obchodní cestě spojující Čechy s Horní Lužicí.⁵³

Krompach byl znám především jako sklářská osada, zasloužila se o to rodina Schürerů,⁵⁴ která zde založila huť již před rokem 1547. Rodina Schürerů zastávala ve vsi rychtářskou funkci a patřil jim hostinec a mlýn. První statistické zprávy o vsi, které pocházejí z tzv. Berní ruly, jsou doloženy z roku 1654. Berní rula udává 6 sedláků, 20 chalupníků a 10 zahradníků. Z této doby pochází zámek na návsi, který dnes slouží jako zvláštní škola. Schürerova huť kolem roku 1700 zanikla a Krompach tak zaznamenal v následujícím desetiletí úpadek.⁵⁵ Obyvatelé Krompachu se živili především zemědělstvím, pracovalo se také v lese a kamenolomu. Díky nepříznivým klimatickým podmínkám se zde rozvinulo i tkalcovství. V 17. století, přesněji v roce 1687, vznikla osada obce Krompach – Juliovka, jméno osada dostala podle zakladatele Julia Františka, vévodovi Sasko-Lauenburškém.⁵⁶

⁵² HLINOMAZ, Milan – PANÁK, Miloslav – ROSOL, Jiří: *Krompach. Přehled dějin obce*. Varnsdorf 2013, s. 6.

⁵³ ŘEHÁČEK, Marek: *Lužické a Žitavské hory*. Liberec 2011, s. 204.

⁵⁴ BRABETZ, Hans. *Heimatbuch der Gerichtsbezirke Deutch-Gabel und Zwickau in Bohmen*. 2. Aufl. 1988, s. 281.

⁵⁵ HLINOMAZ, Milan – PANÁK, Miloslav – ROSOL, Jiří: *Krompach. Přehled dějin obce*. Varnsdorf 2013, s. 12.

⁵⁶ WALTER, Petr: *Cvikov 650 let*. Praha 2002, s. 75.

V roce 1732⁵⁷ byla založena další osada obce Kropach – Valy.⁵⁸ Oblast dostala pojmenování podle hraničních opevňovacích valem, které vybudovali chorvatští vojáci. Opevnění bylo využito až Francouzi v době napoleonských válek. Právě 18. století je považováno za dobu rozkvětu, v této době Kropach patřil bavorským kurfiřtům. Ves měla v tomto období rychtáře, obecní starší, posla, myslivce, řezače skla, kováře a pekaře. Kropach disponoval i vlastním panským pivovarem, kde se vyrábělo kropašské pivo. Současně se zde nacházelo sídlo hospodářské správy této části panství Zákupy. Topograficko-statistický slovník Čech z roku 1870 Kropach⁵⁹ popisuje jako farní ves při potoku na saském pomezí. Je doloženo 173 domů a 976 německých obyvatel, celkem s připojenými osadami se uvádí celkem 1943 osadníků. Kropach v této době spadal pod okres Cvikov v rámci Litoměřického kraje. V obci působil kostel Čtrnácti sv. pomocníků a čtyřtřídní škola, která byla postavena v roce 1826. Dále zde byl vrchnostenský pivovar, vinopalna a hospodářský dvůr.⁶⁰

V 19. století bylo mnoho obyvatel Kropachu zaměstnána především v regionálním textilním a sklářském průmyslu. V druhé polovině 19. století se stal Kropach vyhledávanou lokací pro turistiku, vzniklo zde proto velké množství penzionů, hostinců a hotelů. Na Kropach mířili především turisté z vnitrozemí (hlavně z Prahy) a také ze sousedského Saska. Obec tak dostala přídomek jako „Luftkurort“ (klimatické lázně), „Sommerfrische“ (letní pobyt) či „Sonnenbad“ (sluneční lázeň).⁶¹

V roce 1918 se stalo panství majetkem československého státu a bylo začleněno do státních lesů a statků.⁶² Situace v Kropachu, ale i v celých Lužických horách, byla více než nejasná. Panovalo zde bezvládí, nebo spíše vícevládí. Po vzniku Československa spadal Kropach do oblasti, kterou si pro sebe nárokovala vláda provincie Deutschböhmen, ta usilovala jako součást Německého Rakouska o připojení k Německé říši. Deutschböhmen disponovala vlastní zemskou vládou i hejtmánem, hlavním městem byl ustanoven Liberec. Z německé strany šlo pouze o zoufalý pokus o odtržení od nově vzniklého Českoslo-

⁵⁷ Státní okresní archiv Česká Lípa, Archiv obce Kropach (1833–1945), Úvod k inventáři, Česká Lípa 1977.

⁵⁸ V roce 1852 se Kropach, Valy a Juliovka spojily vzhledem k úbytkům obyvatel (těžké životní podmínky).

⁵⁹ V tomto slovníku nalezneme Kropach pod názvem „Krombach“.

⁶⁰ ORTH, Jan – SLÁDEK, František: *Topograficko-statistický slovník Čech*. Praha 1870, s. 321.

⁶¹ HLINOMAZ Milan – PANÁK, Miloslav – ROSOL, Jiří: *Kropach. Přehled dějin obce*. Varnsdorf 2013. s. 18.

⁶² Státní okresní archiv Česká Lípa, Archiv obce Kropach (1833–1945), Úvod k inventáři, Česká Lípa 1977.

venska. Nabídka T. G. Masaryka ke spolupráci na budování nového státu byla německými vůdci nekompromisně zavrhnuta. V celé provincii Deutschböhmen panoval chaos – prohlubovaly se zásobovací potíže, vznikalo sociální napětí a správní aparát kolaboval. Pražský národní výbor přes veškeré snahy o nalezení schůdného řešení s německými vůdci rozhodl koncem roku 1918 o vojenském obsazení pohraničních regionů. Německá zemská vláda prchla do ciziny a jednotky československé armády obsazovaly město za městem.⁶³ V únoru 1919 dorazil na Krompach oddíl československých vojsk v počtu čtyřiceti mužů, vztyčil zde československou vlajku a ubytoval se v místním pivovaru.⁶⁴ Tímto aktem byla kapitola s názvem Deutschböhmen uzavřena.

Ve dvacátých letech byl jedním z velkých problémů téměř všech příhraničních obcí, včetně Krompachu, pašeráctví. Nejznámějšími krompašskými pašeráckými stezkami byly bezesporu ty, které vedly pod Luží a Hvozdem.⁶⁵ Tento fenomén se rozvinul mimo jiné díky výrazným cenovým rozdílům v Československu a sousednímu Sasku. Zabránit pašeráctví měla především finanční stráž⁶⁶, která měla za úkol střežit státní hranici a provádět celní službu. Celní úřad měl své sídlo na Krompachu již za Rakouska-Uherska, a to v domě č. 102, který se nacházel na konci Valů, vlevo od cesty do Jonsdorfu. Celní úřad zde fungoval až do roku 1934, kdy byl přesunut do nového objektu přímo na hranicích.⁶⁷ Příslušníci finanční stráže se většinou aktivně podíleli na kulturním i společenském životě. Podporovali především české spolky, české školy (finanční stráž se například zúčastnila slavnostního otevření české školy na Juliovcé v září 1935) a v oblasti Lužických hor působící Národní jednotu severočeskou.⁶⁸ Nutno podotknout, že práce „finance“ nebyla jistě jednoduchá. Obyvatelé obce byli německé národnosti a neuměli česky, finanční stráž se jistě musela podotýkat i s nevráživostí místního německého obyvatelstva, kteří se stále špatně sžívali s novým státním útvarem.

Ve 20. a 30. letech měla na Krompachu velmi silné pozice KSČ, která v letech 1923 až 1930 pravidelně získávala sedm až osm mandátů v osmnáctičlenném obecním výboru. V roce 1938 obdržela KSČ čtyři mandáty, ostatní mandáty získávali němečtí agrárníci,

⁶³ PÁNEK, Jaroslav – TŮMA, Oldřich: *Dějiny českých zemí*. Praha 2008, s. 315.

⁶⁴ Státní okresní archiv Česká Lípa, Archiv obce Krompach (1833–1945), Úvod k inventáři, Česká Lípa 1977

⁶⁵ BENEŠ, Jaroslav.: *Střípky z dějin finanční stráže v Lužických horách*. Mladá Boleslav 2013, s. 75.

⁶⁶ Finanční stráž Československa působila v letech 1918–1940 a 1945–1949.

⁶⁷ BENEŠ, Jaroslav.: *Střípky z dějin finanční stráže v Lužických horách*. Mladá Boleslav 2013, s. 17.

⁶⁸ Tamtéž, s. 25.

Německá živnostenská strana, němečtí křesťanští sociálové a v roce 1938 Sudetoněmecká strana.⁶⁹

V roce 1938 nabraly události rychlého spádu. Přijetím rozhodnutí konference v Mnichově bylo Československo nuceno vydat pohraniční oblasti. Celý zábor měl proběhnout v pěti pásmech. Krompach, stejně jako celé Lužické hory, byl zahrnut do druhého pásma. To přišlo na řadu v pondělí 3. 10. 1938. Německému vojsku se dostávalo vřelému přivítání.⁷⁰ V prvních říjnových dnech roku 1938 obsadil Wehrmacht celé pohraničí. Na anektovaném území tak vznikla Říšská župa Sudety a některé části pohraničí byly připojeny k sousedním říšským župám. Období, ve kterém sudetští Němci pocítovali nespravedlivost (pozemková reforma z roku 1919) a diskriminaci, (podpora českého školství a kultury na úkor té německé, jazyková nařízení z roku 1926) bylo s příchodem Hitlera do pohraničí nenávratně pryč. Říše prezentovala zabrání pohraničí jako navrácení domova místním Němcům, a tak Hitlerův akt také sudetští Němci brali. Oblast opustili zejména komunisté a sociální demokraté, kteří utekli do vnitrozemí. Mnoho z nich ale skončilo v koncentračních táborech či věznicích.⁷¹ Postupem času prvotní nadšení Němců opadalo – muži byli posíláni do války do boje, začaly se zavádět celoříšské pořádky, blížila se fronta.

Prameny dokládají, že za okupace se povedlo několik sabotáží, zejména pak v jonsdorfských provozech. Za okupace byla v objektu bývalé přádelny na Juliovce zřízena výroba zapalovačů ke zbraním V-1. Tuto továrnu se podařilo koncem války vyhodit do povětří totálně nasazeným francouzským zajatcům ve spolupráci s odbojovou skupinou Waltro.⁷²

2.2 Historie Krompachu ve zkoumaném období

Po pádu Říše se Československo mohlo konečně svobodně nadechnout. Příchod Rudé armády do obce Krompach datujeme mezi dny od 8. 5. 1945 do 9. 5. 1945. Ruské vojsko se zde poté na několik týdnů utábořilo.⁷³ Jak jsem již výše zmínila, střed obce je pouhý jeden a půl kilometru od německých hranic. Tato blízkost státní hranice způsobila, že

⁶⁹ Státní okresní archiv Česká Lípa, Archiv obce Krompach (1833 – 1945), Úvod k inventáři, Česká Lípa 1977.

⁷⁰ BENEŠ, Jaroslav. *Stríčky z dějin finanční stráže v Lužických horách*. Mladá Boleslav 2013, s. 92.

⁷¹ Státní okresní archiv Česká Lípa, Archiv obce Krompach (1833–1945), Úvod k inventáři, Česká Lípa 1977.

⁷² Státní okresní archiv Česká Lípa, Archiv obce Krompach (1833–1945), Úvod k inventáři, Česká Lípa 1977.

⁷³ V archivních materiálech ani v literatuře se nepodařilo nalézt informace, které by blíže vykreslily bezprostřední osvobození Krompachu Rudou armádou, vznik jednotlivých článků státní správy či působení RG. Vycházím tedy z dochovaných materiálů sousedních obcí, a to z obce Mařenice a Dolní Světlá.

první měsíce po skončení války byly poměry v obci Krompach velmi neklidné a hlavně chaotické. V obci vždy jasně převládalo německé obyvatelstvo. Tuto skutečnost dokládá Statistický lexikon obcí v republice Československé z roku 1930, který uvádí, že na Krompachu žilo k roku 1930 na 1265 obyvatel, z toho československou národnost mělo pouze 26 obyvatel, německou národnost uvedlo 1216 obyvatel obce. Bylo tedy více než jasné, že plánované odsuny německého obyvatelstva se budou týkat valné většiny obyvatel Krompachu. Vzhledem k tomu, že obec patřila do oblasti s velkým počtem Němců, měla zde být jmenována místní správní komise (dále MSK), jejímž primárním úkolem bylo zajistit chod obce, připravit odsun německých obyvatel a také osídlit volné domy. MSK Krompach byla ustanovena v květnu 1945 a skládala se především z českých občanů.⁷⁴ Obec spadala pod Okresní správní komisi Jablonné v Podještědí a soudně pod Soudní okres Cvikov.⁷⁵

Místní správní komise se pustila do prvních odsunů společně s příslušníky finanční stráže již 18. 6. 1945.⁷⁶ Další odsuny byly dočasně pozastaveny okresním úřadem. Němcům, kteří nemuseli opustit Krompach v prvním odsunu, byly vydány speciální legitimace. Neodsunutí Němci byli všemožnými způsoby perzekuováni a omezováni. Po zasedání „Velké trojky“ na konferenci v Postupimi se MSK v Krompachu dne 5. 8. 1946 pustila do druhého odsunu, tentokrát již organizovaného. Třetí odsun se pak konal 20. 8. 1946.⁷⁷ Poslední, dodatečný, odsun probíhal dne 21. 9. 1946.⁷⁸ V měsících od června do října roku 1945 se někteří Němci (antifašisté) odstěhovali dobrovolně. Československé státní občanství bylo uchováno především antifašistům, tzv. specialistům a smíšeným manželstvím. Dle dochovaných materiálů bylo během odsunů probíhajících od června 1945 do dubna 1947 vystěhováno na 879 Němců. Toto číslo není jistě stoprocentní, vzhledem k chaotičnosti poválečné doby je nutné počítat s tím, že se jedná o číslo pouze orientační.

Po odsunu Němců se počet obyvatel v Krompachu rapidně snížil. Zatímco při sčítání lidu v roce 1930 bydlelo na Krompachu 1265 obyvatel, v roce 1950 to bylo pouze 420 obyvatel.⁷⁹ Prázdná místa po odsunutých německých obyvatelích začali v Krompachu pomalu zaplňovat novoosídlenci. Obyvatelé z českého vnitrozemí ale nebyli zvyklí na zdejší

⁷⁴ PAVÝZA, Ladislav. *Dolní Světlá, ohlédnutí za minulostí*. Praha 2006. s. 1.

⁷⁵ Tento stav trval až do roku 1949, kdy obec nově spadala do okresu Nový Bor.

⁷⁶ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 7, inv. č. 99.

⁷⁷ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 7, inv. č. 98.

⁷⁸ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 7, inv. č. 98.

⁷⁹ Český statistický úřad: *Počet obyvatel a domů podle výsledků sčítání od roku 1869*. [online]. [cit. 10. 4. 2015]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLD->

tvrdé životní podmínky, a tak zase brzo odešli. Většinu domů obsadily hlavně pražské podniky a rodiny. V roce 1946 vzniklo v Praze družstvo Rodinná rekreace, které získalo v Kropachu velké množství domků k rekreačním účelům pro soukromé osoby.⁸⁰ V roce 1946 v Kropachu začalo působit Horské pastevní družstvo. Ačkoliv se musel Kropach vypořádat s velkým odlivem německých obyvatel, společenský život v obci se rozvinul poměrně rychle. Fungovala zde škola, divadlo, kino. V roce 1947 se v obci zřídila ozdravovna, především pro pražské děti, které byly uděleny konfiskáty pro letní rekreaci škol a předškolní mládeže.⁸¹ Obec tedy měla po druhé světové válce především rekreační charakter.

MSK Kropach působila poměrně dlouho, a to až do 13. 7. 1947, kdy se konala ustavující schůze MNV Kropach. Z osmnácti mandátů jich KSČ získala jedenáct, sociální demokraté čtyři a národní socialisté tři. Rada MNV byla šestičlenná. Prvním předsedou se stal Josef Vlček, náměstkem byl zvolen František Audes. MNV zřídil komisi osvětovou, školskou, zdravotní, finanční, zásobovací, rolnickou, lesní, bezpečnostní, požární, pořádkovou, bytovou a stavební. Josef Vlček rezignoval v září 1947, ve funkci ho nahradil Vojtěch Nosek. Změna režimu v únoru 1948 znamenala personální turbulenci v kropašském správním aparátu. Dosavadní předseda Vojtěch Nosek byl odvolán, nahrazen byl 20. 2. 1948 Josefem Havránkem, ten však již 28. 5. 1948 rezignoval, nahrazen byl Františkem Šulcem. Odvolán byl také náměstek František Audes, jeho funkce se ujal Václav Jonáš. Místní organizace KSČ v Kropachu byla ustanovena teprve 11. 11. 1948.⁸² Dohlížela především na plnění úkolů MNV, připravovala organizaci státních svátků v obci. Místní národní výbor ani jeho komise ale dlouhodobě nepracoval dobře, a proto byla 7. 7. 1950 provedena celková reorganizace. MNV měl nyní patnáct poslanců, rada byla pětičlenná. Ani toto složení nevydrželo dlouho, odvolána byla celá rada. V padesátých letech byl zřízen referent průmyslu, řemesla, dopravy, sociální péče práce a zdravotnictví, plánovací a pro výstavbu obce.⁸³ Četné změny ve složení rady jsou průvodním znakem celých padesátých let v Kropachu. O tom, že práce MNV v padesátých letech nebyla příliš dobrá, svědčí například neustálé stížnosti paní Kohoutkové, která funkcionáře v Kropachu nazvala zloději, lumpy a ožraly. Paní Kohoutková byla za projevení svého

[HLCU&verze=-1&z=T&f=TABULKA&nahled=N&sp=N&filtr=G%7EF M%7EF Z%7EF R%7EF P%7E S%7E null null &katalog=all&zo=N&str=v7&u=v7 VUZEMI 43 561738#w](#)

⁸⁰ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Kropach, karton 8, inv. č. 113.

⁸¹ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Kropach, karton 10, inv. č. 125.

⁸² Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Kropach, karton 8, inv. č. 106.

⁸³ Státní okresní archiv Česká Lípa, Úvod k inventáři MNV Kropach, Česká Lípa 1989.

názoru a své nespokojenosti propuštěna ze své práce a z Krompachu vystěhována.⁸⁴ V polovině padesátých let bylo do MNV zvoleno devět poslanců, rada byla tříčlenná, předsedou se stal Karel Fišer. MNV zřídil komisi zemědělskou, školskou, osvětovou, zdravotní a komisi pro zvelebení obce.⁸⁵

Padesátá léta byla ve znamení značného odlivu stálého obyvatelstva, odešlo i mnoho poslanců, především pak v polovině padesátých let. Rekreační charakter obce ale stále zůstal. Také aktivita místních složek Národní fronty byla v této době velmi malá, Požárníci, Svaz československo-sovětského přátelství, Československý svaz žen, Československý červený kříž, Československý svaz mládeže aj. pracovaly zcela formálně. Aktivní činnost v podstatě neexistovala, nízká společenská aktivita se projevovala i při akcích Z.⁸⁶

V obci vznikl v roce 1950 přípravný výbor pro založení Jednotného zemědělského družstva (dále JZD), ale scelené pozemky byly nakonec předány škole v přírodě a byl zřízen Školní statek Praha. V tomto statku se vedle zemědělských dělníků na práci podílely i děti ze školy v přírodě. Tento experiment trval pouze do roku 1954, kdy byl Školní statek Praha zrušen. Pozemky byly předány do hospodářství Státního statku Nový Bor.⁸⁷ Dne 2. 1. 1952 se změnila linie družstva Rodinná rekreace. Všechny domky – konfiskáty, které byly ve vlastnictví družstva nebo o které mělo zájem, se v důsledku změn družstvo vzdalo. Již v dubnu téhož roku byly veškeré nemovitosti vráceny Krajskému národnímu výboru (dále KNV) v Liberci, který je přidělil do operativní správy MNV v Krompachu.⁸⁸

Při sčítání lidu v roce 1961 bylo zjištěno, že v Krompachu žilo pouze 207 stálých obyvatel, o deset let dříve to bylo 428.⁸⁹ Množství stálých obyvatel tedy i nadále rapidně klesalo, nicméně rekreační charakter obce stále rostl.

Co se týče správy Krompachu, před volbami v roce 1960 bylo projednáno sloučení obcí Krompach a Světlé pod Luží. Hlavním důvodem byl velký odliv obyvatelstva z obou obcí. Návrh byl nakonec schválen a 12. 6. 1960 byly obě obce sloučeny. Ve volebním období 1964 až 1968 působili pracovníci MNV velmi aktivně, předsedou byl zvolen Josef

⁸⁴ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 8, inv. č. 104.

⁸⁵ Státní okresní archiv Česká Lípa, Úvod k inventáři MNV Krompach, Česká Lípa 1989.

⁸⁶ Akce Z byly v době komunistické vlády neplacené dobrovolnické práce obyvatel.

⁸⁷ Státní okresní archiv Česká Lípa, Úvod k inventáři MNV Krompach, Česká Lípa 1989.

⁸⁸ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 8, inv. č. 113.

⁸⁹ Český statistický úřad: *Počet obyvatel a domů podle výsledků sčítání od roku 1869*. [online]. [cit. 20. 4. 2015]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLD-HLCU&verze=-1&z=T&f=TABULKA&na-hled=N&sp=N&filtr=G%7EF M%7EF Z%7EF R%7EF P%7E S%7E null null &kata-log=all&z=N&str=v7&u=v7 VUZEMI 43 561738#w>

Vincík a tajemníkem se stal František Kořínek, výbor byl patnáctičlenný, rada sedmičlenná. Za dobře odvedenou práci MNV byl obci v roce 1966 udělen titul Vzorná pohraničářská obec. Dne 4. 8. 1960 byla ustanovena komise pro cestovní ruch, ta zřídila novou noclehárnu na Juliovcce v Kropmachu o šestnácti lůžkách, dále pak nové koupaliště na Juliovcce.⁹⁰MNV také nově zřídil provozovny, a to práce zednické, truhlářské, malířské, natěračské, mandl, sklenářství a automechanik. Hospodářství bylo reprezentováno pouze dvěma farmami Státního statku Jablonné v Podještědí, a to v Kropmachu a v Světlé. Na statku pracovalo čtyřicet obyvatel z obce, ostatní dojížděli za prací do Cvikova nebo Nového Boru.⁹¹

V šedesátých letech v obci aktivně pracovala osvětová beseda. V provozu bylo například kino, knihovna, divadlo. I přes vcelku čilý obecní život ale počet stálých obyvatel v Kropmachu stále klesal. V roce 1967, po dvaceti čtyřech letech od svého vzniku, byla zrušena také základní škola, v níž se za dobu své existence vystřídal pouze sedm učitelů.⁹² Zrušena byla také místní škola v přírodě, která byla nahrazena zvláštní školou internátní. Zatímco na počátku šedesátých let měl Kropmach 207 stálých obyvatel, na počátku sedmdesátých letech to bylo o čtyřicet devět méně.⁹³

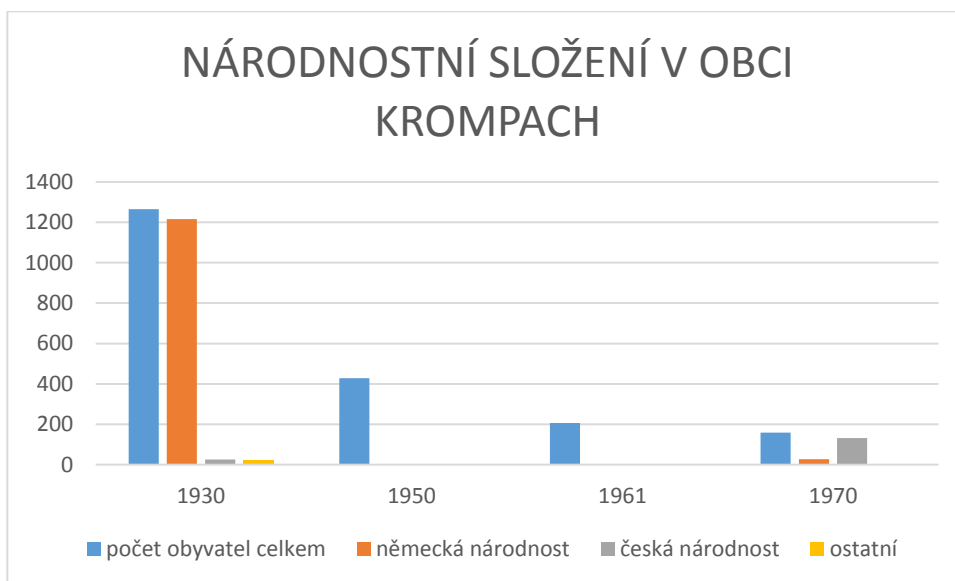
⁹⁰ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Kropmach, karton 10, inv. č. 125.

⁹¹ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Kropmach, karton 13, inv. č. 139.

⁹² Státní okresní archiv Česká Lípa, Úvod k inventáři ZDŠ, SRPŠ a PO Kropmach. Česká Lípa 1976.

⁹³ Český statistický úřad: *Počet obyvatel a domů podle výsledků sčítání od roku 1869*. [online]. [cit. 20. 4. 2015]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLD-HLCU&verze=-1&z=T&f=TABULKA&nahled=N&sp=N&filtr=G%7EF M%7EF Z%7EF R%7EF P%7E S%7E_null_null_&katalog=all&zo=N&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_561738#w

Obrázek 2: Národnostní složení v obci Krompach (zdroj: www.czso.cz)

3 Metoda

Hlavní výzkum mé práce je realizován metodou orální historie, tato kapitola má za cíl představit tuto metodu nejprve z teoretického hlediska. Na následujících stránkách vytyčím základní charakteristické rysy metody, stručně zmapuji vývoj orální historie ve světě i u nás. Popisují také, jaké jsou doporučené postupy při užití metody orální historie.

3.1 Orální historie – základní charakteristika metody

Termín *oral history* pochází ze Severní Ameriky. V českém prostředí se užívá počeštěné anglické sousloví *oral history*, tedy *orální historie*. Tento termín se užívá i přes námitky, že je povrchní a nepřesný, přesto se návrhy na vhodnější český ekvivalent neujaly.

Pavel Mücke a Miroslav Vaněk ve své knize *Třetí strana trojúhelníku* definují orální historii jako „řadu propracovaných, avšak stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky dané události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, nebo osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samotných, případně o zkoumaném problému obecně.“⁹⁴ Neboli velmi laicky řečeno, je orální historie obraz lidské minulosti popsaný vlastními slovy.

Nutno podotknout, že orální historie není svébytným vědním oborem, ale „pouze“ výzkumnou metodou. Tuto metodu využívají humanitní a společenskovědní obory, a to zejména sociologie, antropologie, politologie, historie. Orální historie se odlišuje od jiných metod vědecké práce především tím, že se jedná o kvalitativní metodu výzkumu,⁹⁵ která reflektuje „malé dějiny“ (mikrohistorii). Jedná se o dějiny „psané zdola“, zaměřuje se na individuální prožitky.⁹⁶

Orální historie nám přináší především jedinečný a subjektivní pohled na určitý úsek našich dějin. Díky uskutečněným rozhovorům se dostáváme k novým informacím, které obohacují či korigují dosavadní obraz dějin. Orální historie je specifická zejména tím, že je pevně spjata s narátorem, který v průběhu rozhovoru své zážitky různě třídí, hodnotí,

⁹⁴ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha 2011, s. 9.

⁹⁵ Kvalitativní metoda neposkytuje žádné zobecňovací závěry ani statistické údaje. Zaměřuje se na jednotlivce a jeho prožitek.

⁹⁶ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha 2011, s. 14.

rozhoduje co, v jakém rozsahu a jakým způsobem badatelé sdělí. Vypravěč se mnohdy neubrání vlastní interpretaci a zaujímá určitá stanoviska. Tato metoda vyžaduje práci s lidskou pamětí, kterou v průběhu života ovlivňuje věk a zdravotní stav narátora, tazatel tedy musí počítat s problémem zapomínání. Údaje obsažené v rozhovorech s pamětníky jsou ve srovnání s jinými prameny jedinečné, subjektivní a bez všeobecné platnosti. Tuto vlastnost badatel v oblasti orální historie nevnímá jako nevýhodu.⁹⁷

3.2 Vývoj orální historie ve světě i u nás

Ústní podání je základním způsobem lidské komunikace a patří mezi jednu z jejích nejstarších forem. Mluvené svědectví sloužilo již od dávných dob k uchování historie, například v podobě bájí či mýtů, později pak jako zdroj pro kronikáře a historiky. Zlom nastal na počátku devatenáctého století, ve kterém vznikla historie jako samostatná vědní disciplína a ústní svědectví se ocitlo na okraji zájmu. Mluvené svědectví však začaly využívat jiné vědní obory, jakými byly například antropologie, etnologie, sociologie atd. „Zlatý věk“ nastal pro orální dědictví opět v dvacátém století, ve kterém se orální historie začala pomalu formovat.⁹⁸

Jak jsem již výše zmínila, kolébkou orální historie jsou Spojené státy americké (dále USA). Metoda orální historie byla v USA poprvé využita ve třicátých letech v době hospodářské krize, ve které vznikl projekt s názvem Federal Writer's Project. Celý výzkum byl veden pod záštitou americké vlády, která se tím snažila poskytnout obživu alespoň některým nezaměstnaným intelektuálům. Ti zaznamenávali svědectví indiánů, dělníků či otroků. Výsledky této práce jsou dodnes uchovány v Kongresové knihovně ve Washingtonu. Za zakladatele metody orální historie můžeme považovat Allana Nevinse, univerzitního profesora historie a také novináře, který v roce 1938 v knize *The Gateway to History* vyjádřil poprvé myšlenku založit organizaci, která by prostřednictvím rozhovorů zaznamenávala život významných Američanů působících v politickém a kulturním životě. V roce 1948 Nevinse s Louistem Starrem založili první orálněhistorické centrum (Columbia Oral History Office) v New Yorku. Šedesátá a sedmdesátá léta byla ve Spojených státech ve znamení obrovského boomu v zakládání podobných institucí. V roce 1967 vznikla celonárodní orálněhistorická organizace Oral History Association, prezidentem

⁹⁷ Paměť národa: *Metoda orální historie*. [online]. [cit. 10. 5. 2015]. Dostupné z: <http://www.pametna-roda.cz/page/index/title/oral-history-method>

⁹⁸ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Helena. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha 2007, s. 25–28.

se stal Louis Starr. O šest let později začalo vycházet specializované periodikum nesoucí název Oral History Review, které vychází dodnes. Zatímco pracovníci kolem Nevinse se zaměřovali spíše na studium elitních vrstev americké společnosti, William Thomas, představitel tzv. chicagské školy, se soustředil na kvalitativní výzkum mezi nižšími společenskými vrstvami. Thomas spolu s Polákem Florianem Znanieckim vydal knihu s názvem Polish Peasant in Europe and America. V tomto významném díle položili základ myšlenky tzv. life stories, které se měly stát základem skutečných výzkumů. V roce 1978 vyšla klasická příručka orální historie s názvem The Voice of the Past: Oral History, autorem je britský historik Paul Thomson. V osmdesátých letech 20. století se pak stala orální historie legitimní metodou historické vědy⁹⁹

Ze Spojených států se orální metoda začala šířit po celém světě. Ve Velké Británii dosáhla orální historie oblibě zejména v šedesátých a sedmdesátých letech, k nejvýznamnějším osobnostem patří představitelé John Saville, Raphaël Samuel a Paul Thompson, kteří byli ovlivněni marxismem. V Itálii byl vývoj poznamenán fašistickou minulostí, ale stejně tak jako ve Velké Británii, tak i orální historie v Itálii byla ovlivněna marxismem. Z významných osobností jmenujme především Alessandra Portelliho, Franca Ferrarottiho či Luisu Passerini. V Německu došlo k rozvoji orální historie poměrně pozdě, a to až s nástupem mladé radikální generace v šedesátých letech a s budováním sítě nových univerzit a vysokých škol (univerzity v Essenu, Bielefeldu, Hagenu). Do utváření orální historie zasáhli z této země především Lutz Niethammer a Alexander von Plato. Ve Francii byla orální historie dlouho odmítána školou Annales, k jejímu přijetí došlo až na konci šedesátých let tzv. třetí generací Annales představované Jacquem Le Goffem, Jacquem Revellem či Monou Ozoufovou.¹⁰⁰

Rok 1996 byl ve znamení založení Mezinárodní asociace orální historie (International Oral History Association – IOHA) ve švédském Göteborgu. Primárním cílem bylo začlenit do asociace odborníky, kteří pocházeli i z jiných zemí než jen ze západní Evropy a USA. Asociace založila vlastní zpravodaj IOHA Newsletter a také časopis Words and Silence. IOHA rozhodla o konání mezinárodní konference orální historie každé dva roky, přijala princip rotace vedoucích funkcí a v neposlední řadě zavedla koloběh míst pro pořádání konferencí asociace. Všechny tyto kroky vedly k tomu, že v každé pořádající zemi

⁹⁹ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Helena. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha 2007, s. 28–33.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 34–44.

vyvolala konference velký zájem o orální historii, což patří mezi hlavní cíle této organizace.¹⁰¹

V Československu, stejně tak jako v ostatních zemích východního bloku, se orální historie mohla plnohodnotně rozvíjet až po pádu totalitního režimu v roce 1989, nicméně práci s pamětníky můžeme nalézt i v komunistickém Československu. Jedná se zejména o projekty v šedesátých letech, které byly organizovány pod záštitou Ústavu dějin KSČ a Výboru pro dějiny národněosvobozenického boje. Výzkumy se zaměřovaly především na dějiny protifašistického odboje a jeho rekonstrukce očima pamětníků.¹⁰² V dalších letech bylo významným počinem archivování shromážděných pamětí a rozhovorů v centrálních historických institucích, jednalo se především o Vojenský historický ústav, a regionálních pracovištích, muzeích a archivech.¹⁰³ Po pádu komunistického režimu bylo českým historikům umožněno seznámit se se zahraniční literaturou, účastnit se konferencí, vědeckých symposií věnovaných orální historii. V průběhu devadesátých let se tak rozběhlo několik významných projektů. Za zmínku stojí především tyto projekty: Deset pražských dnů (rozhovory s vůdčími osobnostmi listopadových událostí), Sto studentských revolucí, Lidé a společenství Charty 77.¹⁰⁴ Mezníkem pro vývoj orální historie v České republice se stal rok 2000, ve kterém bylo založeno Centrum Orální historie v Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky. Na 14. mezinárodním kongresu v Sydney padl návrh o založení národní asociace také v České republice. Dne 8. 1. 2007 byla díky velkému ohlasu založena Česká asociace orální historie (COHA), prvním předsedou COHA byl jmenován Prof. Miroslav Vaněk.¹⁰⁵

3.3 Postupy orální historie

Hlavními formami využití orální historie jsou interview (rozhovor) a životní příběh (životopisné vyprávění). Interview se váže k nějaké historické události, kterou dotazovaný prožil. Tazatel při interview klade otázky tak, aby narátora udržel co nejvíce u daného tématu a získal co nejvíce relevantních informací. Tazatelovy otázky musí být konkrétní,

¹⁰¹ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha 2011, s. 71–74.

¹⁰² VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha 2004, s. 40.

¹⁰³ VANĚK, Miroslav. *O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty*. Praha 2008, s. 41.

¹⁰⁴ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Helena. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha 2007, s.58–59.

¹⁰⁵ *Czech Oral History Association* [online].[cit. 13. 5. 2015]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/czechoralhistoryassociation/home>

přesné, specifické. Oproti tomu životopisné vyprávění je vedeno snahou objasnit nějaký historický proces či etapu ze zorného úhlu narátora.¹⁰⁶

Primárním cílem rozhovoru je rozšířit a prohloubit historické poznání konkrétně vymezeného období, události či tématu. Aby byl rozhovor kvalitní, je nezbytná důkladná příprava. Tazatel by se měl především velmi dobře orientovat v historii sledovaného období a v neposlední řadě se obeznámit s domácími a některými zahraničními pracemi využívající metodu orální historie. Tazatel by měl disponovat takovými vlastnostmi, jako je trpělivost, flexibilita, zvědavost a taktnost.

Tazatel si před samotnými rozhovory musí vytipovat narátory, s nimiž bude vést rozhovor. Nalézt vhodné narátory lze například v dosavadní literatuře, archivních materiálech, dobovém tisku či jiných písemných pramenech. Lze také využít tzv. metody snowball sampling (nabalování). Tato metoda spočívá v tom, že badatel se od již oslovených narátorů dozvídá jména dalších vhodných osob na rozhovor. Vhodně vybrané narátory je potřeba kontaktovat (většinou) telefonicky a obeznámit je s výzkumem.

Před samotným rozhovorem se doporučuje ještě tzv. přípravný rozhovor. Při němž je dobré ještě jednou narátora seznámit s projektem (jeho cílem, smyslem, postupem) a také s okruhy témat, které se budou při rozhovoru probírat. Samotný rozhovor by se měl konat na místě přání narátora. Většinou je to u nich doma, kde se cítí příjemně. Příručky orální historie nedoporučují, aby se interview konaly na místech, kde je velký hluk (zejména kavárny, restaurace atd.)¹⁰⁷

Interview se doporučuje vést ve třech fázích, jednotlivé fáze se ale nemusí rovnat počtu sezení. Platí však, že s každým narátorem by se mělo vést minimálně dvě sezení. V první fázi rozhovoru musí dát tazatel narátorovi co největší prostor na vyprávění svého příběhu a pokud již tazatel klade otázky, neměl by jimi narátora příliš zahltit. Tazatel by měl počítat s tím, že je možné, že v první fázi rozhovoru se nepodaří probrat všechny zmíněné témata a okruhy. Zatímco v první fázi rozhovoru se tedy tazatel snaží dát narátorovi co nejvíce prostoru, druhé fáze rozhovoru je ve znamení doplňování či rozšiřování dosavadního sdělení. Jedná se tedy o jakýsi dialog mezi tazatelem a narátorem. Ve třetí fázi rozhovoru přichází na řadu otázky, které tazatel pokládá všem narátorům. Tato fáze může

¹⁰⁶ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Helena. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha 2007, s. 75–78.

¹⁰⁷ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha 2011, s. 134–146.

navazovat na předchozí fázi rozhovoru, ale také se může uskutečnit ve stejném, tedy druhém setkání. Po ukončení každého rozhovoru by si měl badatel pořídit písemný záznam o rozhovoru. Záznam o rozhovoru musí obsahovat jméno a datum narození narátora, jméno tazatele, datum a místo konání rozhovoru, název projektu. Badatel by zde měl také zaznamenat své dojmy, postřehy, pocity z narátora (například uvolněnost, nervozitu, trému, sebejistotu, mimoslovní projevy) a také všechny neobvyklé události (například přerušení rozhovoru třetí osobou, selhání techniky atd.).¹⁰⁸

Dalším krokem po ukončení všech fází rozhovorů je jejich přepis. Jedná se o detailní a na čas náročnou činnost. Díky přepisu rozhovoru může narátor a tazatel opravit či vyjasnit nejasnosti získané při nahrávání rozhovoru, ale také zpřístupnit tak celý rozhovor ostatním badatelům. Přepis by měl zachytit co nejpřesnější obsah a smysl rozhovoru, stylistickou a jazykovou specifikaci narátora a mimoslovní zvukové projevy (pláč, smích...)¹⁰⁹

Závěrečnou a nezbytnou fází bádání je analýza a interpretace rozhovoru. Při analýze lze zkoumat formální a obsahovou stránku. Mezi základní cíle analýzy je vysvětlení narátorských sdělení a pochopení jeho obsahu a smyslu. K těmto primárním cílům se přidává výklad faktorů, které průběh vzpomínání ovlivňovaly a analýza podmínek, prostředí a okolností, které provázely rozhovory. Interpretace by měla rozkrývat smysl nebo význam narátorského sdělení, či ho příhodným způsobem zařadit do kontextu.¹¹⁰

Je nezbytné, aby badatel při uskutečňování projektů dodržoval etické principy. Etický kodex České asociace orální historie vychází z principů navržených asociacemi orální historie ve Spojených státech amerických, Velké Británii a Austrálii. Badatel je povinen narátora seznámit se svým projektem a vysvětlit mu všechna práva, která vznikají při pořizování záznamu. Získané informace musí badatel pokládat za důvěrné a nesmí s nimi nakládat v rozporu s předchozí dohodou uzavřenou s narátorem.¹¹¹ V České republice jsou zásady práce s osobními údaji a informacemi dány Zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, dále pak Zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském.

¹⁰⁸ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha 2011, s. 148–156.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 156–157.

¹¹⁰ VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Helena. *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha 2007, s. 122–125.

¹¹¹ VANĚK, MIROSLAV – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku*. Praha 2011, s. 209–218.

4 Rozhovory

Odkloňme nyní pozornost od teoretické části práce a zaměřme se na praktické využití metody orální historie. V následujících kapitolách popisuji průběh mého terénního výzkumu, stručně představuji vybrané respondenty a obecně analyzuji rozhovory s pamětníky.

4.1 Terénní výzkum

Vzhledem k tématu mé diplomové práce bylo nutné uskutečnit rozhovory s obyvateli obce Krompach, a to se zástupci německého i českého obyvatelstva. Mým původním záměrem bylo zrealizovat rozhovory pouze s pamětníky, kteří zažili dění v Krompachu v celé zkoumané periodě, tedy od závěru druhé světové války až do konce šedesátých let. Při postupném kontaktování případných pamětníků jsem však zjistila, že tento úkol bude velice obtížný. Z hrstky starousedlých českých obyvatel, kteří v Krompachu žili během války a i těsně po válce, nežije již bohužel nikdo, v obci nyní pobývají pouze jejich potomci. Z původních německých obyvatel obce, kteří mohli v Krompachu po druhé světové válce zůstat, žije již minimum populace. A české obyvatelstvo, které do obce po konci války přicházelo, se vyznačovalo značnou nestálostí. Kromě pamětníků, kteří zažili Krompach ve zkoumaném období, jsem byla nucena uskutečnit i rozhovory s respondenty, kteří neprožili celé zkoumané období, ale „pouze“ jeho větší část. Původně jsem také počítala s rovnoměrným zastoupením českých i německých respondentů. Tento záměr se však nepodařilo uskutečnit, proto v předkládaném výzkumu převažují čeští pamětníci. Nutno také dodat, že při výběru narátorů nehrálo roli genderové hledisko, v roli respondentů se objevuje pět mužů a tři ženy. I přes výše uvedené těžkosti se mi nakonec podařilo uskutečnit osm rozhovorů.

Vybraní respondenti byli všichni pokročilého věku, z tohoto důvodu bylo nutné počítat s tím, že si pamětníci mohou špatně vybavovat některé skutečnosti, zejména pak data, jména, místa. Při takovéto formě výzkumu je také nezbytné počítat s nostalgickým vzpomínáním či nevědomým přikrášlováním skutečností, což může vést ke zkreslení fakt.

Před kontaktování narátorů jsem si nejprve nastudovala relevantní literaturu, přičemž jsem se snažila co nejvíce dodržovat doporučený postup pro užívání metody orální histo-

rie. Tipy na potenciální narátory mi dal můj otec, který v Krompachu žije, navíc se s většinou krompašských obyvatel dobře zná. Díky tomuto faktu byla má situace v prvním kontaktu s pamětníky snazší, nikoliv však jednoduchá. I přes skutečnost, že mě i mého otce respondenti více či méně znali, jsem se vždy setkala s jistou mírou nedůvěry. Tento skepticismus pramenil mimo jiné z toho, že v minulosti již několik narátorů absolvovalo rozhovor s jinými tazateli a tuto zkušenost nehodnotili pozitivně. Avšak po ujištění, že rozhovory budou skutečně využity pouze v rámci mé diplomové práce, prvotní pochybovačnost opadla. Všichni narátoři mi udělili souhlas ke zpracování a zpřístupnění osobních a citlivých údajů dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Na základě tohoto udělení mohu v diplomové práci disponovat s jejich osobními údaji a vzpomínkami. Domnívám se tedy, že mou roli v terénním výzkumu významně ovlivnil fakt, že jsem se před respondenty prezentovala jako vysokoškolská studentka, která se snaží zmapovat pomocí orální metody historickou situaci v obci svých předků, a ne jako investigativní publicistka, která usiluje především o senzacechtivost. Kromě tipů na respondenty od mého otce jsem rovněž využila metody snowball sampling,¹¹² kdy jsem se od oslovených narátorů postupně dozvídala jména dalších osob, s nimiž by z hlediska výzkumného projektu bylo užitečné vést rozhovor. Nutno také podotknout, že ne všichni oslovení potenciální pamětníci s rozhovorem souhlasili. Někteří mi rozhovor přislíbili, ale nakonec mi několikrát oznámili, že nemají čas, rozhodla jsem se tedy, že je nebudu nadále obtěžovat. Díky metodě snowball sampling jsem narazila i na Němce, kteří byli z Krompachu po roce 1945 odsunuti, ale pravidelně se do své původní domoviny vraceli. Tyto starousedlíky jsem kontaktovala, bohužel tito lidé rozhovor odmítli buď ze zdravotních důvodů, nebo z rozhodnutí již nikdy se nevracet k jejich bolestné minulosti.

První kontakt s narátory proběhl většinou osobně. Představila jsem svůj výzkum, když dotyčný souhlasil, dohodli jsme se na termínu rozhovoru. U některých prvních kontaktů s pamětníky byl přítomen i můj otec, který mě nejprve představil, čímž se většinou prolomila prvotní nesmělost na obou stranách. Na druhém setkání jsem již rozhovor nahrála na diktafon. Délka jednotlivých rozhovorů se zpravidla pohybovala kolem jedné hodiny. Před i po zapnutí diktafonu jsem si s pamětníky ještě povídala. Většina sezení s respondenty se konala u nich doma, na jejich přání se některá sezení uskutečnila i v restauraci.

¹¹² Neboli metodu tzv. sněhové koule, nabalování.

Okruhy otázek jsem měla před samotným rozhovorem připravené, nepovažovala jsem však za nutnost, aby musely být striktně dodržovány dle posloupnosti. Někteří respondenti měli předem připravený monolog na téma mého výzkumu, většina mě ale požádala, abych jim pokládala otázky hned, a to především proto, že nevědí, co je důležité říci. Pamětníkům jsem se vždy snažila vyjít maximálně vstříc, a to zejména z toho důvodu, aby pro ně byl rozhovor co nejpříjemnější. Ještě před zapnutím diktafonu jsem se zpravidla setkala s obligátní větou „vždyť já si nic nepamatuju, co já budu říkat“, načež jsem reagovala tím, že každá vzpomínka je vzácná, cenná a důležitá. Rozhovory s respondenty obvykle začaly mou žádostí o představení se a také otázkou na dětství a rodinu. Poté postupně následovaly otázky týkající se konce války, odsunů, osídlování a perzekuce Němců. Dále mě zajímala skladba obyvatelstva, vznik hraničního pásma a s tím spojené demoliční akce v padesátých letech. Pokládala jsem také otázky týkající se pracovního uplatnění a kulturního vyžití pro lepší dokreslení situace v obci. Další otázky se týkaly uvolnění hranice v šedesátých letech. Otázky se také zaměřovaly na vzájemné vnímání a vztahy Čechů a Němců v obci v průběhu zkoumaného období. Poslední otázka byla bilančního charakteru, zajímalo mě, jak respondenti vnímají / jaký mají názor na to, co se všechno v obci Krompach od závěru druhé světové války do konce šedesátých let odehrálo. Je nutné znovu podotknout, že ne všichni pamětníci zažili Krompach v celé zkoumané periodě, proto některé otázky ve výpovědích nejsou položeny, a tudíž zodpovězené. Každý uskutečněný rozhovor byl svým způsobem specifický a jedinečný, proto jsem se především snažila pružně reagovat na naraci pamětníků, a tím přizpůsobit kladené otázky. Mnou oslovení narátoři byli ve většině případů příjemní a ochotní, i když jsem v některých případech cítila, že jim pokládané otázky nejsou příliš příjemné. Někteří narátoři byli velmi otevření a sami plynule hovořili, u ostatních pamětníků bylo nutné se více ptát.

Vedení rozhovorů v rámci mé diplomové práce bylo mou druhou zkušeností s metodou orální historie v praxi. Při pohledu zpět musím kriticky konstatovat, že v roli tazatelky mám ještě určitě co zlepšovat, nicméně musím dodat, že každým dalším rozhovorem jsem si byla více jistá. Především počáteční nervozita, která se z mé strany objevovala při prvních sezeních, se v dalších rozhovorech postupně vytrácela.

4.2 Stručná biografie narátorů a obecná analýza rozhovorů

Narátor Gerhard Posselt

Gerhard Posselt se narodil v září 1939 v Krompachu. Pochází z německé rodiny, jeho sestrou je narátorka paní Blažková. Rodina Posseltova nebyla odsunuta, jelikož Gerhardův otec byl prohlášen za antifašistu, proto mohla na Krompachu jako jedna z mála zůstat. Matka pracovala jako prادلena, později vykonávala příležitostné pomocné práce na Státním statku v Krompachu. Otec byl sklář, ale provozoval i zedničinu. Rodina neuměla česky, proto Gerharda v roce 1946 nevzali do školy, tam nastoupil až o rok později v roce 1947, ve kterém v obci působil učitel Pohl. Nyní umí velice dobře česky. Po ukončení školní docházky začal pracovat v Grafostroji Cvikov, zde střídavě vykonával profese jako řezač či rýsovač, a to po dobu 43 let. V roce 1970 se Gerhard odstěhoval z Krompachu do Cvikova, nicméně na Krompach stále pravidelně dojíždí každý víkend.

Rozhovor s panem Posseltem proběhl 18. 6. 2015. Setkání bylo domluveno telefonicky. Kontakt jsem dostala od mého otce, který se s panem Posseltem dobře zná. Na přání narátora se rozhovor uskutečnil v restauraci ve Cvikově, tedy v místě jeho současného bydliště. Sezení trvalo přibližně hodinu. Pan Posselt byl zvolen jako zástupce krompašských Němců, je jedním z mála, který mohl po válce v obci zůstat.

V úvodním monologu pamětník hovořil především o svém mládí a rodičích, velmi často zmiňoval svého otce. Dále v úvodu okrajově přinesl svůj pohled na česko-německé vztahy, dotýká se rovněž česko-německých vztahů ve smyslu český Krompach a sousední německé obce. Respondent převážně odpovídal na všechny položené otázky, nicméně několikrát se stalo, že pravděpodobně otázku špatně pochopil, nebo na ní nechtěl odpovědět, a proto odpovídal mimo dotazované téma. V průběhu rozhovoru pan Posselt několikrát odbíhal od probíraného tématu k jinému, avšak toto je vzhledem k jeho věku zcela pochopitelné. Narátor se také opakovaně vracel k osobě svého otce, jehož výroky a situace během rozhovoru stále opakoval. I přes vysoký věk si pan Posselt velmi dobře vybavoval zajímavé události z doby bezprostředně po válce. Také bez problémů vzpomínal na padesátá a šedesátá léta, ačkoliv se mu některá data a jména pletla, nebo si je nemohl přesně vybavit. Jednalo se například jméno učitele krompašského učitele Oldřicha Pohla, kterého si spletl se současným obyvatelem Krompachu Jindřichem Pohlem. Dále si nemohl vybavit datum stavby krompašského hraničního pásma.

Jako negativní na rozhovoru shledávám především to, že narátor při rozhovoru několikrát zmiňoval skutečnost, že nemá čas a že bude muset pomalu jít. Tyto věty mě velmi znervožovaly a vyvolávaly ve mně pocit, že narátora rozhovor obtěžuje. Nakonec jsem tedy rozhovor ukončila s předpokladem, že nezodpovězené okruhy otázek probereme při dalším sezení. Pan Posselt však další rozhovor odmítl s tím, že k tématu již nemá co říct. Domnívám se, že pamětník by ještě mohl sdělit zajímavé informace z okruhu témat, které jsme nestačili probrat. I přes výše uvedené musím konstatovat, že rozhovor byl přínosný hlavně z toho důvodu, že respondent je jeden z mála žijících krompašských Němců, který nebyl odsunut a který si pamatuje i bezprostřední poválečnou dobu. Získané informace jsou velmi cenné, i když bohužel v omezeném rozsahu.

Vzhledem k tomu, že se respondent učil česky již od počátku školní docházky, mluvil velmi pěkně česky, i když syntaktická výstavba byla někdy kostrbatá. Pan Posselt během rozhovoru jednou užil německou větu a německé slovíčko, jinak jsem však nezaznamenala ani německý přízvuk. V narátorově ústním projevu převažovala zejména nespisovná čeština, občas užil i vulgarismu.

Narátor Gerhard Schluckner

Gerhard Schluckner se narodil v roce 1940 ve Varnsdorfu. Pochází z německé rodiny. Otec Emil padl jako německý voják v druhé světové válce. Gerhardova matka Anna byla osvojena Čechem – panem Tesařem. Její matka byla Němka, otec padl jako voják v první světové válce. Po druhé světové válce byl Gerhard i jeho matka sbaleni a připraveni na odsun, ale českému nevlastnímu dědečkovi se podařilo Gerharda s matkou od odsunu ochránit. Gerhard nastoupil do krompašské školy v roce 1946, neuměl ani slovo česky. Stejně tak jako ostatní Němce z tohoto období, ho vyučoval učitel Pohl. Po ukončení povinné školní docházky se vyučil zámečníkem a začal pracovat v Adastu Cvikov. V roce 1959 nastoupil na vojenský výcvik, po ukončení se vrátil na rok na Krompach, ale poté se odstěhoval do Opavy. Gerhard téměř každý víkend jezdil za svou matkou, která na Krompachu zůstala. Nyní narátor stále žije v Opavě, v Krompachu zpravidla pobývá od jara do podzimu, a to v domě, který zdědil po nevlastním českém dědečkovi.

Rozhovor s panem Gerhardem Schlucknerem se uskutečnil 19. 6. 2015. a byl domluven osobně. Trval přibližně šedesát minut. Mimo záznam jsme ještě probírali zajímavosti, na které jsem narazila v archivu. Setkání proběhlo v jeho chalupě. Pan Schluckner byl zvolen jako zástupce krompašských Němců, který mohl v obci zůstat.

Rozhovor probíhal uvolněně, pravděpodobně z toho důvodu, že narátor se velmi dobře zná s mým otcem. Domnívám se, že roli hrálo i to, že jsem si v dětství často hrála s jeho vnučkou, tudíž mě dobře zná. Pamětník se mi na začátku svěřil, že si rozhovor nedokáže vůbec představit, navíc projevil obavu, zda si bude vůbec něco pamatovat. Po překonání počáteční nervozity se pan Schluckner velmi pěkně rozpovídal. Respondent se snažil odpovědět na každou otázku. Když některé otázky špatně porozuměl, snažila jsem se ji později zopakovat znovu, podruhé již odpověděl. Pan Schluckner si vzhledem ke svému věku přesně nevybavoval některé události spojené s bezprostředním skončením války, nicméně na pozdější dobu vzpomínal dobře. Občas jsem zaznamenala, že si nemohl vybavit některá data a jména, proto jsem se mu snažila poskytnout dostatek časového prostoru, aby si mohl vzpomenout. Rozhovor s panem Schlucknerem přináší sondu do poválečné doby v obci očima Němce, který v obci společně svou matkou mohl zůstat.

Stejně tak jako předchozí narátor, i tento se začal učit češtinu s nástupem do školy. Pan Schluckner mluví perfektně česky, pravděpodobně asi nejlépe z mnou dotazovaných Němců. Během rozhovoru jsem nezaregistrovala žádné německé slovíčko ani německý přízvuk. V ústním projevu pamětníka převažovala nespisovná čeština.

Narátorka Gerda Blažková

Gerda Blažková se narodila v červnu roku 1930, jejím bratrem je Gerhard Posselt. Rodina paní Gerdy má německé kořeny a je jednou z nejstarších na Krompachu. Otec narátorky působil jako sklář, byl prohlášen jako nepostradatelný pracovník a antifašista, proto mohli na Krompachu po válce zůstat. Již v průběhu povinné školní docházky musela paní Blažková tvrdě pracovat, většinou sloužila u sedláků či vypomáhala v místní hospodě. Po skončení druhé světové války sloužila v Jablonném v Podještědí u kapitána Víznera. Od roku 1951 pracovala ve Cvikově v Severce, kde zůstala až do roku 1985. Vzhledem k tomu, že rodina mluvila výhradně německy, česky se naučila z odposlechu. Nyní je v důchodu a stále žije na Krompachu.

Rozhovor s paní Gerdou Blažkovou se uskutečnil 6. 10. 2015 v domě narátorky. Rozhovor s touto pamětnicí trval nejdéle. Před i po nahrávání jsme si vždy ještě povídaly. Stejně tak jako v předešlých případech, mi kontakt na ni poskytl můj otec, domluva rozhovoru proběhla osobně. Narátorka v mém výzkumu zastupuje Němce, kteří nebyli z Krompachu odsunuti.

Hned na počátku setkání mi paní Blažková znovu sdělila obavu, aby rozhovor nebyl použit k jiným účelům. Narátorku jsem uklidnila, že nahraný rozhovor bude použit pouze v rámci mé diplomové práce. Pamětnice během rozhovoru mluvila velmi plyně a i přes svůj úctihodný věk (85 let) velice dobře reagovala na otázky. Respondentka si pamatovala konec války v Krompachu a také následné zkoumané období, tedy padesátá a šedesátá léta. Pamětnice během rozhovoru vzpomínala i na dobu válečnou a předválečnou, zejména ve smyslu popisu každodenního života v obci. Velmi mě překvapilo, na jaké množství jmen, míst a dat si narátorka přesně vzpomíná. I když nutno podotknout, že některé data nebyla přesná, šlo však v porovnání s ostatními narátory opravdu o minimum. Dovolím si říci, že rozhovor s paní Blažkovou byl nejhodnotnější co do získaných informací. Jedná se totiž o poslední obyvatelku, která v Krompachu prožila dobu předválečnou, válečnou i poválečnou. Její vzpomínky jsou tedy velmi cenné. Od pamětnice jsem mimo jiné dostala několik tipů na potenciální narátory.

U paní Gerdy Blažkové byl německý přízvuk nejvíce znatelný. Příčinou je pravděpodobně skutečnost, že se česky nikdy ve škole neučila. Jak mi narátorka sama sdělila, česky se naučila především z odposlechu. Z tohoto důvodu v jejím ústním projevu nalezneme kostrbatou syntaktickou výstavbu, v některých případech špatné skloňování. Sousední německá města či místa, dříve německá, pamětnice na rozdíl od ostatních dotazovaných narátorů pojmenovávala většinou v němčině. Během rozhovoru jsem také vypožorovala, že často hledala česká slovíčka. Narátorka hovořila především nespisovnou češtinou, objevovaly se také vulgarismy.

Narátorka Růžena Červenková

Růžena Červenková se narodila v březnu roku 1930 v Benešově u Prahy. Rodiče paní Růženy se rozhodli po válce odejít do pohraničí, konkrétně do Naděje, aby zlepšili svou ekonomickou situaci. Naději si rodina vybrala z toho důvodu, že v blízkosti již žil Růženy strýc. V Naději narátorka bydlela s rodiči do té doby, než se seznámila se svým mužem na zábavě. Manžel narátorky nebyl taktéž starousedlík, pocházel z Moravy. Na Krompach se přestěhoval krátce po válce a začal pracovat v místní truhlárně. Kolem roku 1947/1948 se narátorka přestěhovala za svým mužem na Krompach, kde žije dodnes. Růžena i její manžel pracovali až do odchodu do důchodu ve Cvikově v Severce.

Rozhovor s paní Růžnou Červenkovou se uskutečnil 15. 10. 2015 u narátorky doma. Tip na tuto potenciální respondentku jsem získala metodou snowball sampling. Rozhovor nahraný na diktafon trval přibližně hodinu, nicméně u narátorky jsem strávila mnohem více času. Paní Červenková byla pro výzkum vybrána jako zástupkyně nově příchozího stálého krompašského obyvatelstva po druhé světové válce.

Ještě před zapnutím diktafonu paní Růžena trvala na tom, abychom nejprve vypily kávu a snědly občerstvení. Přitom se mi svěřila, že kvůli rozhovoru téměř celou noc nespala, protože přemýšlela, co mi řekne. Dále se ubezpečovala, zda bude rozhovor použit skutečně pouze na školní účely. Po opětovném vysvětlení mého výzkumu se narátorka víceméně uklidnila. Rozhovor byl i přesto zpočátku nervózní, po několika úvodních větách se však respondentka zbavila ostychu. Paní Červenková si v úvodu připravila monolog, ve kterém se ve stručnosti představila, hovořila o své rodině, seznámení s mužem. Pamětnice se snažila odpovídat na pokládané otázky, nicméně většinou si nepamatovala data, jména ani jakékoliv bližší detaily. Narátorka se s manželem na Krompach přestěhovala kolem roku 1947/ 1948 (přesně si nepamatuje), tudíž podává informace až od tohoto roku. Rozhovor považuji za přínosný zejména z toho důvodu, že přináší pohled stálého no-voosídlence na soužití Čechů a Němců v Krompachu.

Narátor Milan Šimák

Milan Šimák se narodil v roce 1943, pochází z Prahy. Matka narátora koupila dům v Krompachu v roce 1948, hlavním účelem byla rekreace, neuvažovali, že by se na Krompach nastěhovali nastálo. O Krompachu se matka narátora dozvěděla přes tehdejší práci ve školství. V obci pobývali nejen na víkendy, ale také od jara do podzimu, mimo jiné kvůli tomu, že narátor byl často nemocný a zdejší vzduch mu prospíval. Nyní je pan Šimák v důchodu, do obce stále jezdí, ale nežije zde.

Rozhovor s panem Milanem Šimákem proběhl 15. 10. 2015. Setkání bylo domluveno osobně. Kontakt jsem dostala od mého otce, který je kamarád pana Šimáka. Na přání narátora se rozhovor uskutečnil v restauraci v Krompachu. Musím konstatovat, že i přes to, že rozhovor probíhal v oddělené místnosti, hluk z restaurace mě velice rušil. Několikrát jsem během rozhovoru musela své otázky opakovat z důvodu velikého hluku. Sezení trvalo přibližně hodinu. Pan Šimák byl zvolen jako zástupce českých poválečných no-voosídlenců, nikoli však trvale bydlících, ale rekreatů.

Rozhovor s panem Šimákem probíhal velmi uvolněně a přátelsky. Jako z jediného ze všech respondentů jsem necítila žádnou nervozitu. Respondent bez problémů reagoval na všechny otázky a vždy mluvil k tématu. Vybavoval si dobře jednotlivá jména, co se týče dat, někdy tápal. Vzhledem k tomu, že chalupu v Krompachu jeho matka koupila až v roce 1948, nemohl podat informace týkající se bezprostřední poválečné doby. Nicméně na období po roce 1948 si velmi dobře pamatuje. Rozhovor s panem Šimákem přináší zajímavou sondu do poválečné doby v obci očima novoosídlence – rekreanta.

Narátor Jindřich Pohl

Jindřich Pohl se narodil v Praze, stejně tak jako jeho manželka Zdena. Chalupu v Krompachu koupili manželčiny rodiče v roce 1954. Hlavním účelem koupě byla rekreace, nikoli trvalý pobyt. Jindřich a Zdena na Krompach jezdili hned od prvního roku koupě a postupně se snažili nově nabytou nemovitost zvelebovat společně s rodiči. Do obce přijížděli většinou o víkendech, ale i o svátcích a prázdninách. Manželčiny rodiče pak pobývali v obci s jejich dětmi od jara do podzimu. Manželé Pohlovi jsou nyní v důchodu a žijí v Praze, do obce již nejezdí tak jako dříve, ale stále si najdou čas, aby svou chalupu navštívili.

Rozhovor s panem Jindřichem Pohlem se uskutečnil 15. 10. 2015. v jeho chalupě v Krompachu. Setkání bylo domluveno telefonicky. Rozhovor trval něco málo přes hodinu. Stejně tak jako pan Šimák, i pan Pohl zastupuje novoosídlence – rekreanty.

Rozhovor s panem Pohlem probíhal v přátelském duchu především z toho důvodu, že se jedná o našeho souseda, tudíž mě i mojí rodinu velmi dobře zná. Ve svém krátkém úvodním monologu pamětník hovořil o tom, jak a kdy se ocitli v Krompachu. Respondent velmi dobře reagoval na pokládané otázky. Rozhovor byl specifický zejména tím, že se sezení zúčastnila i respondentova manželka, která do rozhovoru průběžně zasahovala. Musím říci, že manželka narátora mnohdy do rozhovoru přinesla zajímavé poznatky. Zajímavé bylo sledovat také to, v jaké míře se manželé shodují a v jaké naopak rozcházejí. Rozdílné názory se projevíly hlavně v časové posloupnosti některých událostí. I když respondent s manželkou pobýval v Krompachu až od roku 1954, tudíž svým sdělením nepokrýval celou zkoumanou periodu, domnívám se, že rozhovor přinesl zajímavé informace z období padesátých a šedesátých let.

Narátorka Helena Hozáková

Helena Hozáková se narodila v roce 1929 na Valašsku, kde žila do jejích šestnácti let. Po válce se v rámci nového osídlování pohraničí s rodiči odstěhovala na jižní Moravu, konkrétně do Novosedel. Tam se seznámila se svým mužem, ten zde působil jako hraničář. Po svatbě se společně přestěhovali do České Lípy, avšak ani jeden z novomanželů nebyl v novém bydlišti spokojený. Když se hledal traktorista do Státního statku v Krompachu, o čemž je informoval narátorky švagr, který na Krompachu již bydlel, využili této příležitosti a do obce se nastěhovali. Manželé zde žili od roku 1957. Hozákoví pracovali až do důchodu v místním Státním statku.

Rozhovor s paní Helenou Hozákovou proběhl 6. 10. 2015 v domě narátorky. Rozhovor trval přibližně hodinu. Tip na tuto potenciální pamětnici jsem dostala metodou snowball sampling. Domluva rozhovoru proběhla osobně. Stejně tak jako paní Červenková, i tato narátorka v mém výzkumu zastupuje Čechy, kteří do obce přišli v rámci osídlování pohraničí po druhé světové válce.

Pamětnice mi ještě před zapnutím diktafonu několikrát sdělila, že si vůbec nic nepamatuje a že neví, co mi řekne. Po počáteční velké nervozitě prvotní ostych rychle opadl. Poté paní Hozáková i přes svůj úctihodný vysoký věk (86 let) velmi pěkně a plynně odpovídala na mnou pokládané otázky. Vzhledem k tomu, že narátorka se s rodinou do obce nastěhovala až v roce 1957, rozhovor podává informace především o padesátých a šedesátých letech. O bezprostředně poválečné době se paní Hozáková zmiňovala pouze v souvislosti s jižní Moravou, kam jako rodina v rámci poválečného osídlování zamířila.

Narátor Miroslav Klingora

Miroslav Klingora se narodil v říjnu 1953. Pochází ze smíšeného manželství. Jeho matka, Němka, a otec, Čech, se vzali v roce 1952. Matka Antonie Ella žila v Černé Novině, v roce 1946 byl její rodině zabaven statek i s přílehlými pozemky, proto byla rodina nucena se přestěhovat do Svoru. Zde se seznámila s budoucím manželem Antonínem. Rodina Antonína Klingory pochází z Krompachu a jedna z nejstarších. Manželé Klingorovi spolu vychovali dceru Annu a syna Miroslava. Narátor Miroslav Klingora po absolvování povinné školní docházky v Krompachu a ve Cvikově začal pracovat jako zámečnick v Adastu ve Cvikově. Po vojenském výcviku se znovu vrátil do Adastu, poté si udělal zkoušky a působil na záchranné službě. Nyní žije střídavě v Krompachu a v Novém Boru.

Rozhovor s Miroslavem Klingorou se uskutečnil 20. 10. 2015, byl domluven osobně a proběhl v narátorově chalupě. Setkání trvalo přibližně hodinu a půl. Rozhovor s tímto pamětníkem jsem zařadila do výzkumu zejména proto, že rodina pana Klingory je jednou z nejstarších v obci Krompach.

Rozhovor s panem Klingorou byl specifický především v tom, že se jedná o mého otce. Díky této skutečnosti se mi rozhovor vedl nejsnáze ze všech dotazovaných narátorů. Poměrně zajímavé bylo zjištění, že i když jsem s narátorem v příbuzenském vztahu, z jeho strany jsem zejména na počátku rozhovoru cítila jistou míru nervozity. Po několika minutách se pamětník zbavil ostychu a plyně odpovídal na položené otázky. Respondent si velmi dobře vybavoval jednotlivé události, data i jména, což lze přičíst skutečnosti, že se jedná o nejmladšího respondenta. Vzhledem ke svému poměrně nízkému věku narátor přibližuje dění v Krompachu především v padesátých a šedesátých letech. Avšak díky velmi častým rozhovorům se svým otcem, který již bohužel nežije, se pan Klingora v rozhovoru dotýká i bezprostředně poválečného období.

5 Výsledky výzkumu

5.1 Češi a Němci v obci Krompach v letech 1945–1948

Období let 1945 až 1948 můžeme charakterizovat dvěma zásadními událostmi, které podstatným způsobem změnilo podobu obce Krompach. Jedná se o odsun německého obyvatelstva a osídlování obce nově příchozími obyvateli. Otázky na respondenty jsem kromě česko-německých vztahů v tomto období zaměřila na tyto dvě události.

5.1.1 Konec války a odsuny Němců

Jak jsem již výše zmínila, krompašští Němci byli ve zkoumané obci vždy národností majoritou. Dle dochovaných pramenů, literatury a výpovědí pamětníků se v předválečném a válečném období česká minorita v Krompachu omezovala pouze na pár rodin, přičemž soužití obou etnik bylo v rozhovorech popisováno až do konce druhé světové války jako sousedské a bezproblémové. V rozhovorech se jako jediní narušitelé tohoto přátelského soužití objevili tzv. henleinovci, tedy příslušníci Sudetoněmecké strany, kteří v obci vyvolávali „bojůvky“. Někteří krompašští Němci se s těmito vyznavači hitlerovské politiky ztotožnili dobrovolně, někteří proto, že k tomu byli donuceni, ostatní tomuto tlaku odolali.

Prameny, literatura, ale i výpovědi pamětníků, které by zachycovaly osvobození obce Krompach Rudou armádou a bezprostřední dobu po válce, jsou bohužel velmi omezené. Nicméně z uskutečněných rozhovorů lze vypožorovat, že konec války byl u pamětníků doprovázen především pocitem strachu, obavy a chaosu z toho, co se bude po válce dít. Tyto dojmy jsou zcela pochopitelné vzhledem ke skutečnosti, že většina obyvatelstva zkoumané obce byla německé národnosti.

Pamětnice paní Blažková, zástupkyně krompašských Němců, v rozhovoru konec války charakterizovala jako hrozný. Zmiňovala obrovský počet lidí, který se v době těsně před ukončením války v Krompachu vyskytoval. Kromě stálých krompašských obyvatel se v obci setkaly tři fronty, a to německé vojsko, Rudá armáda a Němci utíkající před frontou. Pan Posselt se ve svém vyprávění také o těchto frontách zmiňoval. Setkání těchto front, neboli podle jeho slov „kolon lidí“, popisoval jako zoufalý a ošklivý. Narátor vzpomínal na příjezd Rudé armády a na otřesný prohled, který se mu jako šestiletému chlapci naskytl, když se mezi tanky a zbraněmi válely kusy mrtvého dobytka.

Největší strach měli krompašští Němci pochopitelně z Rudé armády, ta se v obci usadila u Jánských kamenů, s sebou Sověti táhli obrovské stádo dobytka. Krompašští Němci se po dobu pobytu sovětské posádky ze strachu zdržovali především zavření doma. Rudá armáda byla ve výpovědích pamětníků líčena ve velmi negativním světle, její členové byly většinou popisováni jako osoby násilnické a primitivní.

Pan Posselt v rozhovoru vzpomínal, že Rusové v obci páchali velké násilnosti, zejména pak na místních ženách, které sháněli po celé obci. Z tohoto důvodu byly krompašské ženy zamčené na půdě. Narátor se o sovětské armádě vyjadřoval jako o zvěři. Jednou takto zamčenou ženou byla i pamětnice paní Blažková, která se před Rusy schovávala na půdě ještě s dalšími šesti děvčaty. Narátorka zmiňovala, že vycházet v této době z domu, zejména z počátku, bylo pro místní ženy velmi riskantní, mnoho krompašských žen bylo znásilněno. Pamětnice v rozhovoru poukazovala na jistou primitivnost ruské armády. Toto tvrzení ilustrovala na situaci, ve které začal zvonit budík a ruský voják do něj začal střílet, protože nevěděl, co to je. Myslel si, že se jedná granát.

Kromě Rudé armády, která po příchodu československé vojenské jednotky zamířila přes Stožecké sedlo do Německa, se v květnu a červnu 1945 v Krompachu zdržovaly pravděpodobně také tzv. „Revoluční gardy“.¹¹³ Archivní materiály se o působnosti RG v Krompachu nezmiňují, nicméně jsem našla fotografii, na které jsou vyfoceni příslušníci Rudé armády, finanční stráže a zmiňované RG v sousedních obcích, a to Horní Světlé a Dolní Světlé, snímek byl pořízen v červnu 1945.¹¹⁴ Je tedy velmi pravděpodobné, že RG operovaly i v Krompachu.

Můj předpoklad o této přítomnosti RG v Krompachu v rozhovoru doložil pan Posselt. Narátor se o RG zmiňoval několikrát. Sám pamětník je nazýval jako rabovací gardy, což bylo dle něj označení dosti příznačné a přesné. Narátor také vzpomínal, že na rukáve měly červené označení RG, a dodal příhodu, ve které se s jedním ze členů později setkal v práci. Poté, co mu dotyčný řekl, že zachraňoval Krompach a že byl součástí RG, mu narátor odvětil, že si moc dobře pamatuje na tyto rabovací gardy. Dle pana Posselta spolu již nepromluvili.

¹¹³Jednalo se ozbrojené oddíly organizované za Květnového povstání československého lidu 1945 při revolučních národních výborech a na závodech. Účastnily se revolučních bojů a po osvobození sloužily zejména k ochraně národního majetku a veřejného pořádku. Velmi často do RG vstupovali účastníci odboje, partyzáni, vězni z koncentračních táborů a ostatní dobrovolníci.

¹¹⁴ PAVÝZA, Ladislav. *Horní Světlá*. Praha 2007, s. 26.

Od 28. 5. 1945 v Krompachu opět působila finanční stráž.¹¹⁵ RG, finanční stráž, nově ustanovená MSK Krompach a také českoslovenští vojáci se ujali prvních odsunů. Tyto odsuny se v Krompachu uskutečnily od června 1945 do září 1946. První transport byl proveden 18. 6. 1945, dle seznamu MSK mělo být odsunuto 612 osob.¹¹⁶ Tento transport proběhl neorganizovaně, Němci byli buď vyvezeni, ale spíše jen odvedeni za státní hranice. Dne 23. 11. 1945 MSK v Krompachu přijala oběžník, který připomněl, že „*některé NV a SK pod dojmem novinářských zpráv, provádějí odsun německých obyvatel*“ a zdůrazňuje, že „*v platnosti je stále nařízení o prozatímním zastavení odsunu podle usnesení postupimské konference velmocí.*“¹¹⁷ Druhý transport byl uskutečněn dle nařízení ONV Jablonné pod Ještědem 5. 8. 1946. Do sběrného střediska ve Cvikově se mělo dostavit v 11 hodin dopoledne na 150 odsunutých Němců. Pravděpodobně z předchozích špatných zkušeností vydává OSK Jablonné pod Ještědem nařízení, aby v Krompachu za žádných okolností nebyly předem vydány vyhlášky o tom, že bude odsun proveden – „*bylo totiž zjištěno, že když Němcům kteří měli být odsunuti, byla během osmi dnů oznámena doba odsunu s tím, že mají mít připraveni věci do 30 kg, spalovali a ničili věci, které si nemohli vzít s sebou. A tím byl ničen národní majetek.*“¹¹⁸ Další odsun se v Krompachu konal 20. 8. 1946. Ve 13 hodin mělo být dopraveno do sběrného střediska v České Lípě 117 Němců, podmínky měly být totožné s těmi z předchozího odsunu.¹¹⁹ K dozoru nad tímto odsunem byl vyzván p. Audes, p. Havránek, p. Kalita, p. Marek, p. Pokorný, p. Vokoun, p. Lžičár a p. Viták. Ti se měli dostavit v 7 hodin ráno před restauraci p. Kofránka.¹²⁰ Téměř o měsíc později 21. 9. 1946 byli odsunuti do sběrného tábora v Kněžicích u Jablonného v Podještědí Němci, kteří jsou v Krompachu a jsou zaměstnáni v Horské pastevním družstvu. Poslední odsun se v Krompachu konal dne 3. 4. 1947. Jednalo se o dodatečný odsun do

¹¹⁵Výhodou přítomnosti příslušníků finanční stráže v obci byla především ta, že někteří z nich sloužili v Krompachu již před okupací, tudíž znali místní obyvatelé a poměry v obci ještě před válkou, na rozdíl od cizích lidí, kteří přicházeli většinou z vnitrozemí. V Krompachu byl takovýmto znalcem poměrů například „financ“ Josef Vincík. Finanční stráž pomáhala se zajištěním zásobování, s koordinací nově přichozích osídlenců. Příslušníci finanční stráže se také podíleli se na dodržování pořádku v pohraničí, ale i na dosunu Němců. „Financové“ se mnohdy podíleli i na vedení obce – byli členy MSK, později NV. Nejednalo se pouze o období prvních poválečných měsíců, ale také i o léta následující. V Krompachu se stal v roce 1948 členem osvětové rady vrchní respicient Jan Vokoun.¹¹⁵ Pro činnost „financů“ byl v Krompachu vybrán dům č. 130, dosavadní majitel nemovitosti byl německého původu, proto byl vyhoštěn a jeho majetek přenechám ve prospěch státu. Finanční stráž zde nepobývala příliš dlouho, záhy byla totiž přesunuta do domu č. 12, kde již zůstala nastálo. Správcem celého oddělení se stal vrchní respicient Vincenc Petřík. Z tehdejších krompašských „financů“ jmenujme ještě Josefa Krejčího, Stanislava Matyáška, Oldřicha Zimu, Josefa Lžičára, Josefa Kellera, Josefa Vincíka, Františka Audese, Jana Vokouna. (BENEŠ, Jaroslav. *Strípky z dějin finanční stráže v Lužických horách*. Mladá Boleslav 2013, s. 129.)

¹¹⁶ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 7, inv. č. 99.

¹¹⁷ Tamtéž

¹¹⁸ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 7, inv. č. 98.

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 7, inv. č. 99.

sovětského okupačního pásma pro osoby, jejichž rodinní příslušníci jsou v sovětském pásmu.¹²¹

Pamětnice paní Blažková v rozhovoru v souvislosti s odsuny vzpomínala, že z Krompachu neodešli všichni Němci najednou, ale postupně. Jako první byli odsunuti Němci, kteří byli v SdP. Dle respondentky krompašští Němci byli na to, že budou odsunuti, upozorněni na poslední chvíli, většinou ten samý den. Společně s povolenými kilogramy se měli shromáždit na určené místo v obci, které stanovil starosta, odtamtud šli vybraní Němci pěšky do Německa, a to přes Juliovku a Světlou. Paní Blažková mimo tohoto neorganizovaného odsunu zmiňovala ještě organizovaný transport, ve kterém byli Němci soustředěni do sběrného tábora ve Cvikově. Narátorka dále specifikovala situaci antifašistů, kteří ve velkém odcházeli dobrovolně a platily pro ně zcela jiné podmínky než pro ostatní Němce. Pan Posselt v rozhovoru upřesnil, že všichni Němci byli z Krompachu odsunuti v letech 1945 až 1946. Narátor dále hovořil o tom, že bylo určené, jaké věci a také kolik těchto věcí si Němci mohou vzít. Většinou se jednalo pouze o základní potřeby, jako byly například peřiny. Pamětník vzpomínal především na průběh organizovaného odsunu. Vyprávěl emotivní příběh, ve kterém se svou matkou navštívil sběrné středisko v České Lípě. Zde se za plotem loučili se svými známými.

Spíše než výčtu faktických informací se pamětníci v souvislosti s odsuny zaměřovali na psychologickou stránku odsunu. Hovořili především o ztrátě majetku krompašských Němců, o tom, jak odsunutí byli bez jakýchkoliv sociálních jistot a že se museli odstěhovat na místa, kde byli nuceni začít od nuly. Pamětníci se shodovali, že tato nově vzniklá situace musela být pro odsunuté krompašské Němce velmi těžká a složitá.

Paní Blažková v rozhovoru upozorňovala na fakt, že valná většina Němců po příchodu do Německa byla absolutně bezprizorních. A aby měli odsunutí Němci co jíst, byli nuceni i krást. Často prý také museli pracovat u sedláků od rána do noci, aby dostali alespoň nějaké jídlo. Pan Schluckner se zmiňoval o tom, jak pro krompašské Němce muselo být těžké opustit svůj dům, který koupili, vybavili si ho. A najednou se museli stěhovat, v lepším případě k někomu. Narátor shledává toto počáteční poválečné období pro odsunuté Němce jako kruté a šílené. Pan Posselt v rozhovoru zase upozorňoval, že mnoho

¹²¹ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 7, inv. č. 98.

Němců bylo do odsunu začleněno, i když nic špatného neudělali, stačilo pouze, aby v rodině měli nějakého „hlasatele“ Hitlerova režimu. Toto období odsunu charakterizoval jako velmi špatnou dobu.

Vzhledem k velkému počtu odsunutých Němců se sousední saské německé obce patřící do sovětské okupační zóny ocitly pod obrovským přetlakem vystěhovaných lidí. V sousedních německých obcích panovala velká bída, lidé neměli kde bydlet a co jíst. Díky této nepříznivé situaci, která panovala v poválečném Německu, mnoho již odsunutých Němců ilegálně překračovalo hranice, jejímž střežením byla pověřena finanční stráž.¹²² Tajně se snažili krást potraviny, dobytek či se vraceli pro „svůj“ majetek. Někteří Němci se také vraceli pro schované věci, které ukryli těsně před odsunem. Tato špatná situace podporovala rozmach pašeráctví s šmeliny. Tyto velmi špatné poměry, které panovaly po válce téměř v celém pohraničí, dokládají písemné prameny, literatura, ale také nářeční.

MSK v Krompachu například řešila případ, ve kterém 11. 1. 1946 finanční stráž zadržela E. Ringovou a I. Alblovou ze Žitavy. Tyto ženy přenášely přes celní hranici chléb, který vyměnily u místního pekaře za koňak německého původu.¹²³ Dne 25. 8. 1946 byla v Krompachu zaznamenána krádež, při které byl odcizen motocykl, jízdní kola, několik hus a různé truhlářské náčiní. Téhož dne místní úřad evidoval další tři krádeže. Dle dostupných stop byl pachatel ze sousední německé obce, a to z Ojvína.¹²⁴

Paní Blažková v rozhovoru zmiňovala, že se v Krompachu pašovalo vždycky, zejména pak po roce 1945. Nářečnice také hovořila o tom, jak vysídlení Němci v noci přicházeli přes hranice zpět do obce, aby si vzali „své“ věci. Pamětnice paní Červenková zase vzpomínala na to, jak její manžel při sázení stromů na zahradě u lesa našel díru, ve které si odsunutí Němci věci schovali, aby se pro ně mohli později vrátit. I nářečnický pan Posselt v rozhovoru vzpomínal, jak Němci schovávali své cennosti, a dokonce o to žádali i Němce, kteří mohli v obci zůstat. Odsunutí Němci doufali, že se později budou moci vrátit.

¹²² Střežením státních hranic byla pověřena finanční stráž, která měla mimo jiné zajišťovat, aby nedocházelo k ilegálnímu přechodu hranic, což se ale ne vždy dařilo. Pokud chtěl někdo přejít do Německa, musel mít propustku od MSK. V archivních materiálech můžeme nalézt například propustku z roku 1945, kterou MSK v Krompachu udělila skladníkovi Arnu Geidelovi, který pracoval u firmy Brunner a Pfeiffer. Povoluje mu přechod přes hranici za účelem obchodní cesty na německém území. Další takovou propustkou je například povolení pro Štěpána Baboráka, mistra stavitelského, který žádá o přechod přes hranice na silnici vedoucí z Krompachu do Jonsdorfu, za účelem návštěvy krejčího. Oběma těmto případům bylo MSK vyhověno.¹²² (Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 8, inv. č. 101.)

¹²³ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 8, inv. č. 102.

¹²⁴ PAVÝZA, Ladislav. *Pozdní sběr*. Praha 2010, s. 114.

Ve výpovědích jsou v souvislosti s odsuny Němců z Krompachu také často zmiňováni tzv. financové, RG, vojáci či představitelé MSK. V rozhovorech lze vypozařovat jasnou nenávisť k těmto vykonavatelům odsunu, a to zejména z toho důvodu, jakým způsobem byly odsuny krompašských Němců prováděny a jakým způsobem se následně zacházelo s jejich majetkem.

Narátor pan Šimák v rozhovoru vyprávěl, jak slyšel, že německé dítě při odsunu neslo panenku a místní financ mu ji vytrhl z ruky a zahodil ji. Pamětník si toto chování vysvětluje tím, že si Češi s Němci vyřizovali účty. Paní Blažková zase zprostředkovala vyprávění jednotlivých odsunutých Němců, kterým byl vojáky sebrán řetízek, náušnice či snubní prsten při cestě z Krompachu do Německa. Respondentka se mimo jiné zmiňovala o sběrném středisku ve Cvikově, ve kterém odsunutým krompašským Němcům brali dozorcí nejen přibory, ale také z pusy vytrhávali zlaté zuby. Pan Posselt se ještě v souvislosti s RG vyjadřoval, že místo toho, aby tito lidé skutečně pohraničí zachraňovali a chránili, chodili do německých objektů, tam majetek naložili na káru, odvezli na úřad a poté se rozkradl. Paní Blažková potvrzovala, že majetek, který si Němci nemohli vzít s sebou, se shromažďoval a poté se to nejcennější rozkradlo.

To, že se některé delikty tohoto typu skutečně děly, dokládá archivní materiál. MSK Krompach v roce 1945 například řešila případ, ve kterém šest příslušníků strážní jednotky (Rudolf Rydlo, Bohumil Drahoňovský, Jaroslav Hamr, Karel Bortel, Stanislav Klaban a Jan Strnad) mající na starost odbavování transportů odsunovaných krompašských Němců do Německa, zcizovali v období od 26. 5. do 17. 7. 1945 zabavené německé věci. Jednalo se konkrétně o pět briliantových prstenů, šest kožichů, čtyři zlaté zuby, několik zlatých prstenů, šestnáct hodinek, přibory a mince. O tyto věci si dokonce mezi sebou losovali.¹²⁵

Ne všichni krompašští Němci však byli v letech 1945 až 1946 odsunuti. V obci mohli zůstat především antifašisté, smíšená manželství a tzv. specialisté. To, že někteří Němci byli uznáni jako antifašisté však neznamenalo, že by byli „zrovnoprávněni“ s ostatními českými obyvateli. Existovaly případy, že i uznání antifašisté byli vypovídáni ze svých bytů, byl jim zabavován majetek či na nich byly aplikovány opatření proti Němcům.¹²⁶ Co se týče tzv. specialistů, v pramenech nalezneme mnoho případů, ve kterých podniky žádají o ponechání krompašských německých pracovníků vzhledem k zoufalému nedostatku pracovních sil v okrese. Například podnik Ignác Richter a synové žádá MSK

¹²⁵ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 8, inv. č. 102.

¹²⁶ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 7, inv. č. 98.

Krompach dne 28. 11. 1945 o ponechání nepostradatelných německých zaměstnanců. Tyto zaměstnance dále dělí na další tři skupiny dle míry nepostradatelnosti. Taktéž žádá dne 18. 8. 1946 ponechání německých pracovníků Horské pastevní družstvo v Krompachu. K žádosti přikládá seznam Němců s prosbou o odložení jejich odsunu až do posledního možného transportu, než dorazí pracovní síly ze Slovenska.¹²⁷Místní národní výbor obdržuje dne 10. 6. 1947 prosbu o ponechání německých nepostradatelných pracovníků od firmy Herbert Susser.¹²⁸

Výpovědi narátorů o důvodu neodsunutí buď jejich, nebo krompašských Němců obecně, korespondují s dochovanými archivními prameny, tedy i s obecně platnými pravidly pro odsun. Pouze u respondenta pana Schlucknera je situace lehce rozporuplná. U tohoto narátora hrály pravděpodobně roli pro neodsunutí dobré známosti a dobré postavení jeho nevlastního dědečka.

Pamětník pan Schluckner v rozhovoru potvrzoval, že v Krompachu zůstala především smíšená manželství a tzv. specialisté. Narátor z tzv. specialistů jmenoval například Němce, který znal v Krompachu vodu, uzávěry vody, dále například tkalce, skláře. Co se týče jeho osoby, matka i otec (ten padl ve válce) pana Schlucknera byli Němci. Avšak babička pana Schlucknera, která byla Němka, si vzala Čecha (pana Tesaře). Pan Schluckner se v rozhovoru svěřil, že si pamatuje, že on i jeho matka byli sbaleni a připraveni k odsunu, nicméně nakonec do transportu zařazeni nebyli. Sám narátor v rozhovoru potvrdil, že nebyli odsunuti pravděpodobně právě díky nevlastnímu dědečkovi. V archivních pramenech se mi podařilo dohledat žádost pana Tesaře ze srpna 1945 OSK, v níž se dožaduje přiznání československého státního občanský pro pana Schlucknera i jeho matku s odvoláním na skutečnost, že aktivně působí v MSK Krompach, rozhodnutí z OSK se již nepodařilo nalézt.

I když jsou narátoři paní Blažková a pan Posselt v sourozeneckém vztahu, o důvodu proč nebyli odsunuti, se liší. Pan Posselt zmiňoval, že primární příčinou neodsunutí byla skutečnost, že se otec stavil proti Hitlerovi, a proto rodina byla po válce označena jako anti-fašistická. Respondentka paní Blažková uvedla jako příčinu skutečnost, že otec pracoval

¹²⁷ Archivní prameny se dále nezmiňují o tom, že by pracovní síly ze Slovenska měly v Krompachu operovat.

¹²⁸ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 7, inv. č. 98.

jako sklář, dle narátorky trpělo poválečné Československo nedostatkem těchto specialistů. Je třeba zmínit, že podle nalezených pramenů se v případě pana Posselta (otce obou pamětníků) jedná pravděpodobně o kombinaci obou důvodů.

Krompašští Němci, kterým bylo umožněno v obci po válce zůstat, byli všemožnými způsoby perzekuováni a nebyli v žádném případě Čechy považováni za plnohodnotné obyvatele, alespoň ne z počátku. Němci, kteří nebyli odsunuti, museli mít legitimaci opatřenou fotografií, přesným popisem a zvláště viditelně vyznačenou národností. Tyto legitimace měly zamezit přechodům přes hranice, znemožnit pobyt osobám již vyhoštěným a v neposlední řadě měly obnovit pořádek a bezpečnost v Krompachu.¹²⁹ Proti Němcům bylo vydáno několik opatření – byli označeni bílou páskou, nepovoloval se vlastnit rozhlasový přijímač, zkonfiskovaly se jim jízdní kola, nemohli využívat železnici, byl znemožněn přechod z obce do obce a také korespondence do zahraničí byla přísně zakázána.¹³⁰

Respondent pan Klingora v rozhovoru hovořil o tom, jak mu jeho otec vyprávěl, že jeden z krompašských Němců nemohl po válce chodit po vesnici, protože byl údajně svým vzezřením podobný Hitlerovi. Narátor pan Posselt a narátorka paní Blažková v rozhovoru zase vzpomínali, jak museli nosit „bílé hadrové pásky“, aby všichni v obci věděli, že jsou Němci. Paní Blažková navíc dodávala, že celá rodina musela povinně chodit na Juliovku do kina, kde se musela pod dohledem dívat na válečné filmy. Pamětnice také hovořila o tom, že po válce bylo povinností krompašských Němců v zimě odhazovat sněh, v léta zase čistit rybník. Němci měli také zakázáno vycházet ven ve večerních hodinách. Paní Blažková vzpomínala, jak v roce 1945 chodili po obci večer tři Češi s „bejčákem“, kdyby někdo z Němců vyšel, neminul by ho fyzický trest. Pan Schluckner a Pan Posselt v rozhovoru zmiňovali, že měli z počátku velké problémy s českým jazykem. Oba narátoři nastupovali po válce do první třídy a ani jeden z nich neuměl ani slovo česky. Panu Posseltovi nebylo jako Němci povoleno v roce 1946 nastoupit do školy, musel tedy rok počkat. Pamětníci se také shodovali, že mluvit na veřejnosti německy bylo značně nežádoucí. Pan Schluckner vyprávěl, jaké nepříjemné chvílky a nechápavé pohledy Čechů si zažil, když jezdil s prababičkou autobusem, která neuměla ani slovo česky a mluvila v autobuse nahlas německy, protože byla nahluchlá. Paní Blažková zase vzpomínala, jak v obchodě jako Němci museli ukazovat na zboží, protože neuměli česky.

¹²⁹ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 7, inv. č. 98.

¹³⁰ Tamtéž

5.1.2 Osídlování

Paralelně s odsuny krompašských Němců probíhal ve zkoumané obci proces znovuosídlování. Národní výbory po celé zemi lákaly československé občany k obsazování pohraničí, po absolvování všech nezbytných administrativních úkonů noví obyvatelé volné domy obsadili a požádali o jejich národní správu.

První zájemci ucházející se o národní správu přicházeli již od léta 1945, další pak v průběhu roku 1946. Zájemci o národní správu přicházeli i později, nicméně již v menším měřítku.

První osídlenci jsou v rozhovorech ve většině případů narátory líčeni v negativním světle. Respondenti velmi často v souvislosti s touto první vlnou osídlenců užívali vulgarismy. Dle pamětníků bylo primárním motivem těchto prvních novoosídlenců pro příchod do obce zpravidla obohacení se, zlepšení své životní úrovně a také zabránění těch největších domů a usedlostí. Narátoři se ve výpovědích shodovali, že tito novoosídlenci většinou pocházeli z nuzných poměrů, zpravidla z vnitrozemí. I když pamětníci byli schopni určit, odkud tito lidé přišli a z jakých poměrů pocházeli, většina narátorů tuto první vlnu osídlenců jakkoliv časově nezařadila. Pouze narátorka paní Blažková v souvislosti s touto první vlnou hovořila převážně o roku 1945.

Pan Klingora v rozhovoru tyto první novoosídlence považuje za zlatokopy, a dokonce je označuje jako „parchanty“. Podle mínění narátora tito lidé přijeli do obce s úmyslem hlavně krást. Paní Blažková první novoosídlence, kteří podle ní slízli největší smetanu, označila jakou „sebranku z vnitrozemí s holou prdelí“, která mnohdy v místě svého bydliště spala ve sklepě. Dle narátorky se jednalo především o osoby středního věku. Paní Blažková se také domnívá, že ve vnitrozemí si nemohli najít práci či nechtěli pracovat, a proto odešli do pohraničí. Pamětnice v rozhovoru zmínila, že tito první nově příchozí obyvatelé zabrali ty nejlepší a největší domy. Respondentka tuto dobu charakterizovala jako hroznou, protože se kradlo, i když o tom všichni v obci věděli. Pravděpodobně velmi výmluvná pro tuto dobu je narátorčina historka o tom, jak do obce jezdil nákladňák s lidmi, kteří obcházeli otevřené domy po odsunutých Němcích a vybírali si, co by se jim mohlo hodit.

To, že vysídlená obec podléhala nájezdům tzv. zlatokopů a prospěchářů, dokládá nejen ústní svědectví, ale také písemné prameny.

MSK v Krompachu řešila případ, ve kterém 11. 1. 1946 vyšlo najevo, že národní správce Jaroslav Zelenka prodával německým příslušníkům, a to jak místním, tak i z Německa, bez lístku za výměnu chléb a jiné potraviny, které byly vázány na potravinové lístky. Zelenka byl nakonec sesazen z pozice národního správce a o obec opustil.¹³¹ Usvědčen z podvodu byl i další národní správce Karel Zeman (národní správcem od 15. 7. 1945), ten vedl obchod se smíšeným zbožím. Zeman vlastnil nepřihlášené auto, nehlásil převedení dobytka, slepic ani odvádění mléka. Dalším známým případem je Josef Klimeš, ten byl jmenován národním správcem drůbežárny. Mimo to, že byl obviněn z podvodů zdejší MSK 15. 10. 1945, měl několikrát potyčky s krompašskou posádkou. Nařčen a později obviněn z podvodů byl i národní správce Jaroslav Barcala, který prodával odpadové zboží za nepřipustnou cenu, byl také obžalován z bezohlednosti ke svým zaměstnancům a prospěchářství.¹³²

Mnoho z těchto prvních osídlenců po uspokojení cílů, se kterými do obce přišli, zase dříve či později odešli. Ti, kteří přišli z této vlny a rozhodli se v obci zůstat, později většinou obsadili posty na národním výboru. Do obce začali po této první vlně přicházet také osídlenci, kteří se snažili příchodem do pohraničí zlepšit svou životní úroveň nabytím majetku, nicméně měli v plánu se v obci usadit natrvalo, pracovat zde a pojmout Krompach za svůj nový domov. Tito lidé ale většinou přicházeli do prázdných a vyrabovaných domů.

Představitelkou této druhé vlny můžeme považovat narátorku paní Červenkovou, která do pohraničí přišla s rodiči z Benešova u Prahy, a to především za účelem zvýšení životní úrovně. Jak sama pamětnice v rozhovoru přiznala, v Benešově žila s rodiči v „kutlochu“. Manžel paní Červenkové v Krompachu dostal národní správcovství v domě na Juliovice, pravděpodobně v roce 1947/1948. Dle narátorky byl tento dům v hrozném stavu, sama pamětnice ho nazvala „průchodákem“. Manžel paní Červenkové musel dům upravit a vybavit nábytkem, protože dům byl kompletně vyrabovaný, jako většina domů v okolí. I přes těžkou práci, kterou museli s manželem na novém domě vykonat, se rozhodli v Krompachu zůstat.

Narátor pan Posselt se v rozhovoru také o těchto druhých osídlencích zmiňoval. Nazýval je jako dobré „Čecháčky“, kteří bohužel přišli již do prázdných domů, ale i přesto se většina snažila na nově nabytých domovech či hospodářstvích pracovat.

¹³¹ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 8, inv. č. 102.

¹³² Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 8, inv. č. 102.

Specifickou sortou nových obyvatel, a pro zkoumanou obec tolik příznačnou, byli rekreanti, kteří do obce přijížděli až po definitivním odsunu Němců v roce 1946. V téže roce vzniklo v Praze družstvo Rodinná rekreace Praha, které získalo v Krompachu velké množství domků, přičemž družstvo pronajímalo chalupy především pražským rodinám.¹³³ MSK a MNV v Krompachu posílalo družstvu každý týden seznam se stavem vytříbených domků. Dne 17. 12. 1947 Rodinná rekreace zažádala o jmenování národním správcem 120 domků předsedu Václava Jaroše, který družstvo zastupoval.¹³⁴ Družstvo zajišťovalo nákladní auta i autobusy, které dopravovaly pracující z Prahy do rekreačních chalup. Po roce 1946 přijížděli do obce také jednotlivci, kteří se zajímali o získání domků k rekreaci a se souhlasem MSK obsazovali volné domy, opět jako národní správci.

Reprezentantem rekreantů, kteří do obce přišli v druhé polovině čtyřicátých let, je pan Šimák. Společně s matkou a bratry jezdili do Krompachu na rekreaci přibližně od roku 1948. Pan Šimák s úsměvem vzpomínal, jak na Krompach jezdili s jakýmsi panem Bublou, který je nákladním vozem vozil z Prahy. Narátor hovořil o tom, že v obci pobývali převážně o víkendech a o prázdninách. Později v obci zůstávali od jara do podzimu, protože pamětník měl zdravotní potíže, jeho matka v obci proto i pracovala.

Paní Červenková v rozhovoru hovořila o tom, že v době kdy se do obce přestěhovala, zde pobývali zejména rekreanti, a to Pražáci, kteří jezdili na víkendy či na léto. Pan Schluckner v rozhovoru potvrzoval mínění paní Červenkové, navíc dodal, že někteří z těchto rekreantů zde zůstávali od jara do podzimu, přičemž děti rekreantů chodily do místní školy. Paní Blažková se v souvislosti s rekreanty zmiňovala, že do obce jezdili hlavně lidé z Prahy, a dokonce se dříve Krompachu říkalo, že je to druhá Praha. Rekreanti v obci pobývali většinou na víkendy a na prázdniny, přičemž nejvíce jich v obci bylo v létě, méně pak na podzim a v zimě. V souvislosti s rekreací se narátorka také zmiňovala, že obec byla spjata s pražskými školami. Do obce jezdili studenti a děti, mezi nimiž byli například Řekové, ale také nemocné děti. O těchto dětech se zmiňoval i pan Šimák, který vzpomínal, že v obci nebyly jen pražské děti, ale také Číňané či Řekové¹³⁵. Tvrzení paní

¹³³ Družstvo rodinná rekreace Praha nepůsobilo pouze v obci Krompach, ale zajišťovalo a organizovalo rekreaci ve všech pohraničních oblastech.

¹³⁴ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 8, inv. č. 113.

¹³⁵ Dostupné prameny se o těchto řeckých ani čínských dětech v Krompachu nezmiňují. Domnívám se však, že v souvislosti s Řeky šlo o děti, které pocházely především ze severního Řecka. Tyto řecké děti měly být uchráněny od útrap řecké občanské války, proto byly organizovány transporty, které je měly převést z Řecka do lidově demokratických zemí, jednou z těchto zemí bylo i Československo. Iniciátorem transportů byla Prozatímní demokratická vláda Řecka a Demokratická armáda Řecka, obě složky spadaly pod Komunistickou stranu Řecka. Řecké děti byly v Československu většinou umístěny do dětských domovů, přičemž jejich pobyt měl být pouze dočasný, po skončení války se měly vrátit zpět do Řecka. Mnoho těchto

Blažkové a pana Šimáka potvrzuje i dostupná literatura, v níž se můžeme dočíst, že dne 22. 3. 1947 se obec začala chystat na příjezd asi dvou set dětí, především z pražských škol, přičemž měly být ubytovány primárně v domcích po odsunutých Němcích.¹³⁶

5.1.3 Česko-německé vztahy v letech 1945-1948

Dle výpovědí narátorů lze usoudit, že v periodě od konce roku 1945 do roku 1948 se ve zkoumané obci zformovalo poměrně heterogenní obyvatelstvo. Jednalo se především o české rekreanty, české novoosídlence, kteří v obci pobývali trvale, hrstku českých starousedlíků a němečtí neodsunutí starousedlíci. Především ve vztazích mezi zůstavšími Němci a nově přichozím českým obyvatelstvem v letech 1945 až 1948, zejména pak v prvních měsících po válce, které bylo pravděpodobně nekritičtější, můžeme dle výpovědí respondentů identifikovat jasné problémy. První kontakt krompašských Němců s Čechy (kromě českých starousedlíků) proběhl v podobě příchodu RG, finanční stráže a jiných vykonavatelů pořádku a odsunů. Tyto vztahy lze dle výpovědí pamětníků charakterizovat na straně české jako silně protiněmecké. Na straně německé jako nenávistné, a to především z toho důvodu, jakým způsobem odsun probíhal a jakým způsobem se zacházelo s německým majetkem. Také první vlna českých osídlenců směřující z vnitrozemí do pohraničí byla krompašskými Němci viděna ve velmi negativním světle, zejména proto, že dle pamětníků bylo hnacím motivem většiny těchto lidí pro příchod do obce obohacení se. V souvislosti s druhou vlnou novoosídlenců se pamětníci vyjadřovali již smířlivěji, nicméně i tyto vztahy provázela značná nedůvěřivost a odstup na obou stranách.

Paní Blažková napjatou situaci, která mezi oběma etniky panovala, doložila příkladem, ve kterém krompašští Němci, když už jim bylo povoleno chodit na zábavy, zásadně nechodili pro české ženy, a naopak. Sama pamětnice hovořila o tom, jak cítila mezi novoosídlenci a Němci odstup. Paní Blažková navíc dodala, že s některými novoosídlenci se dalo vyjít a nebyly žádné problémy. S ostatními, dle narátorky především těmi nevychovanými, se vycházelo špatně a problémy existovaly. Narátorka paní Červenková, která na Krompach přišla v roce 1947, neměla s krompašskými Němci žádné problémy,

děti pobývalo v dětských domovech či ozdravovnách v severních Čechách, lze tedy předpokládat, že někteří tito tzv. dětští uprchlíci pobývali nějakou dobu i v Krompachu. Co se týče narátory zmiňovaných čínských dětí, domnívám se, že by se mohlo jednat spíše o vietnamské děti, ty Československo přijalo v roce 1956 v rámci pomoci válkou postižené vietnamské zemi. Přibližně sto vietnamských dětí bylo umístěno do dětského domova v Chrastavě, kde pobývaly v letech 1956 až 1959. Vzhledem k blízkosti Chrastavy a Krompachu lze i v tomto případě předpokládat, že vietnamské děti byly nějaký čas v Krompachu umístěny.

¹³⁶ PAVÝZA, Ladislav. *Pozdní sběr*. Praha 2010, s. 120.

sama se domnívá, že v obci zůstali slušní Němci. V rozhovoru však přiznala, že z počátku k Němcům přistupovala s předsudky, vzhledem k tomu, co se dělo za války. Avšak po poznání povahy jednotlivců svůj názor postupem času změnila.

Krompašští Němci byli v prvních měsících po válce bráni jako občané druhé kategorie. Němci byli všemožně perzekuováni, a to nejen formálními protiněmeckými nařízeními, ale také nenávisnými „sousedskými“ výpady.

Paní Blažková v rozhovoru tuto nenávist Čechů potvrdila, když vyprávěla, jak se jim někdo z Čechů vykálel před vchodové dveře a na budku na zahradě maloval krví. Narátorka si toto chování Čechů vysvětlovala jako jakýsi akt pomsty za válku. Pan Schluckner se svěřil, že se po válce cítili Němci poníženi, byli „uťápnutí“ a snažili se nebýt vidět ani slyšet. Toto tvrzení potvrzovala i narátorka paní Blažková. Maminka narátora pana Schlucknera dokonce nabádala, ať se nikam netlačí, že je jenom chudý Němec. Pamětník zároveň dodal, že nové osídlence brali jako fakt, který je daný a se kterým se nedalo nic.

Dalším důvodem, proč si k sobě tyto noví obyvatelé a starousedlíci nemohli najít cestu, byla jistě jazyková bariéra, která mezi oběma etniky v prvních měsících a letech po válce stála. Krompašští Němci většinou neovládali češtinu a příchozí zase neuměli německy, proto docházelo mnohdy k absurdním situacím. V uskutečněných rozhovorech se ukázalo, že jazyková bariéra mezi oběma etniky se prolomila nejprve u dětí, vzhledem k tomu, že německé děti musely chodit do české školy, jazyk se tak naučily mnohem rychleji než dospělí, kteří se česky učili pouze z odposlechu.

Respondent pan Schluckner se zmínil, že poté co začal ovládat alespoň trochu češtinu, se spřátelil s dětmi rekreatů, ale i stálých osídlenců. Mezi nimi dle pamětníka nebyly vůbec žádné problémy. Toto tvrzení v rozhovoru potvrdil i narátor pan Šimák a pan Posselt, který také hovořil o tom, že mezi dětmi nepanovala žádná nevraživost a zášť.

5.2 Češi a Němci v obci Krompach v 50. letech

V souvislosti s padesátými lety v Krompachu mě kromě česko-německých vztahů v této době zajímalo složení obyvatelstva ve zkoumané obci a také událost, která se nesmazatelně zapsala do historie Krompachu, a to je vznik hraničního pásma a s ním spojené demoliční akce, které v obci probíhaly po celá padesátá léta.

5.2.1 Skladba obyvatelstva

Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, po odsunech Němců se v obci utvořilo heterogenní obyvatelstvo, které bylo reprezentováno českými rekreanty, českými novoosídlenci, kteří v obci pobývali trvale, hrstkou českých starousedlíků a německými neodsunutými starousedlíky.

Na počátku šedesátých let bylo při sčítání lidu v obci Krompach zjištěno, že počet stálých obyvatel klesl o více než padesát procent ve srovnání se sčítáním lidu na počátku let padesátých.¹³⁷ Z těchto počtů je tedy zřejmé, že úbytek stálých obyvatel měl v padesátých letech klesající tendenci. V obci bylo nicméně evidováno na 250 vlastníků rekreačních chalup, přičemž v létě se díky rekreantům zvyšoval počet obyvatel až o více než dva tisíce.¹³⁸

Výpovědi narátorů korespondují s dochovanými prameny. Pamětníci se shodovali, že v padesátých letech v Krompachu pobývalo velké množství rekreantů, a to především z Prahy. Do obce přijížděli převážně o víkendech, letních prázdninách a někteří zůstávali od jara do podzimu, přičemž děti chodily do místní školy a dospělí pracovali většinou na místním statku. Můžeme tedy usoudit, že rekreační charakter obce z druhé poloviny čtyřicátých let plynule přešel i do padesátých let. Nutno ale podotknout, že rekreanti neustále migrovali, přicházeli a zase odcházeli. Některé domy po nájezdech „zlatokopů“, ale také častým střídáním nájemníků, byly v katastrofálním stavu.

Narátor pan Pohl s manželkou koupili od bývalého pražského majitele chalupu v Krompachu v roce 1954.¹³⁹ Narátor v souvislosti se zkoumanou obcí v rozhovoru několikrát zmínil, že Krompach je regionem Pražáků a že si o volných chalupách navzájem říkali a doporučovali si je. Nicméně dodal, že chalupa, kterou na rekreaci koupili, byla ve velmi zuboženém stavu a údržba na ní byla mravenčí prací.

V řadách rekreantů z Prahy, kteří v padesátých letech pobývali v Krompachu, se vykristalizovala velice pestrá sorta lidí. Pan Klingora v rozhovoru jmenoval například hraběnku Kolowratovou s rodinou, která jezdila do obce na víkendy, ale také na letní prázdniny. Dále pamětník jmenoval několik vysoce postavených činitelů KSČ, jako byl například

¹³⁷ Český statistický úřad. *Počet obyvatel a domů podle výsledků sčítání od roku 1869*. [online]. [cit. 9. 9. 2015]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLD-HLCU&verze=-1&z=T&f=TABULKA&nahled=N&sp=N&filtr=G%7EF_M%7EF_Z%7EF_R%7EF_P%7E_S%7E_null_null_&katalog=all&zo=N&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_561738#w

¹³⁸ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Krompach, karton 10, inv. č. 125.

¹³⁹ Od roku 1949 byly domy prodávány bez národní správy přímo do rukou zájemců.

pplk. Milan Dufek, který měl údajně provádět i pokusy na politických věznicích. Pan Klin- gora v rozhovoru přiznal, že v této době neměl nikdo z obyvatel Krompachu ani ponětí, že se mezi rekreanty pohybují takto vysoce postavení činitelé KSČ.

Nutno zmínit, že v padesátých letech osídlovací proces zcela ustal, do obce s cílem usadit se zde natrvalo nepřicházel již téměř nikdo. Jednou z mála rodin, která na Krompach při- šla a usadila se zde, byla rodina paní Hozákové.

Paní Hozáková se do obce s manželem nastěhovala v roce 1957 na doporučení svého švagra, který na Krompachu již bydlel. Na Státním statku v Krompachu probíhal vzhle- dem k nedostatku pracovních sil nábor, takže oba manželé byli zaměstnáni právě tam. Pamětnice se v rozhovoru zmínila, že bydleli v domě po již výše zmíněném pekařovi Ze- lenkovi. Dům byl dle respondentky vyrabovaný, vybilý a v hrozném stavu. I přesto však narátorka s rodinou v obci zůstala.

I přes veškeré snahy dosídlovací komise byla padesátá léta ve znamení především odlivu obyvatel žijících v Krompachu nastálo, přičemž se jednalo hlavně o novoosídlence. Dů- vodů pro odchod bylo hned několik. Mnoho z novoosídlenců odcházelo zpět do vnitro- zemí či do větších měst zejména z důvodu, že Krompach a jeho okolí byl především chudý horský kraj, kde bylo minimum pracovního uplatnění. Narátoři – starousedlíci – vzpomínali, jak před válkou a za války oni či jejich rodiče jezdili na kole přes Německo za prací do Varnsdorfu či do německých sousedních měst, jako například do Žitavy nebo Zhořelce. Toto však nebylo v padesátých letech přirozeně možné, navíc po likvidaci sou- kromého sektoru, které započalo s nástupem komunistů v roce 1948, bylo jedinou mož- ností práce v obci na státním statku. Ostatní byli nuceni dojíždět do okolního Cvikova. Většina mnou vybraných respondentů pracovala především ve Cvikově v Adastu, kde se vyráběly polygrafické stroje, poté v Severce, kde se šily oděvy. Ve státním statku byly velmi malé výdělky, což potvrzuje i pamětnice paní Hozáková, která zde pracovala. Do- jíždění do Cvikova bylo velice časově náročné. Narátoři se vesměs shodovali, že někteří novoosídlenci nebyli na takovýto tvrdý život zvyklí, proto raději z obce odešli.

Největší motivací pro odchod z Krompachu byla kolektivizace, kvůli níž přišli lidé o svůj majetek, za kterým se do obce především přistěhovali. Pamětníci se v rozhovorech v sou- vislosti s novoosídlenci zabývali tématem hospodářství ve velkém rozsahu. Hospodářství se po odchodu německých statkářů stalo pro obec obrovským problémem. Na uvolněné usedlosti často přicházeli lidé bez jakýchkoliv zkušeností, což v kratším či delším časo- vém horizontu vedlo k úpadkům hospodaření.

Pan Schluckner v rozhovoru několikrát zdůrazňoval, že nově příchozí obyvatelé, kteří měli zájem především o statky, neměli s hospodařením mnohdy žádné zkušenosti a nebyli zvyklí na tvrdou práci, kterou hospodaření obnáší. Paní Blažková se také zmiňovala o těchto lidech, kteří toužili po velkém hospodářství, ale neměli absolutně žádné tušení, jak s nabytým hospodářstvím zacházet. Pamětník pan Šimák hovořil o novoosídlencích, kteří pocházeli většinou z Prahy, kde dříve pracovali jako čeládka na statcích. Po válce se jim naskytla příležitost odejít do pohraničí a být sami sobě vlastními pány, tak toho využili. Narátor dodal, že některým se to více či méně dařilo, některým ne. Pan Šimák také zdůrazňoval, že krompašští Němci měli před odsunem svá hospodářství ve výborném stavu, tento názor zastával i narátor pan Posselt.

Novoosídlenci se většinou nechtěli svého nově nabytého majetku přirozeně vzdát, i když z rozhovorů s narátory lze vyčíst, že si většinou nevedli dobře.

Pan Schluckner se v rozhovoru zmiňoval, že někteří soukromí zemědělci, kteří pocházeli z řad novoosídlenců nedělali s odevzdáním statku velké problémy, protože hospodaření nezvládali. Tito lidé, pokud se rozhodli v obci zůstat, byli poté zaměstnáni ve státním statku. Někteří se dle narátora snažili vydržet a do státního statku nevstoupit, nicméně nakonec byli okolnostmi stejně donuceni.

Pamětnice paní Hozáková hovořila o tom, že velké množství lidí, kteří pracovali v padesátých letech ve státním statku, se z obce odstěhovali, protože výdělky byly malé a práce hodně. Pamětník pan Šimák zase hovořil o třech velkých rodinách novoosídlenců, které zabraly jedny z největších statků v Krompachu. Rodiny, které musely nabytý majetek odevzdat, z Krompachu odešly. Pan Klingora v souvislosti se svým otcem, který byl starousedlík, hovořil o tom, jak náročné bylo odolat tlaku, který komunisté vyvíjeli na jeho otce, aby vstoupil do státního statku. Otec pana Klingory byl jeden z mála, který majetek nenabyl po válce po Němcích, ale v Krompachu patřil mezi statkáře odjakživa, proto se tomuto tlaku komunistů přirozeně bránil nejdéle. Dodávky se ale stále zvyšovaly, a proto i pan Klingora byl nucen odevzdat majetek státnímu statku.

5.2.2 Vznik hraničního pásma a demoliční akce

V polovině roku 1953 ministerstvo národní bezpečnosti projednávalo návrh na rozšíření hraničního a zakázaného pásma na hranice i s NDR. Toto projednání se zrealizovalo

směrnici ministerstva vnitra z 14. 1. 1955 – vzniklo tak zakázané pásmo se zesílenou ostrahou hranic rozšířené v celém úseku státní hranice s NDR. Takto prodloužené zakázané pásmo zahrnovalo nově i okres Nový Bor, do kterého Krompach od roku 1949 spadal. Ochrana hranice byla svěřena pohraniční strážní, jejímž primárním úkolem byla naprostá neprodyšnost státní hranice, a to jak z republiky, tak do republiky. Na hranici se postavily ploty z ostnatých drátů a strážní věže s hlídkami. Před drátěným zátarasem byla zorána půda, která měla zachytit, řečeno dobovou terminologií, tzv. narušitele hranice.¹⁴⁰ Tato ostře střežená hranice byla oficiálně namířena proti „západním nepřítelům“ a „agentům imperialistických států“, ale ve skutečnosti měl spíše zabránit nespokojeným obyvatelům v útěku z Československa.

Nově vzniklá neprodyšná hranice definitivně oddělila Krompach od sousedních německých obcí, ale také jejich občanů, se kterými byla obec vždy neodmyslitelně spjata. Ve výpovědích pamětníků se několikrát objevilo, že před stavbou ženíjně-technického opatření bylo ilegální přecházení česko-německé hranice zcela běžné. Pamětníci například vzpomínali, že oblast okolo hranice byla velice dobrá na houbaření či sběr borůvek. Krompašští Němci také ilegálně navštěvovali známé či příbuzné v sousedních německých obcích.

Respondenti měli zpravidla problém toto nově vzniklé střežení hranice datovat, nicméně ho popisovali jako tři řady plotů s ostnatými dráty, před kterými byla zoraná půda. Dle pamětníků co do dvou set metrů stála strážní věž. Celé pásmo pak hlídala pohraniční stráž se psy či koňmi.

Někteří narátoři, jako třeba paní Červenková, tuto nově vzniklou hranici vůbec nechápali, navíc jim přišla zbytečná. O zbytečnosti a nesmyslnosti ostnatých zátarasů se také vyjadřoval pan Šimák a pan Posselt. Respondentky paní Červenková a paní Blažková vzpomínaly, jak se obyčejní obyvatelé obce za „dráty“, tzn. do vnější části zakázaného pásma, dostaly pouze při sklizení sena, přičemž byly neustále kontrolovány příslušníkem pohraniční stráže. Paní Blažková také vyprávěla příhodu, jak k nim domů jednou přišli policisté a obvinili je z toho, že pašovali a že se pohybovali v zakázaném pásmu. Vše se nakonec vyřešilo srovnáním stop s podrážkami bot.

Je třeba také poznamenat, že se zřízením zakázaného pásma a výstavbou ženíjně-technického opatření neustaly pokusy o ilegální přechody česko-německé hranice. Narátor pan

¹⁴⁰ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: *Zákon o ochraně státních hranic 1951*. [online]. [cit. 15. 9. 2015]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0572_00.htm

Klingora v rozhovoru vyprávěl, že se v obci velmi často střílelo a že pohraniční stráž neustále někoho honila. Toto tvrzení potvrzoval i narátor pan Pohl a jeho manželka, kteří vzpomínali, jak místní rozhlas doporučoval, aby se nevycházelo po setmění ven. Paní Pohlová navíc dodala, že přestřelky byly téměř na denním pořádku, avšak pouze v lese a za tmy.

Kvůli nově vzniklému zakázanému pásmu začaly v obci tzv. přesídlovací akce. Lidé bydlící v těsné blízkosti hranice (jednalo se o území v rozsahu několik stovek metrů, a to od státní hranice po drátové zátarasy),¹⁴¹ se museli vystěhovat.

Narátori hovořili o tom, jak se novoosídlenci museli vystěhovat z velkých několikapokojových domů ve vnějším zakázaném pásmu, které po válce obsadili, do malých domků, které v obci ještě zbyly. Mnohdy byla v souvislosti s tímto konstatováním cítit jakási škodolibá radost, a to jak ze strany krompašských Němců, tak překvapivě novoosídlenců. Pamětníci také hovořili o tom, že v blízkosti zakázaného pásma mohli bydlet pouze spolehliví občané a státníci.

Se zřízením zakázaného pásma byly neodmyslitelně spjaty demoliční akce – odstranily se nejprve veškeré budovy, které se nacházely mezi státní hranicí a drátěným zátarasem (tzn. ve vnější části zakázaného pásma). Primárním cílem bylo zpřehlednit pásmo pro účely pohraniční stráže. Právě demoliční akce, které se v padesátých letech v obci prováděly, narátori nejčastěji zmiňovali v souvislosti se vznikem hraničního pásma, přičemž u většiny narátorů při probírání tohoto tématu byl cítit smutek, lítost, ale i hněv.

Dle výpovědi pamětníků se tedy nejdříve odstranily veškeré budovy ve vnějším zakázaném pásmu, přičemž právě na těchto místech stály největší a nekrásnější domy, narátorka paní Blažková tyto domy nazývala „sommerfrische“. Pamětník pan Schluckner zase vzpomínal, jak se vyhodila do vzduchu stará celnice a známá krompašská hospoda. Pan Posselt se o tomto období dokonce zmiňoval jako o nejhorším v Krompachu.

V obci se ale přistoupilo i k bourání a rozebírání pěkných a obyvatelných domů v tzv. vnitřním zakázaném pásmu a také k rozebírání kvalitních domů na materiál, které byly zcela mimo zakázané pásmo. Pamětníci v rozhovorech shodně jmenovali Slováky, kteří si tyto domy rozebírali na materiál a odváželi ho ze Cvikova na vagónech na Slovensko, kde si z krompašských domů stavěli chalupy.¹⁴² Dle výpovědi pamětníků se do vedení

¹⁴¹ KOVAŘÍK, David. *Demoliční akce v českém pohraničí 1945–1960*. Brno 2009. s. 107.

¹⁴² O těchto Slovácích se mi nepodařilo dohledat žádné bližší informace v archivních pramenech ani literatuře.

obce v padesátých letech dostali lidé, kteří se „kšeftováním“ s domy, především s těmi v dobrém stavu, v obci „proslavili“. Nicméně je nutné podotknout, že k těmto tvrzením nejsou k dispozici žádné důkazy. Toto bourání, rozebírání a přestavování bez jakýchkoliv emociálních zábran lze přisoudit skutečnosti, že většina novoosídlenců neměla žádný vztah k obci a ani k místnímu kraji, navíc celému „demoličnímu období“ jistě nepřispělo, že vše v obci bylo neodmyslitelně spjato s německou minulostí.

Narátorka paní Červenková se v rozhovoru svěčila, že její muž pracoval v padesátých letech na místním NV a proti tomuto „kšeftování“ s domy bojoval, avšak neúspěšně. Pamětnice doteď nechápe, jak se toto mohlo dít, ale stejně tak jako ostatní narátoři si to vysvětlila tím způsobem, že se na tomto obchodování s místními domy někdo obohatil.

Respondenti v rozhovorech hovořili také o tom, že v obci byly i domy chátrající a ve velmi špatném stavu, které si většinou obyvatelé od místního NV kupovali jako palivové dřevo. Jednalo se o velmi špatné domy, které se neobsadily, ale především o usedlosti, které novoosídlenci opustili po odevzdání majetku státnímu statku.

Pan Schluckner zmiňoval dva velké statky, ke kterým patřila restaurace, oba majitelé se po odevzdání hospodářství státnímu statku odstěhovali do menších domů. Tyto opuštěné usedlosti přirozeně chátraly, a proto se srovnaly se zemí. Pamětník ještě dodal, že se bouráním a rozebíráním domů v padesátých letech napáchaly nenahraditelné škody. Paní Hozáková v rozhovoru vzpomínala, jak z bývalého opuštěného statku kupovala od NV dřevo za pár korun.

Většina domů v Kropachu v tzv. vnějším zakázaném pásmu byla zbourána v únoru a srpnu 1955. Veškeré demoliční akce v obci pak měly být ukončeny k 9. 5. 1960.¹⁴³ Tyto demoliční akce, které bohužel provázely Kropach po celá padesátá léta, měly pro původní zástavbu obce destruktivní charakter a napáchaly nenahraditelné škody.

5.2.3 Česko-německé vztahy v 50. letech

Dle uskutečněných rozhovorů lze vypozařovat, že v padesátých letech se česko-německé vztahy dostávají z popředí zájmu obyvatel Kropachu, do popředí se naopak dostávají témata související se změnou režimu, a to především zánik soukromého sektoru a vznik kolektivizace.

¹⁴³ Státní okresní archiv Česká Lípa, MNV Kropach, karton 10, inv. č. 117.

V padesátých letech se vyhrocená situace z druhé poloviny čtyřicátých let ohledně odsunu Němců a také napjaté česko-německé vztahy v obci pomalu uklidnily a vracely se do normálního stavu. Heterogenní obyvatelstvo, které se v Krompachu po válce utvořilo, se v padesátých letech již sžilo a vztahy v obci lze charakterizovat jako sousedské a přátelské.

Pan Schluckner v rozhovoru hovořil o tom, že napjaté česko-německé vztahy v obci v padesátých letech již nebyly a že v obci si na zůstavší Němce Češi již zvykli. Pan Šimák vnímal česko-německé vztahy v padesátých letech v obci jako nekonfliktní, nikdo nerozlišoval, zda je dotyčný Čech, nebo Němec. Narátor také zmiňoval, že Němci se účastnili bez problémů všech veřejných akcí. Také pamětnice paní Hozáková mluvila o tom, že jí bylo naprosto jedno, zda je někdo Čech, či Němec, protože v obci zůstali Němci, kteří nic špatného neudělali a ničím se neprovinili. Narátorka se bavila s každým a nedělala rozdíly, stejně tak jako všichni ostatní v obci. Paní Hozáková se v rozhovoru navíc svěřila, že měla mezi Němci i dobré přátele. Paní Červenková a pan Klingora hovořili o tom, že spolu všichni v obci vycházeli dobře. Pan Klingora navíc zmínil, že se tomu až divil, že neproběhly žádné konflikty či vyhrocené situace. Narátor pan Pohl i jeho manželka se v rozhovoru shodovali, že se v padesátých letech mezi Čechy a Němci v obci neodehrávaly žádné excesy, naopak, že spolu všichni velmi dobře vycházeli a že vztahy mezi Čechy a Němci byly velmi sousedské. Pan Pohl navíc zmínil, že s některými Němci vycházel dokonce lépe než s Čechy a že s krompašskými Němci, zejména těmi ze smíšených manželství, se velice přátelil. Paní Blažková se domnívá, že vztahy mezi Čechy a Němci se v padesátých letech v Krompachu již usadily a že v této době již ze strany novoosídlenců necítila, že by dávali místním Němcům najevo, že jsou něco více než oni, jako tomu bylo v druhé polovině čtyřicátých let.

Velmi důležitým aspektem pro česko-německé vztahy v Krompachu bylo jistě prolomení jazykové bariéry, která mezi oběma etniky ve druhé polovině čtyřicátých let stála a hrála velkou roli. Narátoři se v rozhovorech vyjadřovali, že v této době většina krompašských Němců již uměla alespoň trochu česky, a tak nebyl problém se dorozumět. S češtinou měli problémy většinou ti staří Němci, kteří se novému jazyku už těžko učili. Pamětníci se také shodovali, že němčina na veřejnosti nebyla zakázaná ani omezovaná, pouze ve školní výuce nebyla akceptovaná.

Společným jmenovatelem spojující v padesátých letech obě etnika, se ukázala být především kultura. Centrem kultury se stala v Krompachu dle výpovědí pamětníků místní hospoda, která se využívala k mnoha účelům. Organizovaly se zde téměř každý týden taneční zábavy, působilo zde kino, které promítalo především o víkendech, hrálo se zde divadlo. Dále byla krompašská hospoda místem, kde se organizovaly plesy či školní besídky. Krompach byl v regionu, ale i mimo něj, znám svými tanečními zábavami společně se sousedními Heřmanicemi, Světlou a Mařenicemi. Kulturním centrem se stala také Juliovka, kde se nacházelo rekreační středisko s koupalištěm, na Juliovcích byla také hospoda, kde se konaly taneční zábavy. Narátoři se v rozhovoru zmínili i o kapele, která byla složena z místních Čechů a Němců, tato kapela objížděla téměř všechny zábavy v okolí. Respondenti hovořili o těchto kulturních akcích s nadšením, téměř všichni se těchto akcí zúčastňovali a všichni se také shodli, že Krompach byl v padesátých a šedesátých letech velice rušnou a živou obcí.

I přes mnoho dokladů o kladných vztazích mezi Čechy a Němci, se v rozhovoru daly identifikovat stále ještě drobné problémy v soužití mezi oběma etniky doznívajících z druhé poloviny čtyřicátých let. Tyto problémy byly však minimální a ojedinělé.

Narátor pan Klingora se zmínil, že jeho babička, Němka, která neuměla ani slovo česky, byla vykázána řidičem z místního autobusu, který směřoval do Cvikova. V tomto případě je nutné zmínit, že narátorova babička se do obce nastěhovala až v polovině padesátých let a nebyla místní, pocházela z Černé Noviny. Můžeme se tedy domnívat, že důvodem pro vykázaní mohla být skutečnost, že pamětníkova babička byla pro řidiče neznámá Němka.

I když pamětník pan Šimák vztahy mezi Čechy a Němci v obci hodnotil v padesátých letech jako velmi dobré, zmínil se o příhodě, ve které místní Němec řekl něco nevhodného ohledně minulosti, pamětníkova matka si na něj později stěžovala. Narátor se v souvislosti s touto příhodou vyjádřil, že místní Němci měli pravděpodobně stále strach, aby nebyli odsunuti.

5.3 Češi a Němci v obci Krompach v 60. letech

V souvislosti se šedesátými lety jsem otázky na respondenty zaměřila především na uvolnění poměrů v tomto období. Kromě vztahu mezi Čechy a Němci v obci, mě tedy zajímalo, zda dotazovaní využili uvolnění poměrů v šedesátých letech v rámci turistických styků nebo návštěvy příbuzných či známých v SRN a NDR. Další otázka se zaměřila na

to, zda uvolnění poměrů v šedesátých letech využili k návštěvám Krompachu i odsunutí krompašští Němci. A jestli mezi nimi a novoosídlenci panovalo nějaké napětí. V poslední otázce mě zajímalo, zda v šedesátých letech krompašští Němci emigrovali do Německa. A Němců jsem se dodatečně ptala, zda jejich rodina o takovémto odchodu přemýšlela.

5.3.1 Uvolnění hranice

Od roku 1963, zejména pak díky vládnímu usnesení č. 1076 z téhož roku, se postupně začaly uvolňovat turistické styky mezi ČSSR a západními zeměmi (zejména pak SRN a Rakousko). Tyto styky se začaly uvolňovat také s NDR, obzvláště pak po berlínské krizi v roce 1961. Díky liberalizaci agendy byl stát shovívavější i k vyřizování žádosti českých Němců o emigraci (samozřejmě za určitých podmínek).¹⁴⁴

Vzhledem k tomuto uvolnění měli Krompašští možnost vycestovat do SRN a NDR, a to buď v rámci turistického styku, nebo v rámci návštěvy svých příbuzných či známých. Jediným legálním způsobem jak se v této době dostat přes československé hranice bylo vlakem, autem a autobusem, ovšem pouze přes oficiální hraniční přechody. V Krompachu žádný takový přechod nebyl, proto Krompašští využívali při svých cestách do východního Německa nejčastěji hraniční přechod v Hřensku (Bad Schandau) či od roku 1967 hraniční přechod ve Varnsdorfu (Seifhennersdorf).¹⁴⁵ Dotazovaní krompašští Němci možnosti této návštěvy využívali a navštívili své příbuzné či známé, ať už v SRN či NDR.

Pan Klingora v rozhovoru uvádí, že jeho matka, paní Klingorová, měla většinu příbuzných v západní části Německa, ale také v Drážďanech. Svou sestru, tetu a bratrance jí bylo umožněno navštívit na čtrnáct dnů v šedesátých letech, přičemž povolení k této cestě dostala od ministerstva vnitra. Pravděpodobně zmatení, ale i radost z nových poměrů a možností, způsobilo humornou příhodu, kdy manžel pamětníkovy sestry, který sloužil na útvaru v Litvínově, dostal od paní Klingorové pohled ze západního Německa na místo výkonu služby. Takováto situace byla i v šedesátých letech značně nežádoucí. O nevhodnosti tohoto činu vypovídal následný výslech kontrašpionáží. Nové možnosti vycestování

¹⁴⁴ RYCHLÍK, Jan. *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu. Pasová, vízová a vystěhovalecká politika v letech 1848–1989*. Praha 2007, s. 53–65.

¹⁴⁵ FIALA, Josef. *Varnsdorf, stručné dějiny*. Rumburk 1993, s. 42.

využil i pamětník pan Schluckner, který odjel do Berlína vlakem za svými odsunutými příbuznými ze strany padlého otce.

Ovšem nejen krompašští Němci, ale také krompašští novoosídlenci se v šedesátých letech vydávali do Německa. Překvapující pro mě bylo zjištění, že někteří tito čeští novoosídlenci po spřátelení se s místními zůstavšími Němci, podnikali společné výlety za jejich odsunutými příbuznými. Pamětník pan Pohl v rozhovoru s nostalgií a úsměvem na rtech vzpomínal, jak společně s paní Klingorovou jezdili v šedesátých letech přes Varnsdorf za jejich odsunutými příbuznými na návštěvu do Drážďan, a to dokonce třikrát do roka. Podle jeho slov byli tito Němci výborní lidé a užili si spolu mnoho legrace. Paní Hozáková zase v rozhovoru vzpomínala, jak se v rámci navázání přátelství mezi krompašskými a žitavskými hasiči konala na německém Hvozdu slavnost, které se zúčastnili jak Němci, tak Češi. Němečtí hasiči byli poté na oplátku pozváni do krompašské hospody. Dále narátorka zmiňovala, jak její dcera byla ve východním Německu na prázdninách v rámci tzv. výměny.

Pamětníci se v rozhovorech také zmiňovali, kromě legálního přechodu česko-německé hranice, o nelegálním. Pro nelegální přechody česko-německé hranice, zejména pak z Kropachu do sousedních německých obcí Ojvínu a Jonsdorfu, se otevřel opět prostor v dubnu 1966, kdy bylo upuštěno od vojenského střežení hranice s NDR a zrušení zejména-technického opatření. Hranice s NDR již nebyla střežena pohraniční stráží, ale Veřejnou bezpečností, tzn. policejním sborem.¹⁴⁶

Narátoři se v souvislosti s nelegálním přecházením hranice shodovali, že česko-německá hranice byla sice střežená, ale nebyla v žádném případě po roce 1966 nepropustná. Pan Klingora v rozhovoru vzpomínal, jak chodil do Německa nakupovat. Koupené věci zahrabal a večer se pro ně vracel. Stačilo pouze vědět, kdy strážníci přejdou, poté byla cesta volná. A že se zcela běžně také chodilo do německé hospody na Hochwald na pivo. Paní Červenková zase zmiňovala její výlet do Žitavy, který absolvovala vlakem přes přechod, ale při zpáteční cestě šla již lesem, protože to bylo kratší.

¹⁴⁶ VANĚK, Pavel. Poslední mrtvý vojskové ochrany státních hranic, in: *Sborník Archivu bezpečnostních složek*, KŘEMLIČKOVÁ, Ladislava (ed.), Praha 2011, s. 196.

Paní Hozáková v rozhovoru vyprávěla, jak její děti měnily na hranici s Němci různé zboží. Pamětnice paní Blažková zase přiznala, že někdy chodila přes hranice „na černo“. Manželka respondenta pana Pohla s úsměvem vyprávěla, jak narátor pan Klingora chodil nakupovat do sousedního německého Ojvína cigarety.

Téměř každý mnou dotazovaný pamětník buď osobně, nebo někdo koho znal, přešel nelegálně hranice. Pamětníci se shodují, že tato praxe byla v Kropachu zcela běžná a že „to dělali skoro všichni“. Zároveň hovořili i o tom, že ne každý měl při tomto nelegálním přechodu štěstí. Chycení totiž přinejlepším znamenalo několika hodinové zadržení na Julioyce nebo ve Varnsdorfu, v horším případě pak vězení. Na tuto zkušenost vzpomínal pan Schluckner ve spojitosti se svým synem a také pan Klingora, ve spojitosti s jeho přáteli. Narátoři také zmiňovali, že po roce 1966 byli němečtí pohraničáři při střežení česko-německé státní hranice mnohem důslednější než ti čeští.

Nejenom čeští Němci, ale samozřejmě také Němci ze SRN a NDR měli v šedesátých letech možnost individuálně a legálně navštívit Československo. Dle výpovědí pamětníků se jednalo především o Němce, kteří byli z Kropachu po druhé světové válce odsunuti. V této době tedy využili možnosti vycestovat a prohlédnout si svůj bývalý dům či navštívit své známé a příbuzné. Většina respondentů v rozhovorech zmiňovala, že se buď přímo, či nepřímo s těmito odsunutými Němci v Kropachu v této době setkali. Pro valnou většinu kropašských novoosídlenců to bylo první setkání s odsunutými Němci. Dle narátorů tato setkání zpravidla probíhala bezproblémově, novoosídlenci se většinou snažili vyjít odsunutým Němcům vstříc a nechali je, aby si jejich bývalý dům mohli prohlédnout. Při této příležitosti se pamětníci svěřili, že jim bylo mnohdy trapně a dosti nepříjemně.

Paní Červenková v rozhovoru vzpomínala, jak jednoho dne při práci na zahradě zahlédla jistou paní, která obhlížela jejich dům. Narátorka zjistila, že se jedná o Němku, která v jejím domě dříve bydlela. Pamětníci to nedalo a paní pozvala dál do domu, kde si povídaly. Návštěva se poté ještě dvakrát opakovala. Paní Červenková toto setkání hodnotila jako bezproblémové, ale cítila jistou trapnost vůči bývalé majitelce. Také pamětník pan Pohl byl v přímém kontaktu s odsunutými Němci, nikoliv však s těmi, kterým dříve patřila jeho chalupa. Narátor zmiňoval, že většina z nich se přijela podívat hlavně na stav svých bývalých domů. Dle jeho zkušeností byla většina odsunutých Němců překvapena, v jak dobrém stavu domy jsou, jak se zvelebily. Také dodal, že nebylo výjimkou, aby

současní majitelé odsunuté Němce do svého domu pustili a aby si ho mohli prohlédnout. Respondent se o těchto setkání novoosídlenců a odsunutých Němců vyjadřoval jako o bezproblémových a probíhajících bez jakýchkoliv excesů, avšak připouštěl, že někteří odsunutí Němci asi cítili jistou míru ukřivdnosti. Další český novoosídlenec Kropachu pan Šimák přicházející Němce vnímal, ale nedostal se s nimi do přímého kontaktu, stejně tak jako paní Hozáková. Pan Schluckner, ač krompašský Němec, ve své výpovědi zmiňoval pocit trapnosti, který cítil, když příbuznou své odsunuté přítelkyně z dětství doprovázel k jejímu bývalému domu. Narátor v rozhovoru zmiňoval, že při první návštěvě byli současní obyvatelé ještě vstřícní, po opakované návštěvě se ale již nepřáli, aby více chodili. Od té doby si dům prohlíželi pouze zvenku. Pan Schluckner také poukázal na skutečnost, že někteří odsunutí Němci byli při těchto návštěvách až moc dotěrní. Toto jednání si vysvětloval tím způsobem, že odsunutí Němci celou situaci brali tak, že když jim dům či usedlost dříve patřila, mají právo se nyní kdykoliv přijít podívat. Zároveň pamětník zmiňoval, že pro odsunuté krompašské Němce to byla velmi těžká situace, když po několika letech viděli svůj bývalý domov, který si sami vybudovali, navíc se v těchto domech mnohdy ještě vyskytoval jejich nábytek. Také respondent pan Klingora v rozhovoru uvedl, že odsunutí Němci jezdili na Kropach velmi často, zejména pak z důvodu obhlédnutí bývalého domu či usedlosti, navíc dodává, že většina novoosídlenců neměla problém Němce i pustit do domu, i když to podle něj byla nepříjemná situace. Na pana Klingora navazovala i paní Blažková, která navíc potvrdila tvrzení pana Pohla, že Němci byli překvapení, v jak dobrém stavu jsou některé domy.

Na příhodu, ve které rozhodně odsunutí Němci nepochvalovali své domy, v rozhovoru zavzpomínal pamětník pan Posselt. Ten v šedesátých letech viděl přijíždět v mercedesech na Kropach odsunuté německé statkáře. Ti žili v domnění, že jejich hospodářství stále funguje nebo alespoň stojí. Načež pan Posselt musel odpovědět, že jsou srovnané se zemí. Respondent v souvislosti s touto návštěvou také vyjádřil obdiv nad tím, jak se tyto tři německí statkáři svou pracovitostí z nuly postavili znovu na nohy.

Se šedesátými lety se také pro krompašské Němce otevřela možnost emigrovat do Německa. Z mnou dotazovaných Němců této příležitosti nikdo nevyužil, i když někteří přiznali, že o této možnosti uvažovali, ale kvůli různým faktorům, které je při rozhodování ovlivňovaly, se rozhodli zůstat.

U pana Klingory byl tímto rozhodujícím faktorem jeho otec, který byl Čech. Jeho rodina byla s Krompachem odjakživa silně spjata, a proto pro něj bylo nemyslitelné odjet. Naopak narátor i jeho matka se toužili odstěhovat, zejména kvůli svým příbuzným. U paní Klingorové, respondentovi matky, byla touha odstěhovat se také pravděpodobně spjata s křivdou za zabavený majetek její rodiny. Pan Schluckner, i když měl možnost se odstěhovat do Švýcarska za svým strýcem, ale také za svými příbuznými do Německa, této možnosti nevyužil a ani o tom nepřemýšlel. Jeho manželka s dětmi chtěly, ale on podle svých slov neměl potřebu. Jistou roli v této pevné rozhodnosti neodstěhovat se mohla hrát i skutečnost, že jeho matka bydlela v Krompachu, a v případě jeho odchodu by zde zůstala sama. Pan Schluckner se svěřil, že rozhodnutí neodejít z Československa nelituje. Narátorka paní Blažková o možnosti odejít nikdy ani neuvažovala, i když podle jejích slov měla příležitost. Ona i její manžel chtěli v Krompachu zůstat.

Možnosti se natrvalo odstěhovat do Německa však ostatní krompašští Němci v šedesátých letech využívali, na čemž se shodli všichni respondenti. Podle pamětníků se jednalo přibližně o čtyři rodiny. Jako hlavní důvod pro odstěhování některých rodin z Krompachu respondenti uváděli zejména skutečnost, že většina z nich již měla v Německu příbuzné, tudíž po příjezdu měly jistotu určitého zázemí. Jako další důvod uváděli narátoři fakt, že tady nebyly tyto rodiny spokojené, a to buď kvůli nedostatku práce, či výdělku. Druhý důvod pro emigraci krompašských Němců do Německa, byl tedy podle dotazovaných motivovaný především ekonomicky.

5.3.2 Česko-německé vztahy v 60. letech

Dle výpovědí narátorů se v šedesátých letech již žádné protiněmecké nálady ve zkoumané obci Krompach neobjevovaly, stejně tak jako neexistovala jakákoliv izolace mezi zůstavšími krompašskými Němci a nově příchozími českými osídlenci. Jak narátoři v rozhovorech zmínili, obyvatelstvo se sžilo a vztahy mezi oběma etniky byly přátelské a sousedské, žádné problémy se tedy již neobjevovaly a nikdo nerozlišoval, zda je dotyčný Němec, nebo Čech.

Díky politickému uvolnění bylo krompašským Němcům umožněno v šedesátých letech navštěvovat své příbuzné a známé v SRN a NDR, toho využili jak místní Němci, tak překvapivě někteří čeští novoosídlenci. Vzhledem k lokaci zkoumané obce a uvolnění po-

měří v šedesátých letech se objevují také první přátelské kontakty českých novoosídlenců se sousedními německými obcemi, a to zejména pak ze strany mladé generace, pro které nebyla mnohdy překážka ani státní hranice, která přestala být nepropustná od roku 1966. I když hranice byla v druhé polovině šedesátých let stále střežená, díky upuštění od vojenského střežení se opět otevřel prostor pro Krompach tolik příznačný fenomén pašování a ilegální přechod hranice. Z výpovědí pamětníků můžeme také v této době vypozařovat snahu odsunutých krompašských Němců opět navázat kontakt se svou bývalou domovinou. Tato delikátní setkání novoosídlenců a odsunutých Němců probíhala povětšinou bezproblémově a nekonfliktně, i když s nutnou dávkou nepříjemného pocitu na obou stranách. V šedesátých letech se pro krompašské Němce také otevřela možnost emigrace, kterou využívali, avšak ne mnou dotazovaní narátoři. Ti byli až příliš spjati se svou rodinou obcí a osobami v ní žijící.

5.4 Současný pohled na události v obci od konce roku 1945 do 60. let

Otázku, jaký mají respondenti současně názor na události, které se v obci ve zkoumaném období udály, jsem pamětníkům položila především z toho důvodu, že se domnívám, že právě toto období bylo předělové v česko-německých vztazích nejen ve zkoumané obci Krompach, ale také obecně. Odsunem a následným osídlováním obce novými obyvateli ztroskotalo osm století trvající soužití mezi Čechy a Němci na jednom území a jedná se jistě o jedno nejdiskutovanější a nejdramatičtější období v našich moderních dějinách.

Jako spojující prvek všech odpovědí v rozhovorech lze identifikovat téma odsunu, čímž se mi potvrdil můj původní předpoklad. Názor pamětníků na odsun Němců se však lišil. Důležitým faktorem ve výpovědích hrála skutečnost, zda je dotýčný respondent Němec, (nebo pocházel ze smíšeného manželství) či Čech.

Krompašští Němci (nebo narátoři pocházející ze smíšeného manželství) se ve svých výpovědích shodovali, že zásadním problémem odsunů byla skutečnost, že byly prováděny plošně, tedy ve smyslu kolektivní viny.

Pan Klingora zastává názor, že tyto odsuny neměly být prováděny plošně, měly se týkat pouze těch Němců, kteří něco závažného provedli. Domnívá se, že odsuny zasáhly i ty Němce, kteří nic špatného neudělali, a tudíž byli odsunutí i německé rodiny, které měly v pohraničí kořeny a jejichž předci pohraničí vybudovali. Pan Schluckner se ztotožňuje s názorem pana Klingory, také se domnívá, že odsun neměl být prováděn plošně a že se

mělo důkladněji rozhodovat o tom, kdo by měl být odsunut, a kdo ne. Dále souhlasí s tím, že oprávněně měli odejít ti, kteří byli hitlerovci, ale rozhodně ne ti obyčejní a chudí Němci, kteří nic neudělali. Paní Blažková také zastává názor, že odsun nebyl spravedlivý, že byli odsunuti i pracující Němci, kteří nebyli ve straně a ani se ničím neprovinili. Pan Posselt se vyjádřil, že v každé národnosti jsou špatní, ale i dobří lidé, a že na odsun doplatili i ti dobří Němci. Také se domnívá, že nic není černobílé, a tak je potřeba na česko-německé vztahy a na odsun pohlížet. Zároveň dodává, že by si přál, aby jak Češi, tak Němci, na veškeré nepříjemnosti z minulosti již zapomněli a aby se za vším udělala tlustá čára.

Čeští respondenti se naopak shodovali v tom, že odsun vnímali jako trest za zábor československého pohraničí v roce 1938 a také za veškeré příkoří, které Němci spáchali za druhé světové války.

Pan Šimák se domnívá, že odsun byl z československé strany jakýsi odvetný akt za Hitlerův zábor československého pohraničí v roce 1938 a že tímto se chtěl československý stát jednou pro vždy vypořádat s německou otázkou. Paní Hozáková se k odsunu staví nekompromisně. Odsun Němců vidí jako trest za to, že Němci v roce 1938 zabrali pohraničí. Narátorka dodává, že proti Němcům, kteří zůstali v Krompachu, nic nemá, protože to nebyli „kovaní Němci“. Zároveň od zůstavších krompašských Němců očekávala znalost češtiny, a to alespoň od jednoho z rodiny. Pan Červenková se domnívá, že odsun byl krutý a že to byl následek záboru pohraničí, ale současně poukazuje na to, že je třeba rozlišovat mezi dobrými Němci a těmi špatnými. Pan Pohl a jeho manželka zastávají stejný názor, a to ten, že odsun Němců byla odplata za to, co Čechům prováděli za války a v roce 1938. Dle jejich názoru byl odsun Němců jednoznačný – fašisti museli odejít a všichni ostatní Němci mohli zůstat. K tomuto tvrzení je však nutné přistupovat se značnou rezervou, protože jak ze strany pamětníků, tak literatury a pramenů takto jednoznačně odsuny neprobíhaly.

Ve výpovědích narátorů se kromě tematiky odsunu Němců z obce také objevoval motiv zbytečnosti války a tvrzení, že lidé jsou mnohdy obětí hry velkých politiků, a to ať už se jednalo o dobu válečnou či poválečnou.

Pan Schluckner válku, ale také Adolfa Hitlera, ve své výpovědi tvrdě odsuzoval. Zmiňuje, že válka byla naprosto zbytečná a že před válkou v obci nebyly žádné problémy mezi Čechy a Němci a že nebýt Hitlera, Němci by mohli zůstat, a tím by bylo pohraniční za-

chovalejší, než je dnes. Pan Klingora se vyjádřil, že válku rozhodně nevymysleli krompašští Němci a že mnoho z nich bylo okolnostmi přinuceno vstoupit do SdP. Také pan Šimák se domnívá, že doba se mění podle toho, jak politici rozhodnou. Dodává, že všechno, co se dělo po válce bylo nenormální, ať už se jednalo o odsun Němců, postavení „drátů“ či Berlínské zdi. K výše jmenovaným pamětníkům se přidává i paní Červenková, která si myslí, že v době válečné i poválečné hrála obrovskou roli politika, kterou obyčejní lidé nemohli ovlivnit.

I když odsun a následné osídlování obce Čechy byla jednou z nejčernějších kapitol v česko-německých vztazích, ve výpovědích pamětníků můžeme vysledovat, že Češi a Němci k sobě opět nachází cestu a nyní spolu udržují velmi dobré vztahy, a to nejen v obci Krompach. Narátoři v rozhorech také vypověděli, že odsunutí Němci do obce stále jezdí, zdraví se, povídají si a někteří se i přátelí.

Závěr

Předložená diplomová práce sleduje na základě kvalitativního výzkumu, který byl proveden pomocí metody orální historie, vývoj vztahu Čechů a Němců v obci Krompach od konce druhé světové války do šedesátých let. Práce je navíc rozšířena o nejvýznamnější historické mezníky, které formovaly zkoumanou obec. Jedná se o osvobození obce v roce 1945, odsun Němců, osídlování a formování nového obyvatelstva, vznik hraničního pásma, demoliční akce a uvolnění hranic. Nechybí ani současný pohled na události v obci z konce války až do šedesátých let. Výpovědi pamětníků byly analyzovány a komparovány s dostupnými prameny či literaturou.

Výsledky výzkumu ukázaly, že nejkritičtějším obdobím v česko-německých vztazích v Krompachu byla poválečná léta 1945–1948, čímž se potvrdil můj původní předpoklad. Zkoumanou obec zásadně ovlivnily dvě události – odsun německého obyvatelstva a osídlování novými obyvateli. Dříve téměř čistě německá obec po odsunu většiny krompašských Němců zcela změnila svůj ráz. Odsun těchto starousedlých německých obyvatel znamenal zprůtrhání dlouholetých hospodářských, kulturních a sociálních vazeb mezi Čechy a Němci. V letech 1945–1948 se v obci zformovalo heterogenní obyvatelstvo, jednalo se o novoosídlence, hrstku českých starousedlíků, německé neodsunuté starousedlíky a především rekreanty, kteří jsou pro poválečný Krompach tak typičtí. Z výpovědí pamětníků lze vysledovat problémy mezi zůstavšími Němci a novoosídlenci, zejména z prvních poválečných let. Jak na straně německé, tak na straně české byla cítit nenávisť, nedůvěra a odstup. Na české straně tuto nenávisť zapříčinilo příkoří, které Němci páchali za druhé světové války. Na německé straně se jednalo o odpor k tomu, jak se přicházející novoosídlenci chovali k opuštěnému majetku a jakým způsobem byly prováděny odsuny. Krompašští starousedlíci se o první vlně novoosídlenců vyjadřovali velmi ostře a rozhořčeně, a to především z toho důvodu, že většina z nich nepřicházela do obce s úmyslem pomoci znovuosídlit pohraničí, ale s motivem obohatit se. K druhé vlně nově přichozích obyvatel se pamětníci vyjadřovali již smířlivěji. I když většina těchto lidí přicházela do obce s úmyslem zvýšit svou životní úroveň, tyto lidé měli v úmyslu pojmut Krompach za svůj nový domov. Němci, kteří mohli v obci zůstat, nebyli v žádném případě zrovnoprávnění s Čechy či Slováky, v rozhovorech se objevily případy perzekuce a šikany ze strany českých občanů. Problém mezi oběma národnostmi neulehčila ani jazyková bariéra, která mezi Čechy a Němci stála.

Na sklonku čtyřicátých let a v průběhu let padesátých se vztahy mezi etniky pomalu normalizovaly. Mnoho Čechů navázalo s místními německými starousedlíky přátelství, ostatní udržovali vztahy v susedské rovině. K tomuto zlepšení vztahů jistě přispělo prolomení jazykové bariéry, většina Němců se již naučila alespoň trochu česky, a proto nebyl problém se s Čechy dorozumět. Excesy, které se v obci objevovaly v druhé polovině čtyřicátých let, se již nevyskytovaly, stejně tak jako se upustilo od různých diskriminací, avšak ojedinělé protiněmecké nálady se stále vyskytovaly. Nový režim s sebou přinesl mnohem závažnější problémy, se kterými se obě národnosti musely vypořádat, česko-německé vztahy se tak dostaly na okraj zájmu obyvatel Kropachu. Kolektivizace, zrušení soukromého sektoru, nedostatek pracovních příležitostí a velmi těžké životní podmínky měly za následek, že se obec musela vypořádat s odchody stálých obyvatel, zejména pak z řad novoosídlenců. Kropach se stal útočištěm pražských rekreatů, v jejichž řadách se objevovala velice zajímavá sorta lidí. Obec měla tedy především rekreační charakter. Původní ráz obce nesmazatelně zničila výstavba hraničního pásma a s tím spojené demoliční akce. Vznik hraničního pásma znamenal definitivní odtrhnutí Kropachu od sousedních německých obcí, demoliční akce zase způsobily nenahraditelné škody, na čemž se shodli téměř všichni pamětníci. Lze předpokládat, že tyto demolice, které provázely Kropach po celá padesátá léta, byly zapříčiněny také tím, že novoosídlenci nebyli žádným způsobem spjati s místním krajem. Velice zajímavé pro mě bylo zjištění tzv. „kšeftování“ s domy, o kterém se více či méně vyjadřovali téměř všichni narátoři. Toto tvrzení ale nebylo podloženo pramennými materiály ani literaturou.

Z výzkumu dále vyplynulo, že v šedesátých letech se neobjevovaly žádné protiněmecké nálady. Pamětníci charakterizovali vztahy mezi Čechy a Němci jako přátelské a susedské. V šedesátých letech došlo k upuštění od vojenského střežení hranice, a tím se otevřela možnost vycestovat do NDR a SRN. Tohoto uvolnění většina dotazovaných, zejména krompašských Němců, využila. Do obce také přijížděli odsunutí krompašští Němci, tím docházelo k poměrně k delikátnímu setkání s novoosídlenci. Dle výpovědí narátorů tato shledání probíhala zpravidla bez excesů, byť na straně novosídlenců s jistou mírou trapnosti. Krompašští obyvatelé začali navazovat vztahy se sousedními německými obcemi, tím se začaly mezi Čechy a Němci „prolomovat ledy“ i mimo obec. V šedesátých letech se pro krompašské Němce otevřela možnost emigrovat. Této příležitosti několik německých rodin využilo, avšak nikdo z mnou dotazovaných pamětníků, byť někteří o tom uvažovali.

Při retrospektivním pohledu pamětníků na události v obci z období od závěru druhé světové války do konce šedesátých let se ukázalo, že pro pamětníky je stěžejní odsun Němců. Názor na odsun se lišil podle toho, zda je dotyčný Čech, či Němec (nebo pochází ze smíšeného manželství). Němci se domnívají, že velkým omylem bylo především to, že odsuny byly prováděny ve smyslu kolektivní viny. Češi zastávají názor, že odsuny byly trestem za zábor pohraničí a také za zlo, které Němci páchali během druhé světové války. Ve výpovědích se objevilo pozitivní zjištění, že Češi a Němci spolu vycházejí velmi dobře, a to v obci i mimo obec.

Co se týče využití orální historie pro zkoumanou problematiku, metoda splnila moje očekávání, a proto ji hodnotím jako kladnou a přínosnou. Vzhledem k tomu, že v některých případech dostupné písemné materiály chyběly, (jednalo se především o osvobození Krompachu Rudou armádou a celkově dobu bezprostředně poválečnou, dále například rozebírání domů Slováky) se tak výpovědi pamětníků staly jediným zdrojem informací. Je potřeba podotknout, že v těchto případech se narátoři většinou shodovali, a proto je můžeme označit jako věrohodné. Uskutečněné rozhovory díky narátorům zaplnily některá zcela „prázdná místa“ v historii obce. Vzpomínky pamětníků mi také pomohly objasnit některé dokumenty, na které jsem narazila v archivu. Tyto mnohdy torzovité dokumenty mi samy o sobě nedávaly příliš smysl, ale právě díky respondentům jsem je lépe pochopila a dosadila do širšího kontextu. V tomto směru považuji metodu orální historie jako velice přínosnou. Je nutné zmínit i jistá negativa, se kterými jsem se při práci s touto metodou setkala. K metodě orální historie jsem přistupovala s předpokladem, že se jedná o práci s lidskou pamětí, kterou v průběhu života ovlivňuje věk a zdravotní stav narátora, počítala jsem tedy, že se setkám s problémem zapomínání. Tento předpoklad se mi později v rozhovorech potvrdil. Narátoři si nevybavovali, vzhledem k svému věku, zejména přesná data, jména a místa. Orální historie není jen práce s lidskou pamětí, ale přirozeně s lidmi samotnými. Při mém terénním výzkumu jsem se setkala také s nepříjemností, která spočívala v tom, že někteří narátoři mi rozhovory přislíbili, tedy jsem s nimi počítala, ale nakonec rozhovor odmítli. S touto skutečností jsem nepočítala, a proto je počet rozhovorů omezen na číslo osm. Původně jsem počítala s více rozhovory, aby byla práce co nejvíce objektivní.

Přínos předkládané diplomové práce spatřuji především v tom, že se zabývá tématy z doposud nezpracovaného historického období obce Krompach, a tím je období poválečné. Právě v této etapě se staly nejzásadnější události, které obec nenávratně změnily, proto si

myslím, že je důležité, aby byly tyto vzácné vzpomínky pamětníků z tohoto historického období uchovány pro budoucí generace. Díky uskutečněným rozhovorům s pamětníky jsem se dostala ke zcela novým informacím, které obohatily dosavadní obraz dějin obce.

Domnívám se, že především tematika česko-německých vztahů v obci v poválečném období je touto prací vyčerpána, ale vzhledem k tomu, že je poválečné zpracování historie Krompachu opomíjeno, pro badatele se tak otevírá velký prostor pro další výzkumy. V průběhu bádání jsem narazila na témata, která v této práci nebyla určena k obsáhlejšímu zpracování, nicméně se domnívám, že jsou velmi zajímavá pro zpracování v potenciálních pracích. Jedná se například o fenomén chalupaření či problém kolektivizace.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny:

Státní okresní archiv Česká Lípa
fond Místní národní výbor Krompach

Literatura:

- ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-67-5.
- BENEŠ, Zdeněk et al. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*. 1. vyd. Praha: Gallery, 2002. ISBN 80-86010-55-4.
- BENEŠ, Jaroslav. *Strípky z dějin finanční stráže v Lužických horách*. 1. vyd. Dvůr Králové nad Labem: FORTprint, 2013. ISBN 978-80-86011-51-6.
- BRABETZ, Hans, *Heimatbuch der Gerichtsbezirke Deutch-Gabel und Zwickau in Böhmen*. 2. Aufl. 1988.
- FIALA, Josef. *Varnsdorf, stručné dějiny*. Rumburk: SOU polygrafické, 1993.
- HLINOMAZ, Milan – PANÁK, Miloslav – ROSOL, Jiří. *Krompach. Přehled dějin obce*. 1. vyd. Varnsdorf: Libuše Horáčková, 2013. 978-80-904194-9-0.
- KASTNER, Quido. *Osídlování českého pohraničí od května 1945*. 2. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1996. ISBN 80-85950-59-6.
- KOVAŘÍK, David. *Demoliční akce v českém pohraničí 1945–1960*. Brno: Prius, 2009. ISBN 80-7285-078-4.
- ORTH, Jan – SLÁDEK, František: *Topograficko-statistický slovník Čech*. Praha: I. L. Kober, 1870.
- PÁNEK, Jaroslav – TŮMA, Oldřich: *Dějiny českých zemí*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 978-80-246-1544-8.
- PAVÝZA, Ladislav. *Dolní Světlá, ohlédnutí za minulostí*. Praha 2006.
- PAVÝZA, Ladislav. *Horní Světlá*. Praha 2007.
- PAVÝZA, Ladislav. *Pozdní sběr*. Praha 2010.
- RYCHLÍK, Jan. *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu. Pasová, vízová a vystěhovalecká politika v letech 1848–1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-081-5.

ŘEHÁČEK, Marek: *Lužické a Žitavské hory*. 1. vyd. Liberec, 2011. ISBN: 978-80-87213-09-4.

SPURNÝ, Matěj. *Nejsou jako my*. Praha: Antikomplex, 2011. ISBN 978-80-904421-3-9.

STANĚK, Tomáš. *Německá menšina v českých zemích 1948–1989*. 1. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1993. ISBN 80-85241-29-3.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945–1947*. 1. vyd. Praha: Academia, 1991. ISBN 80200-0328-2.

STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945: perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích v květnu-srpnu 1945*. 1. vyd. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. ISBN 80-85241-99-4.

STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948)*. 1. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-04-9.

VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel. *Třetí strana trojúhelníku: Teorie a praxe orální historie*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze ve spolupráci s Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., 2011. ISBN 978-80-8739811-1.

VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel – PELIKÁNOVÁ, Helena. *Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-08.

VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. ISBN 80-7285-045-8.

VANĚK, Miroslav. *O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7285-107-2.

VANĚK, Pavel. *Poslední mrtvý vojskové ochrany státních hranic*, in: Sborník Archivu bezpečnostních složek, KŘEMLIČKOVÁ, Ladislava (ed.), Praha 2011.

WALTER, Petr: *Cvikov 650 let*. Praha: Maroli, 2002. ISBN 80-86453-09-X.

Internetové zdroje:

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů*. [online]. [cit. 11. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/51945.html>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Dekret presidenta republiky ze dne 17. července 1945 o jednotném řízení vnitřního osídlení*. [online]. [cit. 20. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/271945.html>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Dekret presidenta republiky ze dne 20. července 1945 o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci.* [online]. [cit. 20. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/281945.html>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. *Ústavní zákon o postavení národnosti v Československé socialistické republice.*[online]. [cit. 21. 1. 2015]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1964ns/tisky/t0211_00.htm

Kulturverband.[online]. [cit. 21. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.kulturverband.com/>

Regionální Informační Servis. *Krompach.* [online]. [cit. 21. 1. 2015]. Dostupné z: <http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?zuj=561738&zsj=075035>

Český statistický úřad. *Počet obyvatel a domů podle výsledků sčítání od roku 1869.* [online]. [cit. 10. 4. 2015]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLDHLCU&verze=-1&z=T&f=TABULKA&nahled=N&sp=N&filtr=G%7EF M%7EF Z%7EF R%7EF P%7E S%7E null null &katalog=all&zo=N&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_561738#w

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: *Zákon o ochraně státních hranic 1951.* [online]. [cit. 15. 9. 2015]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0572_00.htm

Paměť národa: *Metoda orální historie.* [online]. [cit. 10. 5. 2015]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/page/index/title/oral-history-method>

Czech Oral History Association [online].[cit. 13. 5. 2015]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/czechoralhistoryassociation/home>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: *Zákon o ochraně státních hranic 1951.* [online]. [cit. 15. 9. 2015]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0572_00.htm

Naratoři:

Gerhard Posselt

Gerhard Schluckner

Gerda Blažková

Milan Šimák

Helena Hozáková

Růžena Červenková

Jindřich Pohl

Miroslav Klingora

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přepisy rozhovorů

1.1 Přepis rozhovoru: Gerhard Posselt

1.2 Přepis rozhovoru: Gerhard Schluckner

1.3 Přepis rozhovoru: Gerda Blažková

1.4 Přepis rozhovoru: Milan Šimák

1.5 Přepis rozhovoru: Helena Hozáková

1.6 Přepis rozhovoru: Růžena Červenková

1.7 Přepis rozhovoru: Jindřich Pohl

1.8 Přepis rozhovoru: Miroslav Klingora

PŘÍLOHY

1 Přepisy rozhovorů

1.1 Rozhovor: Gerhard Posselt

Narátor: Gerhard Posselt

Tazatel: Kamila Klingorová

Datum konání rozhovoru: 18. 6. 2015

Místo konání: Cvikov, restaurace

G. P.: Ovšem, tak rodiče byli z Krompachu. Mamka teda, taťka pochází z Lučan u Jablonce. Jak se seznámili, kdy se seznámili, to mi není známo. Protože když jsem přišel na svět, nevěděl jsem, kdy se seznámili [*smích*]. Vyrůstal jsem na Krompachu. Mamka pracovala [...] po 1945 byla taková příležitostní práce. Prala takovým těm, [...] on tady byl pekař, tak jim prala prádlo. Já jsem přiběhl ze školy, dostal jsem polívku a ona prala. A potom začala dělat v 1950, 1953 [...] se to změnilo, tak dělala na Státním krompašským statku. Dělala práci všeho druhu, byla v kravíně. Táta byl sklář, zedník. Jezdil do Smržovky za prací. Na skláře se dostal tak nějak přes kolegy, protože pocházel z Lučan, tak to bylo přes to přátelství. Pojd' nám pomoci, tak nějak to bylo. Tak dělal ve Smržovce, ale bydlel tady. Na týden jezdil do Smržovky do práce. A pak se na to vykašlal a začal tady zedničinu. A to dělal do konce života, do důchodu. A potom dělal příležitostný práce, ale většinou tu zedničinu. [...] Táta, otec, právě ve čtyřicátém byl povolán na vojnu. Protože prohlásil, že jakmile dostane pušku, tak první co udělá, je to, že zastřelí Hitlera. To jsem se dozvěděl všechno až potom. No, nějak prostě těžká doba to byla. Byl Němec. Byl prostě tenkrát dobrý. V celé společnosti byli dobří Němci a špatní. Ti špatní z toho většinou vyklouzli, tak nějak to bylo. Jak se říká, vykecávali se z toho. A ti poctiví, ti to málem odnesli. Otec, když se dostal domů, tak neměl žádné papíry. Osvědčení, nic. Nevím podrobnosti. Ale pamatuji si, že potom se hlásil na Národní výbor v Mařenicích. Na Krompachu tenkrát výbor nebyl. No, tak se hlásil, tak neuměl samozřejmě česky, protože to byl Němec. A dostal národnost německou, ale české občanství. Já jsem šel do školy v roce 1946, neuměl jsem slovo česky, protože mi bylo šest nebo sedm let. Takže jsem neuměl slovo česky, ale brzy jsem se naučil. Ale v 1946 mě nevzali, protože tam byl učitel, prostě

jiného ražení. Pak tam přišel učitel Jindřich Pohl, který byl jiného názoru, a tak jsem šel v 1947 do školy. No, výborný učitel. Naučil jsem se česky. A je to znát, že za ty léta, bude mi dost, tak ať si to někdo vypočítá, kolik mi je a kolik mi bude 21. září [smích]. A tak jsem prožíval to mládí na Krompachu. [...] V roce 1948 se poměry změnily, to už byla ta pohraniční stráž, já nevím [...] potom [...] poměry [...] Němci byli jako [...] to mi potom naši vysvětlili, to byli jako východní Němci. Postavily se ty dráty, to si nepamatuju, v jakém roce to bylo, ale to si potom ověříte. No, tak ty vztahy byly takový všelijaký s těma Němcema. No, ale prostě stejně takový to přátelství tam pořád existovalo. To bylo údajně podporováno, já nevím už jakou stranou, nechtěl bych se o tom dohadovat. Tak do detailu jsem nikdy nešel, mě to nezajímalo, já jsem šel do zaměstnání do Grafostroje Cvikov. Byl jsem tam 43 let. A nikdy mi nepřišlo na mysl, prostě českým občanům, že jsem Němec. S každým jsem se vždycky dobře dorozuměl a spřátelil. S inteligentem jsem se vždycky většinou domluvil, to platí i dneska. S blbcem se domluví těžko, protože bude stále blbec, bude tvrdit pořád to jedno. Ale inteligenti se většinou dohodnou. V Grafostroji jsem byl 43 let. Ze školy jsem šel na měšťanku, měl jsem tam učitele Pohla z obecní školy, to byla tenkrát obecní škola, potom to byla národní škola na vesnici. No, žili jsme jinou zábavu než dnes samozřejmě. Můžu připomenout tělocvik navíc. My jsme měli pět hodin tělocviku, ve škole jsme cvičili na bradlech. A vylítli jsme ven a měli jsme tělocvik až do večera. To byl nohejbal, fotbal. Lezli jsme na skály a na stromy. Honili jsme krávy, prostě někdo musel být nejrychlejší, tak nějak jsem to odnesl. Bos, v bažinách, alespoň si člověk nezamočil boty, protože tam byly ty statky. No, statky ne, to byli soukromníci většinou všichni. Až pak si pamatuji trošku ještě v 1953. O politiku jsem se ale nikdy nezajímal, mě zajímalo spíš to, aby se člověk něco naučil. To jsem se za těch 43 let [...] přejmenováno potom na Adast Cvikov, tak tam jsem strávil 43 let. Různé profese jsem dělal – od řezače, rýsovače a takové ty věci. [...] Z Krompachu jsem pak odešel v 1970, přestěhoval jsem se sem do Cvikova, kde žiji šťastně do dneška. Protože taky z toho Krompachu to dojíždění. V létě to šlo, ale v zimě, od jara do podzimu jsme jezdili na motorce. A bylo to pak neúnosné. I když tenkrát tady byl krám, bylo tady řeznictví, hospoda. To na každé vesnici bývalo. Ať už jsou to padesátý, šedesátý, sedmdesátý léta. Ale prostě na tom Krompachu bylo řeznictví, byla hospoda, byl krám, byla škola a kostel. Základních pět věcí a hřbitov. Nikam se nemuselo jezdit. [smích] A dneska v menších městech není tohle, není tamto. Kovář tu byl, elektrikář, holič a takové ty věci. Ty na vesnici běžně bývaly. Dneska to není. [...] Jak mluvíme o dřívější době, jak mluvíme zase zpátky, tak prostě když se sem stěhovali ty z vnitrozemí uvědomělí komunisti, protože věděli, že tady to bude jejich, tak v 1953 přišla taková ta výměna a prostě jim to sebrali zase. Tak nějak,

víte. To hospodářství bylo taky takový zklamání. Zakládaly se ty družstva, ty JZD. A všechno možný. Někdo tomu fandil a někdo tomu nemohl přijít na chuť. Těch peněz bylo hodně málo, úplně málo. Každý si myslel, že se bude mít líp, ale prostě nebylo to tak. [...] Tak, a nyní jsem šťasten v důchodu. Nejhorší je to, že nemám čas. To je právě to nejhorší, co dneska existuje. [smích]

G. P.: *Já se napiju, můžu?*

K. K.: *Napijte se.*

G. P.: *To klidně vypněte na chvíli, škoda baterie.*

K. K.: *Dobrý, to vydrží několik hodin. [smích]*

K. K.: **Můžu se zeptat, v jakém roce jste se narodil?**

G. P.: Narodil jsem se 21. 9. 1939 na Krompachu, v Krompachu.

K. K.: **Víte, jaké bylo národnostní složení v Krompachu před rokem 1945? A jaké vztahy mezi Čechy a Němci panovaly?**

G. P.: No, tady byli Němci. Převážně Němci. Táta po tom svém prohlášení, co jsem už řekl, tak v krompašské hospodě byl mockrát bit. Tady byly takový, to byly takový bandy. Vždycky jeden zbláznivej. Tady byly takový bojůvky.

K. K.: **Pamatujete si konec války a osvobození v Krompachu?**

Pamatuji si, když v 1945 přijížděli Rusáci, to si pamatuju, to mi bylo šest let. To jsme stáli mezi dveřma a kolem baráku se válely hordy dobytka. Ovce, koně, všechno možný. Tanky. Prostě toto. A z vnitrozemí se valili ty vystěhovalci, který už od Prahy táhli do Německa, to byli Němci. Bylo to takové zoufalé setkání, protože prostě byli to chlapi, ženy. Bylo to prostě ošklivé. Ty Rusáci, v pětáctyřicátým když táhli, byli hladoví. Ty násilnosti tam byly, velký násilnosti. Totiž to se střetávaly kolony. Rusáci táhli na Prahu a Němci táhli přes Krompach ven, směrem na Žitavu – Jonsdorf. A to byly celý rodiny s koňma a vozama. A ty Rusáci sháněli ženský, ale to se nedělo jen na Krompachu. To se dělalo všude. Ale pamatuju si, že jsme s mámou stáli mezi dveřma a zezadu bouchali Rusáci, zepředu bouchali Rusáci. A já jsem řekl mámě, že jestli to bude ještě chvíli trvat, že se určitě poseru. [smích] To je doslovný, nebudu to překládat do němčiny, jak to bylo. No, oni se usídlili v Krompachu v tom údolí, jak je dneska vodárna. Pamatuju do dneška, že mě bylo šest let, tam bylo obrovský stádo dobytka. A tam vždycky zabili několik krav, koní, to uvařili a pak odtáhli. Ty Němci než byli odsunutý, tak tam zůstalo strašně zbraní,

tam zůstaly náboje a takových různých věcí. Ty Němci, dobrovolníci, tyhle věci se stáhli a zapalovali pod Hvozdem, to si pamatuju. No, a my jsme byli s těma bílýma páskama. Krompašský ženský byly zamčený na půdě, byly zadělaný hřebíkama, aby na ně ty Rusáci nemohli. Rusáci, to byla zvěř. A co si pamatuji, my jsme museli nosit bílé pásky, jako že se vzdáváme asi. A opakuju se, táta předtím kolikrát přišel domu zbitý, protože prohlásil, že Hitler je špatnej člověk a že kdyby dostal zbraň, tak že ho zastřelí. Ty německý partičky, jak jsem říkal, ty držely spolu. Ale jinak v hospodě to byli Češi, Němci, to bylo jedno. Ale do 1945 tady byli většinou Němci. A hodně bylo těch bojůvek, ti byli pak hned odsunuti. A kvůli tátovi jsme dostali ceduli „antifašist“ na dveřích.

K. K.: Takže proto jste nebyli odsunuti.

G. P.: Ano, proto jsme nebyli odsouzeni. A táta tenhle názor prohlašoval veřejně, že kdyby dostal pušku, že Hitlera zastřelí. Většina těch Němců byli odsunuti, ale mezi nima byli taky dobrý lidi. Ale měli třeba v příbuzenstvu takové nějaké, no, takovýho toho hlasatele Hitlerova režimu. Tak museli taky jít. [...] Byla to špatná doba. [...] Přišli ty komunisti, no to nebyli ani komunisti. Ty RG, ty chtěly zachraňovat pohraničí, my jsme jim říkali rabovací gardy. Oni šly do těch německých objektů, místo aby je zachraňovaly, tak to kradly, rozkradly to. Všechno co bylo v barákách. Odvezlo se to na výbor – rádia a takový cennosti. Na výboře se to samozřejmě taky rozkradlo. Pak přicházeli ty noví lidi a ty taky kradli. No, a pak přišla taková ta hloupá vlna, která přišla už do prázdných baráků. A ty se teprve začali starat, aby to vůbec šlo.

K. K.: A pamatujete si dobu odsunů?

G. P.: Pamatuji, moc dobře. To se určilo, kdo si co si může vzít s sebou, co si nesmí vzít s sebou. Peřiny, takový ty základní věci si naložili a odtáhli to do České Lípy do sběrného tábora. Já si pamatuju, že s mámou jsme tam jeli, protože jsme se chtěli s těma lidma ještě rozloučit. A říkali mámě, ať ještě koupí chleba, potraviny, že nevědí, co se s nima bude dít. Kdy jim dají najíst. Nebo jestli jim dají najíst. A já jsem tam stál u plotu, to si pamatuju jako dneska. Máma mi řekla, ať stojím a ani se nehnu. A tam v tom lágru byli ti Němci, který byli odsunuti. A máma ještě běžela pro jídlo, pro chleba, propašovala to a házela to. Tam byli ti strážníci, který se na to neřvali moc dobře. A pak jsme se dostali nějak domu, nevím už jak, jak jsme se odtamtud dostali. Jestli něco jelo nebo nějakým sběrným vozem, autobusem. To nevím, to si nepamatuju. No, nebylo to jednoduchý. Jenže prostě ty dobrý lidi se vždycky dají dohromady zase. [...] Nejvíc mě utkvělo v hlavě, když jsem šel do kuchyně se napít vody. A otevřeli se dveře, tam stál táta. Mě ta sklenička upadla a

říkám: „Papa ist zu Hause“ – Táta je doma. To si pamatuju do dneška, to jsou momenty. [pláč] No, táta začal shánět práci. Pak jezdíval do těch Lučan. Tam dělal před válkou, tak se tam vrátil. No, jezdíval tam, pak tady provozoval zedničinu.

K. K.: Jaké byly vztahy mezi Čechy a Němci po válce? Pamatujete si na nějaké excesy nebo perzekuce?

G. P.: Měli jsme tu pásku [...] Ale nepamatuju žádnou nevraživost. Ale v roce 1945, 1946 byli všichni nespolehliví Němci odsunutý. Takže když jsem vyrůstal, bylo mi sedm let, tak si tolik nepamatuju. Ale normálně jsme si hráli – Češi, Němci. Všichni dohromady, žádná zášť tu nebyla.

K. K.: V jakém období přicházeli novoosídlenci?

G. P.: No, to bylo během půl roku, [...] roku to bylo skoro osídlený. Přišli dobří „čecháčkové“, jak se říká, ale to byli až ty poslední. Nejdřív tady byly RG, ty rabovací gardy. Oni měly červený RG. A já jsem byl v práci nějak. A jeden mi říká: „No, já jsem zachraňoval taky Krompach“ a já mu říkám: „No, ty si byl taky u toho RG, u těch rabovacích gard.“ No, a pak se mnou už nepromluvil. Já jsem mu říkal: „Hele, to na mě nezkoušej, já si to pamatuju“. Vozilo se to na kárách na úřad a pak se to tam rozkradlo. Němci schovávali různé věci – cennosti. Táta nikdy nikomu nic neschoval. Němci chtěli něco schovat, až se jednou vrátěj, ale táta řekl vždycky: „Ne, nic takovýho dělat nebudu“. [...] Pak chodili ty z vnitrozemí, ty kradli taky. Některý tady zůstali a některý nakradli a odešli. A pak ty „čecháčkové“, to byli ale až poslední, to byli ty uvědomělí. No, nemůžu říct komunisti, měli zájem o to hospodaření. Dostali barák zadarmo, dostali dobytek zadarmo a teď se snažili něco tady udělat.

K. K.: Jak jste vnímali novoosídlence? A jak oni vnímali Vás?

G. P.: No, já byl děcko. Vůbec jsem se o to nezajímal. A my jsme to doma vůbec neprobírali, protože člověk má moc starostí a má z toho moc nervů. [...] Pak ale ty statky, který tady byly, oni si mysleli, že jim ty statky zůstanou. Oni v 1953, po té měnové reformě, komunisti jim to sebrali. To právě byl ten film, já jsem se na to nemohl vůbec dívat, protože to bylo trošku jinak. To by museli opravdu pamětníci, který to zažili. Smutná věc byla to, i dnes je to smutná věc. Tyhle ti statkáři, ti němečtí statkáři, ty měli v pořádku ty stavení, všechno to bylo v pořádku. Němci jsou pořádkumilovný národ, to je prostě v nich. Ne, že bych jim nějak pochleboval, ale Němci jsou na pořádek jedničky, byli a jsou ještě dneska. Tak tyhle statkáři pak v těch šedesátých, kdy se to trochu uvolnilo, tak

sem přijížděli jako milionáři, protože dobře hospodařili tady. A dobře hospodařili i v tom Německu. Já jsem bydlel nahoře pod tisem, tam byly ty tři statkový baráky. A oni se z mercedesu vyvalili tři dědkové a ptali se mě, jestli ten statek ještě je. A já jsem říkal, že se to všechno srovnalo se zemí, že už tam nic není. A oni mi říkali: „Já jsem ten a ten“. Přijeli do bídy a dokázali se takhle vyšplhat nahoru. Zas byli dobrý, no. Tady to bylo takový všelijaký. Jako je to do dneska. Někde se dobře hospodaří, někde se nehospodaří dobře. A oni se naučili hospodařit i v Německu. [...] Nejvíc se nadávalo po třiapadesátým, když někdo si do těch let něco pořídil a pak o to přišel. Protože se měnilo, já nevím – 1:5, pak 1:50. Za padesát korun jste dostala korunu a zbytek už vůbec ne. To litaly stovky a tisíce po polích. A ty statkáři to vyhazovali do vzduchu a dělali si z toho srandu, protože nic neměli. [...] No, když byla ta měna. [...] To byly všechno dobře zařízený polnosti a oni to přebírali. Třeba pantáta v Lindavě, přijel sem až z Krchleb z Nymburska, tam měl taky hospodářský statek po rodičích. A nechal se přesvědčit, protože byl komunista, že by měl jít sem. A Němec mu předával hospodářství a říká: „Ty Jardo, ty koně moc dobrý, ty jak budeš je bit, tak dostaneš přes držku“. A byly dobrý polnosti směrem k Ortelu, jak byly ty statky, tak každý měl určitý úsek za tím svým statkem, jenže v třiapadesátým mu to sebrali. Slibovali, mazali komunisti med kolem pusy, takže se na to každěj vrhnul a že teda tady bude, i když v Krchlebích je úrodnost mnohem větší. No, a v třiapadesátým praštil s knížkou. Řekl, že je to banda rošťáků a syčáků a že s nima už nebude komunikovat. No, ale stejně pak se udělal ten statek, tak dělal v tom statku. No, to jsou ty třiapadesátý léta.

K. K.: Když jste u těch padesátých let, tak v padesátých letech tady vzniklo hraniční pásmo, postavil se drátěný zátaras. Pamatujete si na tu dobu?

G. P. No, to bylo nejhorší období na Krompachu, když se začaly budovat dráty. To ale nemůžu říct, kterej rok to přesně byl, to nevím. Mohlo to zůstat otevřený. Ta propaganda komunistů, že sem budou líst špióni, my to nepotřebujem a tak dále. Ty baráky, který byly sto metrů od hranic, od drátů, tak to se všechno bouralo, všechno se to zbouralo a srovnalo. No, byl tady takovej starosta, nebudu jmenovat, ten za pět stovek prodal barák, Slováci si to rozebrali a odvezli si to komplet na Slovensko. Takováhle situace tady byla v padesátých letech. To bylo už tenkrát, takhle se kšeftovalo. Když byly dráty, tak prostě zbytek těch baráků, co byly blízko k hranicím a drátům, tak to se všechno zbouralo. To byla velká škoda. Díky dnešní době a těm Pražákům a všem luffákům se baráky obnovily a udržují se. A je o ně pranice. Tady je krásnej kraj. Zdravej kraj.

K. K.: Jaké bylo v Krompachu složení obyvatelstva 50. letech?

G. P.: Tady přišli Češi, protože osmdesát procent Němců bylo z Krompachu vysídleno. Němců tady zůstalo málo. Neřekla Vám to paní Blažková?

K. K.: Ne, s ní jsem ještě nemluvila.

G. P.: Nemluvila? Tak co já tady, to ona Vám to řekne všechno dopodrobna. Já myslel, že jste spolu už mluvily. Ona Vám toho řekne daleko víc. Natož, že ji bude 85, tak ona si toho pamatuje hodně. Já už budu muset jít pomalu.

K. K.: Ještě poslední otázka. Jaký máte názor na události v obci, které se udály od konce roku 1945 do 60. let?

G. P.: No, my jsme se o tom bavili s jedním Němcem, kterej tady taky zůstal, je z Mařenic. Říkal, že tohle to pohraničí celý bylo kdysi německý, pak to bylo český, pak to zabrali zase Němci za krále klacka. To Němci nezabrali, to bylo kdysi německý. Byli vyhnány Češi, pak byli vyhnány Němci. Nevím, kecal bych. Ale tenhle dotyčnej se o to zajímá. Říkal, že to bylo jako na houpačce. No, ale v každé národnosti jsou dobří lidé a gauneři. To se potvrzuje i dneska. Tak zrovna jako v tomhle případě byli odsunuti i dobří lidé. Ale jsou to dějiny. Je to oboustranná věc. Z jedné strany mluví Němec a z druhé Čech. Němec se na to dívá jinak, Čech se na to dívá jinak. Ale vyloženě, že to bylo všechno správné nebo vyložené špatné, to ne. Zas taková ta hranice. Já bych si přál, aby to bylo už konečně zapomenutý. Všude. Aby to bylo zapomenutý v televizi, v německé i české. Chtěl bych, aby to zapomněli, aby udělali čáru, nevytahovali staré věci, které jsou částečně pravda a částečně zfilmované. Ta pravda je vždycky někde uprostřed.

1.2 Rozhovor: Gerhard Schluckner

Narátor: Gerhard Schluckner

Tazatel: Kamila Klingorová

Datum konání rozhovoru: 19. 6. 2015

Místo konání: Krompach, narátorův dům

K. K.: Nejdřív bych Vás chtěla poprosit, jestli byste mi neřekl něco o sobě. O vaši rodině, dětství...

G. S.: No, tak já jsem se narodil v roce 1940 ve Varnsdorfu. Maminka se narodila roku 1915 tady. Její tatínek byl Němec, padnul v první světové válce. Byl z Heřmanic, ročník 1914. Vím z vyprávění, že byl dva roky na český vojně, protože tady to bylo Česko, ale oni tady žili ti Němci normálně. Byl v Přelouči na vojně dva roky. A potom v tom 1938, to tady byl Hitler, a proto musel do německé vojny. Tak takhle asi, no. Když jsem se narodil, tak už byl ve válce. Rodiče se krátce museli vzít a musel asi narukovat, já nevím. No, potom babina moje si našla, já nevím, jak se tady dostal, nějaký Čech – Tesař. Ten si jí vzal a tu mojí mámu si osvojil jako děčko. No, tak ona byla Němka, ale byla osvojená českým tátou jako, no. A byl to výborný člověk, ten Tesař. Po něm mám tady ten barák. Žil jsem bez otce, ten padnul ve válce jako německý voják, a tak mě vychovala máma tady. No, po tý válce moc si nepamatuju, šel jsem tady do školy v 1946, neuměl jsem slovo česky. To bylo dost problematický. [*smích*] Jo, ale byl tady nějaký nasazený, potom už profesor Pohl, někde z Prahy ho poslali na pohraničí. Ten uměl německy, tak nás tady, já nevím, tady bylo nás tady pár, tak nás učil česky a ještě nás učili, co měli. Neměl to lehký s náma, no. Pak jsem dělal v Adastu ve Cvikově jako zámečník. V roce 1959 jsem šel na vojnu, potom po vojně jsem tady byl ještě rok. Pak jsem se odstěhoval do Opavy, ale jezdil jsem sem za mámou.

K. K.: Jaké bylo v Krompachu národnostní složení před rokem 1945?

G. S.: Tak tady byli Němci hlavně, pár Čechů. Pak to tady dosídlili ti z vnitrozemí. Všechny tady ty baráky byly prázdný, Němce vyhnali. Já nevím, udělali nějakou, [...] že kdo chce do baráku, tak přijďte sem. Tady bylo hospodářství, koně, krávy a všechno. A jak ti Němci šli pryč, tak to musel někdo přebrat, protože se muselo krmit.

K. K.: Pamatujete si odsuny Němců?

G. S.: Ne. Ale vím, že jsme byli s mámou taky sbalený do toho odsunu, my jsme měli německou národnost. [...] A ten děda nás nepustil, protože on byl Čech. No, tak jsme nešli. No, ale nepamatuju si, jak to bylo, jestli se tu někde shromažďovali, jak šli, jeli, nevím. [...] Moje rodina, jako babička a dědeček z Heřmanic od mého táty, tak ta byla odsunuta. A tety dvě. Do NDR, do východního Berlína byli všichni odsunuti. Tak to je moje rodina. A jinak, tady jsme znali ty lidi dokola všecy. [...] Muselo to být hrozný pro ně, některý ty věci jejich v těch barákách zůstaly. Ten barák si postavili, vybavili, koupili nábytek. Já si to nedokážu představit, jak to muselo být hrozný. [...] Jak je tenkrát odstěhovali [...] tak někam přijdeš a oni tě k někomu vtačej, někam je museli dát, vždyť tam žádný byty nebyly a navíc bylo všechno rozbombardovaný. Po tý válce to muselo být krutý. Potom už jo, potom si už každej nějak pomohl do nějakýho bytu. Práci taky potom dostali, ale ty začátky byly šílený.

K. K.: Kolik německých rodin zůstalo v Kropachu po 1945?

G. S.: **G. S.:** No, tady zůstali lidi, [...] já jsem tady zůstal kvůli českýmu dědovi nevlastnímu. Nechávali si tady ty ze smíšených rodin. A ti ostatní tady byli třeba, že ten člověk znal vodu v Kropachu třeba, uzávěry vody a všecko. Toho člověka potřebovali. Co přišli, tak ti nic nevěděli. Tak toho si tu třeba nechali. Nebo nějaký skláře si nechali, nějaký umělce a tkalce. Ten můj strejc od mámy jeden, tak ten byl mistr tkalcovský, tak toho si tu taky nechali, to byl Němec. Tady byl ten bratr od paní Blažkové, ten tady byl. Posselt. To byl Němec jako já. Jo, pak tady byli od toho vodnáře. Jeho rodina tady byla, to byla nějaká Kochlova Edeltraud, to byla taky Němka. Ta byla ještě o rok starší než já. Pak Vincíkovi, Kečerovi, Susserovi, Schreinerovi, Kettnerová. No, ale jinak skoro všichni museli odejít. Moc jich tady nezůstalo.

K. K.: V jakém období přicházeli na Kropach novoosídlenci?

G. S.: Oni tu přišli po válce, pak v roce 1946. No, úplně všichni ne. Přinesli si snad nějaký peřiny. No, oni vlastně ani nemuseli, tady všechno bylo. S něčím možná přijeli, s nějakýma maličkostma. Tady žili dál. Ale říkám, byli to lidi, který [...] no, hospodářství, to je dřina, že jo. No, potom bylo špatný to, a to se mi nelíbilo, že zbylý baráky, ty neosídlený, tak ty který tady už bydleli, tak ty potřebovali dřevo, tak koupili nějaký ten barák, já nevím, za úplně [...] za flašku rumu třeba. To byly totiž dřevěnice, oni s tím pak topili. Tak tady chybí strašně baráků dokola. [...] Ale nejdřív museli přijít do těch hospodářství, kde byl ten dobytek. No, potom někteří přišli do těch chalup. Nějakou chalupu si koupili

za babku, nějaký Pražáci. Ty lidi, co šli do těch statků, tak oni nebyli zvyklí na takovou práci, že se musí kolem toho pracovat ve svátek i v neděli. Oni si mysleli, že to bude nějaký zlatý důl asi. Potom se z toho udělal Statní statek Krompach, tak to rádi odevzdali tomu statku. A na tom statku potom pracovali. A ty budovy, ty nechali tak, našli si barák nějaký jinej, nějaký normální, nastěhovali se tam. A to se potom rozbořilo. A pak po 1946 pak přicházeli taky, přišli se podívat třeba. Buď se jim to líbilo, nebo nelíbilo. Pobyli třeba, pak se jim to ale třeba nelíbilo, že je to všude daleko, tak se odstěhovali zase pryč. Nechali to tam.

K. K.: Jak Vás, Němce, vnímali přicházející novoosídlenci?

G. S.: No, byli jsme utápnutý, byli jsme spíš ticho, nikdy jsme se neozývali. Máma vždycky říkala: „Hele, my jsme jenom chudý Němci, ať se nikam netlačím“. No, měl jsem tady kamarády, co sem přišli z toho vnitrozemí, můj ročník. Tak s těma jsem vycházel dobře potom.

K. K.: A jak Vy jste vnímali novoosídlence?

G. S.: Já nevím, někdo tu musel přijít. Já si to nepamatuju, jak ty lidi vyhnali, to jako nevím. Ale potom jak jsem chodil k těm kamarádům tady, to byly samý hospodářství tady velký. Měli koně. To už jsem lámal češtinu, no. No, já nevím, jak jsme je brali, tak to bylo daný, nic se nemohlo dělat.

K. K. Byli jste nějakým způsobem perzekuovaný, že jste Němci?

G. S.: No, tak cítili jsme to tak, ale že by to bylo nějaký to, to ne. Cítili jsme se jako ponížený, no. Ty Češi, dívali se na nás špatně. Já jsem měl prababičku, co neslyšela, ta uměla jenom německy. A když jsme jeli autobusem třeba do Cvikova, tak ona strašně mluvila nahlas a česky neuměla. A na celej autobus mluvila, to jsme vždycky rostli úplně. Hrůza.

K. K. Jaké tady byly vztahy mezi Čechy a Němci po válce?

G. S.: Tak mezi děckama jsme byli kamarády. Tam se vůbec nic takového nedělo.

K. K.: A jaké bylo na Krompachu složení obyvatelstva v padesátých letech?

G. S.: Tady byli rekreanti, ty začali chodit nějak od roku čtyřicet šest, sedm. Kupovali pak na začátku padesátých let ty chalupy. Některý rekreanti tady i pracovali, od léta do podzimu, jejich děti tady chodily do školy, já si s nima hrál. A na zimu jeli nazpátek do Prahy. Ale jak pak v Praze chytili nějakou práci, to nevím. A někteří tady byli jen na

víkendy. A pak tady byli ty nastálo, tenkrát jich tady bylo ještě docela dost. Ale pak se nějak vytratili, některý taky umřeli. Tady nebyly pracovní příležitosti, tady na vesnici. Oni k tomu lacino přišli ke všemu, neuměli práci kolem zvířat. Takže byli kolikrát rádi, že to mohli pak odevzdat statku. To hospodářství, to je dřina. Ale to odevzdali všichni, kromě jednoho snad. Ten byl takovej tvrdohlavej a bojoval proti tomu sám. Já jsem pak v roce 1959 jel na vojnu a pak už tady o tom nic moc nevím.

K. K. Pamatujete si, že by ještě v padesátých letech na Krompach přijížděli osídlenci, kteří by zde chtěli zůstat nastálo?

G. S.: Moc málo lidí. Ale přišli tady, třeba ten Pokorný, Hozákovi. Jo, sem tam někdo ještě přišel, ale opravdu málo. Tak tady nebylo co, tady nebyla práce.

K. K.: Když už jste u té práce, jaké bylo na Krompachu v padesátých a šedesátých letech pracovní uplatnění?

G. S.: No, prakticky žádný. Po roce padesát zemědělci předali ty pozemky a ty zvířata Školnímu statku Praha. A pak tam chodili do toho pracovat a dostávali mzdu. Těch soukromých zůstávalo strašně málo, třeba děda tvůj a Jonáš, ty to chtěli držet, ale oni jim dávali takový kontinenty, takový množství, že to nešlo utáhnout. A kteří tady přišli, tak ti to rádi dali kolikrát, to byla dřina totiž. Pak tady byl truhlář, ale potom to taky musel dát pryč. Pak krátce po válce tady byl řezník, to měla paní Pohlová, od učitele Pohla, ale to taky skončilo. Oni neměli zájem, aby tady někdo dělal soukromě. Jinak Cvikov, tam byl Grafostroj, ten se pak změnil na Adast, ale bylo to to samé, jen se to přejmenovalo. A pak Severka. [...] Ale před válkou, ještě do roku čtyřicet pět, jezdil můj děda a moje máma na kole do Varnsdorfu přes Německo, protože tady to bylo kratší. Ale to po válce skončilo.

K. K.: A jaké bylo na Krompachu kulturní vyžití v padesátých a šedesátých letech?

G. S.: No, po válce tady bylo víc lidí než dneska. Tady bylo buď pojízdný kino, nebo pak stálý. To se tady hrálo. Ty zábavy tady byly taky často. S tvojim dědou jsme tady hráli v okolí. Televize moc nebyla, to měli jenom lidi, který měli hodně peněz.

K. K.: Byli Němci v padesátých a šedesátých letech ještě nějakým způsobem perzekuováni?

G. S.: To ne. To si nepamatuju. Ty německý vztahy tam už nebyly. To už si na nás všude všichni zvykli. No, ale ve škole jsme se museli učit česky, tam němčina nebyla. Já si pamatuju, že ta němčina na veřejnosti už nebyla omezovaná.

K. K.: **V padesátých letech vzniklo v Kropachu hraniční pásmo, postavil se drátěný zátaras, pamatujete si na to?**

G. S.: To bylo právě v době, kdy jsem byl na vojně. Oni tady vytyčili nějakou tu trasu. A co bylo za drátama, to se všechno likvidovalo, bouralo, srovnalo se zemí. Tu novou celnici i tu hospodu dole vyhodili do povětří, to se všechno zlikvidovalo. Na Českolipský, jak byla ta kaplička, tam byli lidi, Češi, ale jak se stavěl ten drát, tak je vystěhovali. Tady nějaký domy volný byly, tak šli tam, no. A u drátů mohli bydlet jen lidi, který byli spolehliví nebo který byli státníci. To se to tady oralo, aby byly vidět stopy, k těm drátům se nemohlo přiblížit. A taky tady bylo hodně zbouraných baráků. Ale nevím, kdy se ty dráty strhly, snad nějak po tom, co se udělala zeď v Berlíně [...] Potom se to uvolnilo až v těch šedesátých, ale to se taky pořad nemohlo. Vím, že tady chytali. Mýho syna chytli ty hraniční policajti, když to tady přecházeli, tak je chytli. A byli několik hodin zavřený na Juliovce, vyšetřování a tak. Ale načerno se chodilo tady vždycky.

K. K.: **Vy jste se zmínil o tom bourání...**

G. S.: Tak jak ti Němci to opustili, tak v těch barákách se dalo bydlet, byly slušný. Potom ty co se nastěhovali, tak to víš, že každej hned neopravoval nebo neudržoval poctivě ten barák. Prostě se tady jen žilo. Kde nebyl nikdo, tak tam ty baráky chátraly. Vím, že některý lidi tady ty baráky koupili jako bouračku, zbourali to třeba na palivový dřevo. A pěkný baráky. No, tak ten barák nikdo neobydlet, chátral. Si to koupil za babku někdo. A pak Slováci to odváželi na Slovensko, to nebylo ale na pálení, ty to rozebrali. To byly cihly, trámy, prkna, všecko. To byly ještě baráky, ve kterých se dalo normálně bydlet. Třeba tady celou tu restauraci Deutsche Eiche, tak to celé rozebrali a odvezli. Potom tam na tý Českolipský, tak tam šel ten drát, tak tam stály dřív krásný baráky. Tam byla ošetřovna, tam jezdily děcka z Prahy. To se všechno zbouralo, a to bylo před drátama. I tak to všechno zbourali. Neříkám, některý chalupy byly bídný, chudý lidi to byli, takže toho zbourání nebylo škoda, ale byly tady pěkný chalupy, který se bouraly. [...] Některý ty lidi ty velký baráky a statky opustili pak, co jim vzali to hospodářství dobrovolně, šli radši do menšího baráku. Tady Ješátkovi, to byl jeden z nejbohatších sedláků, ty tomu moc nepomohli teda, tak šli potom do toho baráků vedle Blažků. Já myslím, že oni ten barák opustili, že byl moc velký. No, zůstala z toho jen ta stodola. To byla i restaurace u nich

tam, všechno se zemí srovnaný. To byly škody jak hrom, co se tady nadělaly. Naproti těm Ješátkům bylo taky velký hospodářství, to šlo taky pryč, teď tam stojej dva baráky nově postavený. Taky se odstěhovali do menšího, nad Kulich se odstěhovali. Byla tady taková nepěkná doba.

K. K.. V šedesátých letech se poměry uvolnily. Využil jste uvolnění poměrů v šedesátých letech v rámci turistických styků nebo návštěvy příbuzných či známých v SRN a NDR?

G. S.: Já jsem byl v Německu, ale to se mohlo jedině buď přes Děčín, nebo přes Varnsdorf. To jsem byl v Berlíně u příbuzných z Heřmanic, který byli vysídlený. To bylo ze strany mého otce, který padnu ve válce.

K. K. Jezdili na Krompach v šedesátých letech odsunutí Němci? Bylo nějaké napětí mezi nimi a novoosídlenci?

G. S.: Nevím. Ale jezdili některý za mojí mámou, který tady znala dokola, který byli vysídlený. Tak se jezdili dívat na baráky. Ona byla taková, že všechny zvala, ať přijdou zas, tak oni pořád jezdili. [*smích*] Vždycky něco přivezli, něco upekli třeba, pokecali tady. Tady to bylo dovolený pak už, když to bylo volnější, to oni jezdili přes Varnsdorf, ale tady ne, tady se nesmělo, to bylo zakázaný. [...] No, ale jezdili se dívat, nic jinýho nemohli, takhle to bylo určený. [...] Edeltraud, ona byla odsunutá jako malý děcko. Ona jednou přišla, hledala hrob mámy, která umřela ještě za Německa, tak jí ho máma ukázala. Od té doby sem jezdila furt. Měla ještě dva bratrance, který tady bydleli, pak sestřenice. A ta jedna přišla z toho Německa a říkala mi, že ji mám dovézt tady na Světlou, kde oni bydleli dřív. A ten její táta si dopisoval s těma lidma, který se tam po nich potom nastěhovali. My jsme tam přijeli jednou, mě bylo tak strašně trapně. Jsem říkal, že ta paní tady bydlela. Jenže na druhý rok tam chtěla jet znova, mě bylo tak trapně. To tam byly nějaký děcka jejich tentokrát, ptaly se, co tam chceme. A už nechtěly, abysme tam šli. Oni některý ty Němci byli takový dotěrný, víš. Oni si dělali asi nějak nárok, že tohle bylo naše, tak tam můžem. Teď se podívá na barák jenom zvenku.

K. K. A pamatujete si, že by se někteří krompašští Němci v šedesátých letech odstěhovali?

G. S.: No, počkej. [...] Ty Schreinerovi odešli oficiálně. Pak Kubicovi. No, asi dvě rodiny se oficiálně vystěhovaly, do západního Německa, myslím. Oni tam někoho většinou měli, nějakou svoji rodinu už, ta jim pomohla. Já jsem nebyl takovej, mně o to nešlo, mně to

nevadilo. Mně vůbec nevadilo, že jsem nemohl jet na Západ. Ale mohl jsem se vystěhovat do Švýcarska. Přišel tady strejc, on měl továrnu. Říkal, že by nás tam prý potřeboval. Manželka chtěla, děti taky, ale já jsem nechtěl, měl jsem tady na Krompachu mámu, musel jsem se o ní starat. Nikdy jsem nelitoval, že jsem neodešel. Ne, já bych se nikde nestěhoval. Ale mám tam příbuzný, ty odešli.

K. K.: Ještě poslední otázka. Jaký máte názor na události v obci, které se tady udály od konce roku 1945 do šedesátých let? Odsuny, nové osídlování...

G. S.: No, já ačkoliv jsem Němec jak poleno, tak co se dělo za války, to absolutně neznám. Co ten Hitler dělal, to byla prasárna. Táta tam zůstal ve válce, zbytečně[...]zbytečně. Miliony mrtvých lidí. A po tý válce, já vím, že na ty Němce měli vztek. Všichni. Celá Evropa. Celej svět. Ale jak je vyhnali, [...] mohli to udělat jinak. Kdyby si je tu nechali, převychovali je, [...] neříkám, který byli hajzlové, kteří byli hitlerovci, ale tady většinou byli chudý lidi, který byli neškodný. Kdyby je tady nechali, tak by měli pohraničí dneska mnohem krásnější a zachovalejší než dnes. Tady ty Češi a Němci žili společně, dohromady. Tady nebyly žádný problémy, až ten Hitler tady udělal takovouhle rošádu.

1.3 Rozhovor: Gerda Blažková

Narátor: Gerda Blažková

Tazatel: Kamila Klingorová

Datum konání rozhovoru: 6. 10. 2015

Místo konání: Krompach, narátorky dům

K. K.: Řeknete mi nejdřív něco o sobě? O dětství, rodině...

G. B.: Já jsem se narodila 19. 6. 1930. Narodila jsem se tady na Krompachu. Moje maminka je tady vocud'. Táta je z Jablonce. My jsme bydleli nejdřív dole, pak na horním Krompachu. A když jsem začala chodit do školy, tak jsme se nastěhovali sem. Můj děda už je tady od 18. století. Máma se narodila 1904 a táta se narodil 1900. Oba byli Němci. Chodila jsem tady do školy, museli jsem všichni dělat. Ve 12 letech jsem musela jít sloužit k sedlákům. To jsem sloužila tady u šoféru. To jsem musela chodit brzo ráno do chlíva, pak do školy. V poledne pak rychle nakrmit dobytek a najíst se. Pak zase odpoledne do školy, ze školy na pole krmit a domu spát. Jak jsem vyšla ze školy, tak pak byla povinnost sloužit u sedláka. Tak jsem tam vstala. Pak už přišel 1945 a byl konec. Ti lidi byli vysídlení, že to byli sedláci. On měl autobusové spojení soukromý. Tady z Krompachu do Johannisstein a Jablonný. A pak měl taky zájezdovej autobus. Takže ty museli hned pryč. Oni byli vysídlení a já jsem musela tam ještě ten dobytek krmit. Než přišli a všechno odvezli. Pak jsem sloužila zase, ale u Kofránků, v tý hospodě. Tady byli ve škole ti vojáci. A pak jak přišli finančníci, tak tihle vojáci šli pryč. V Jablonným se otevřel krám a tam jsem sloužila u toho kapitána Vízner, on pocházel z Brandýsa. Tak tam jsem byla. Mezi tím jsem se seznámila s mužem, pak už jsem byla doma. Máma moje pracovala na statku, tak jsem tam musela pomáhat dojit. V roce 1951 jsem začala v Severce, tam jsem byla do roku 1954, to se narodil Zdeněk. Pak jsem šla zase do Severky a tam jsem byla do roku 1985. A odtamtud jsem šla do důchodu. V tý Severce jsme dělali od šesti do dvou. No, a pak byl export do Ruska, tak to jsme museli dělat dýl. Takže jsem byla v jednom kole, furt pryč.

K. K.: Jaké bylo v Krompachu národnostní složení před rokem 1945? A jaké tady byly vztahy mezi Čechy a Němci?

G. B.: No, Klingorovi byli napůl Češi a u Kofránků to bylo to samý. To byly jediný dvě rodiny, který já vím, jinak žádný Češi tady nebyli. Dole na Julioyce byla akorát česká škola, tam některý chodili. Tam byla jednotřídka napůl – půl Čech, půl Němec.

K. K.: Takže před válkou tady spolu Češi a Němci vycházeli dobře?

G. B.: Kamilo, tady bylo před válkou 1600 lidí. A teď jsme tady 124 nastálo. Tady se chodilo do Německa do práce, chodili do Varnsdorfu, ale chodili tady, protože to bylo blíž. Tady bylo hodně pracovních míst, třeba Grafostorj, tkalcovna. No, černý průmysl, jak se říká. Z té tkalcovny se udělala pak ta Severka po 1945, v 1948. No, tady to bylo, jak se to říká – ty mi pomůžeš, já ti pomůžu. Taková rodina. Práce tady bylo hodně, hlavně průmyslu. No, a ty staří ty chodili k sedlákům dělat. Tady bylo třináct těch velkejch sedláků. No, a tam ty starší, kteří nedojížděli do té práce, tak ty dělali u toho sedláka. To začalo senoseč, pak žito, brambory, pak se slavilo a ukončila se sezona. Samozřejmě nějaký ostrý slovo třeba nikdy padlo. My jsme nestránili nikdo, to byla jak jednotřídka, jak se říká. Tady měl každý práci. Každý ráno jelo v půl šestý šest autobusů do Varnsdorfu. A v sobotu a neděli Němci slavěj. To bylo i tenkrát. To byli vždycky ty kulturní vložky. Tady nahoře u Kofránků, tam bylo vždycky vinobraní. Po 1945 tam byl ten MDŽ. My jsme měli hezký dětství, ale museli jsme pracovat. Máma dělala za války u Kofránků a táta dělal v Görlitz. V sobotu a v neděli dělal tady u Kofránků číšníka. Pak za války tady přelítaly ty letadla. Tak jsme museli utíkat do toho krytu tady pod Kofránkovýmá do sklepů. Padlo hodně lidí, to bylo to nejhorší. A museli mladý kluci narukovat na vojnu, to bylo to nejsmutnější. Po 1945, než bylo to vysídlení, tak někteří odešli dobrovolně. Tady bylo hrozně moc lidí z těch velkejch měst, který byly bombardovaný. Tak tady v každým druhým baráku měli matku s dětma. No, a jak přišli Rusové, tak tyhle odešli hned.

K. K.: Pamatujete si konec války a osvobození na Krompachu?

G. B.: No, to bylo hrozný. Tady byly z Německa vojska. Pak přišly ty vozy, jak šla fronta, tak ty lidi museli jít víc sem. Do toho přišli Rusové. To byly tři fronty. [...] To přišli Rusové v 1945, říkali, že tady na Krompachu je všechno tak hezký, jako je to u nich v obchodním domě. Oni tady prošmejdili ty baráky taky. Tam měli nouzi. Tady přišli a neznali ani budík nebo hodinky. Tady začal zvonit budík a on do něj začal střílet, protože nevěděl, co to je. Myslel si, že je to nějaký granát. [...] Rusové bydleli nahoře, pod Johannisstein, tam byl velkej lágr. To vždycky dva vojáci jeli s koňma sem. Některý holky se přes den promenádovaly a pak šli ti Rusové najisto večer. No, který to potřeboval, tak

si vzal. My ženský jsme byly zavřený u Kofránků. A až byl klid, tak jsme šly ven. Jednou jsem šla krmít a přišel jeden Rusák do chlíva, ale nic se nestalo. No, pak přišli naši vojáci, ty byli ve škole, tak Rusáci museli pryč. Ty odjeli přes Šébr do Německa. Pak přišli finančníci, vojáci odešli. Pak přišli SNB, ve Světlý byli pohraničáři taky, ty měli koně, psa. Ale tady byli jen vojáci. Pak přišli finančníci. To byl právě ten kapitán, jak jsem u něj pak sloužila. A ti finančníci to byli ty, který tady sloužili v roce 1938, tak po 1945 se vrátili. To jich bylo asi patnáct. Pak přišli SNB. Tady ti si pak tady namluvili holky. Tady byly pak děti, to tady byla městská Praha, to byl pak po válce velkej kontrakt. Byly tady bytovky, velkej konzum, NV. Za války se na zámku šily taky kabáty nepromokavý pro vojáky. A pak podél rybníku byl tady Rakušan Pfeiffer, to byla papírna. A on se pak nedohodnul s Čechama, tak odešel do Rakouska. No, a pak se tady všechno přebudovalo. Ta Praha, to tady bylo takový rekreační středisko po válce. To byla nejdřív nejvíc škola, ty děti. Tam byli studenti, třeba i Řekové, pak i takový nemocný děti. Ty děti se střídaly, jenom ty vychovatelky tady zůstávaly. Pak přišli zahrádkáři, jak se udělal ovocný sad. Sbírali v tom sadu angrešt, rybíz, švestky. To měl bejt sad pro ty děti. Tady chodilo hodně ženských tam to sbírat, ale co se s tím ovocem stalo, to nevím.[...] Tady byl nověj ředitel, to se udělalo koupaliště dole na Juliovce, ovocný sad, to bylo všecko pod Prahou. Sem začali jezdit jenom Pražáci. To se dřív říkalo, že Krompach je druhá Praha. Tady byly jenom Pražáci. Až pak dýl třeba i Liberec, Česká Lípa. Tady se třeba pronajímaly ty baráky za málo. Třeba se řeklo: „Hele ty mi tady natírej a můžeš tady bejt v tom baráku.“ Taková ta rekreace. Tady každěj pátek přijel z Prahy autobus. A v neděli to jelo zase pryč. Na podzim bylo málo lidu, v létě hodně. Některý tady byli na víkend, některý na léto. Ta střední generace přišla jenom na víkend, protože ty lidi pracovali v Praze. Tak jako teď to tady je. To družstvo bylo ale jen krátkej čas.

K. K.: Pamatujete si odsuny?

G. B.: No, oni to vzali z jedné vody šup na plot. Některý byli u partaj. Tady nebyli všichni naráz pryč. Tady si dali antifašist dohromady, ti měli ve Cvikově vagóny a mohli si s sebou všechno vzít. Ty vysídlený přišli do Německa a museli se starat. Přišli do Německa a nedostali ani floka, museli i třeba krást, aby měli co jíst. Nebo dělali u sedláků od rána do noci, aby dostali jídlo. Hrozný. Ty, který byli vysídlený, tak přicházeli v noci zpátky. A chtěli si vzít ze svojeho baráku věci. No, večer nikdo ještě nevěděl, že budou odsunutý. Ráno šel starosta a řekl, že třeba v deset hodin musej být na zámku s třiceti kilama. A odtamtud šli šupem pěšky do Juliovky a přes Světlou do Německa. Pak byli ještě další,

který šli do lágru do Cvikova. No, a některý antifašisti odešli dobrovolně. Pak přišli Češi, ti si vybrali ty největší domy, nejlepší majetek. Měli holý prdele, ty přišli z vnitrozemí.

K. K.: Vy jste také Němci, proč jste nebyli odsunuti?

G. B.: No, náš táta byl sklář. A tenkrát jim tekla voda do zadku, musím to tak říct. Tenkrát nebyla továrna, to byla ruční práce. A oni to potřebovali. No, my jsme museli držet hubu, dostali jsme bílý hadrový pásek, aby nás poznali, že jsme Němci. Pak kde něco hořelo, tak v zimě jsme museli házet sněh, museli jsme vyčistit rybník. Jo, to byly samý takovýhle práce, který museli dělat Němci. Museli jsme taky povinně chodit do kina na Juliovku [smích], tam nám pouštěli válečný filmy, dokonce nás při tom kontrolovali. No, to v tom Grafostoj byl velkej lágr pro cizince, tam byli Poláci, Rusáci, Francouzi a Židi. No, a Židi nosili tu hvězdu, to měl každej druhej tam. To bylo tak, aby každej viděl, že sem nepatří.

K. K.: Kolik německých rodin v Kropachu po válce zůstalo?

G. B.: Málo. Po částech někoho vybrali a museli pryč.

K. K.: V jakém období začali přicházet novoosídlenci?

G. B.: Tady na Juliovcce byla továrna, dělali tam součástky na V- 1, to se vyhodilo do povětří. No, a tam v tý továrně dělal jeden Čech a ten byl první starostou Kropachu. A to byl ohromnej chlap, moc hodnej kluk. No, spíš pán, taky měl už čtyřicítka na krku [smích]. A ten měl to první vysídlování, jak se říká. Pak byl pan Tesař. No, pak přišli takový dva [...] a ty vzali ty největší baráky, ty přišli rabovat. [...] No, nejdřív přišli ti, kteří vzali tu smetanu, jak se říká. A pak chodili v 1946, 1947, 1948 postupně ostatní. Přišli z vnitrozemí. Tady chodili tři po 1945, měli velkej bejčák a večer se nesmělo jít ven, protože jinak by se dostalo bejčákem vejšup. A musím říct, že všichni tři pak skončili blbě. Všichni ti, co takhle vyváděli s těma lidma, skončili blbě. Tyhle, kteří přišli v 1945, byli hodně trestaný, ale ne zákonem, ale zdravotně třeba. Taky se nám stalo, že se nám před dveře vysrali, na budku venku nám namalovali krev. To tak bylo tenkrát. To byla asi jejich pomsta, já nevím. Nebylo to hezký. [...] A co si Němci nemohli vzít s sebou, tak to se shromažďovalo, to nejlepší se rozkladlo. No, a jak šli Němci na Světlou, jak šli do Německa, tak tam byli vojáci. A ti jim po cestě sebrali prstýnek, náušnice, řetízek [...]. Ve Cvikově byl taky velkej lágr pro Němce a tam brali taky všechno. Třeba přibory, zlato, zlatý zuby vytrhli z pusy. To bylo hrozný. [...] A celá ta sebranka, co sem přišla, přišla z vnitrozemí. Tam si nemohli najít práci nebo nechtěli dělat, tak přišli do pohraničí. Doma měli bídu a sem přišli s nahou prdelí, že to takhle musím říct. No, bylo to tak, že

jeden řekl: „Hele, nechceš barák? Tak jed' na Krompach nebo jed' do Světlý. Tam je to přichystaný, tam máte všecko.“ No, kradlo se. To byla hrozná doba. Všichni věděli, že kradou, ale všichni drželi hubu. Tady byli lidi, že třeba šli dolu do každýho baráku, protože všechny byly otevřený, vzali si to, co potřebovali. Oni přijeli třeba i v nákladáku a prošli vesnicí. To bylo: „No, to by se mi mohlo hodit, tohle taky.“ Jednou takhle přišel jeden a říkal: „Já chci ale gross“. Že jsme mluvili německy, tak že chce gross. No, tak si vzal velký hospodářství. To byli z baráčku lidi, který přišli sem, neměli ani šajnu, co s hospodářstvím. Ale hlavně že měli velkou budovu a dobytek. Přišli k tomu jak slepí k houslím. [...] Tady se to kradlo, [...] za flašku rumu měl celej barák. Takhle se to tady handlovalo. A co byly ty dřevěný baráky, jak policajti šli pryč, tak ty baráky zbourali a vzali si to s sebou jako topivo, aby nemuseli do lesa na dříví. A ty dobrý baráky, některý nebyly ani dostavěný, tak ty prodaly všechny na materiál Slovensko. A tam se to všechno postavilo, tam je celý sídliště na Slovensku z krompašských baráků. Ve Cvikově byly na nádraží vagóny a tam se to vezlo. Byly to nedostavěný nebo krásný nový baráky. Oni vzali jen to, co potřebovali. Hlavně vokna, dveře, krovy, střechu. To byly nový trámy, prkna z podlahy, ty cenný věci hlavně. Já bych řekla, že některý lidi z vnitrozemí by to ještě doosídlili, protože to byli kolikrát lidi, který bydleli ve sklepě třeba. Nebo bydleli tak nějak, no, láry fáry. [...]

K. K.: Vy jste říkala, že jste byli perzekuovaní jako Němci, kdy tyto perzekuce skončily?

G. B.: To bylo nějak čtyřicet devět, padesátý léta.

K. K.: Jak vy jste vnímali novoosídlence, když sem přicházeli? Jaké tady byly vztahy mezi Čechy a Němci?

G. B.: Nejdřív bylo tohle, ale pak to bylo dobrý. Šli jsme pak spolu na zábavu a seděli jsme spolu všichni. Nejdřív naši chlapi nechodili pro Češky, ale pak se to usadilo. To je čas. [...] Ti první, co přišli, ti si vzali takovou tu smetanu, pak ty další nebyli tak náročný, ten kontakt s nima byl lepší. To už nebylo takový to, že by dávali najevo, že oni jsou víc než my. A už jsme si začali dorozumět, teda ne tak dobře jako potom, ale byly ruce. Co jsem sloužila u toho kapitána, tak ten uměl německy, takže ty se mnou mluvili německy. Pár slov jsem už uměla, to jistě, to se člověk naučí. Ale jinak jsme mluvili německy v rodině. Dcera až teprve než šla do školy, tak se musela naučit česky. Pak jsme mluvili už i česky. Na veřejnosti jsme po válce nemohli mluvit německy, to až pak v těch padesátých

letech se už jako mohlo. Ale předtím jsme v krámě ukazovali. Tady až byl ten pekař, tak jsme říkali třeba „Brot“, „Semmel“, tak ten už pak věděl. My jsme se učili, no.

K. K.: Jak vnímali novoosídlenci Vás, Němce?

G. B.: Někdy se to poslalo do prdele, že to takhle musím říct, ale některý byli slušný. Podle toho, jak byli vychovaní. Některý byli dobrý, některý ne.

K. K.: Jaké bylo po válce na Krompachu pracovní uplatnění?

G. B.: Za války a před válkou, který nebyli ve Cvikově nebo v Jablonném, tak dělali ve Varnsdorfu, tam byla velká továrna na punčochy, prostě černý průmysl. Tak chodili ale tudy, protože to bylo blíž, to šli Jonsdorf, Großschönau a už byli ve Varnsdorfu. Pak dělali lidi ještě v Žitavě nebo Görlitz. To pak po válce skončilo. Po válce se tady nedalo vůbec nic. To bylo ve Cvikově jenom Grafostroj, Severka a tkalcovna. A tady statek jenom, no. V 1945 byl na zámku ten Rakušák Pfeiffer, ale ten musel po válce pryč. Ten dělal papíry. [...] Tady byly obchody, do padesátých let byl řezník v hospodě, to se potom uzavřelo, ale jezdil tady každé pátek pojízdné řezník, teď tady není nic.

K. K.: A jaké tady bylo kulturní vyžití?

G. B.: V hospodě byly plesy. Pak kino, to bylo nějak do 50. let, pak to zas zrušili a pak obnovili až nějak v 60. letech. Za války bylo tady, jak je tis, koupaliště. Pak po válce bylo na Juliovce taky, to bylo opravdu hodně velký, ale tam byla hodně studená voda. To tenkrát udělala ta Praha. Tenkrát jedna velká holka se tam koupala a dostala obrnu. Říkalo se, že to má z toho koupání. No, a bylo po koupání. [...] Pak tady byly zábavy, my jsme tam jako Němci nechodili. To byl tenkrát ještě po válce takovej ten odstup, nebyl takovej ten kontakt. Tady byli po válce takový chuligáni, že pronásledovali lidi, to se nesmělo chodit ven večer. A měli jsme na rukávu ten bílej pásek, takže každé poznal, že je Němec. Potom se to ale otrkalo, to bylo až v padesátých letech, tak to už potom jo. To my jsme byli vždycky taková parta [...] Susserovi, Schreinerovi, my, Anča Vincíková. To jsme i jeli vždycky takhle někam na zábavu, třeba do Kunratic, Jablonného, jeli jsme na maškarní ples nebo na dechovku. Ty zábavy tady byly hezký, to dělali ty finančníci, KSČ. To udělali třeba zábavu jako pohádku, to byl přes celej sál papír, jeden pán to tady vždycky maloval. Pak byl na sále třeba takovej baráček, kdo tam zůstal při tancování, tak musel platit štamprle. Pak byla maškarní na sále, to se třeba na Vánoce udělal sních z vaty přes celej sál. Hezký zábavy jsme měli. Ty zábavy byly většinou tady v hospodě, pak ještě na Jánských kamenech, ale tam nebyly tak hezký.

K. K.: Jaké bylo složení obyvatelstva na Krompachu v 50. letech?

G. B.: No, tady nebyla práce. Ti lidi odešli, šli za prací do měst, jako teď. Ale byli tady ty rekreanti. Tady se to moc neměnilo. Bylo tady málo stálých a hodně rekreatů. Tak to tady pak bylo vždycky. No, ale bylo tady víc lidí než teď. Po 1948 se tady začaly stavět ty velký kraviny na dobytek jako tady dole vedle u hasičárny. To bylo statkový všechno pak.

K. K.: V padesátých letech tady vzniklo hraniční pásmo, postavil se drátěný zátaras, pamatujete si na to?

G. B.: To dělali vojáci. To šlo strašně rychle, to měli skoro přes noc natažený [*smích*]. Přes Liberec, Varnsdorf, do Rumburku to šlo, já nevím, kam dál. Tam se nesmělo, ale ani se k těm drátům se přiblížit, tam chodili všude vojáci. To byly ty ploty, byla tam myslím i elektrika. To se kvůli tomu bouralo, pak šly ostatní baráky. To bylo ty za flašku rumu. Oni to bourali, z toho byl kšeft. Nejvíc se bouralo na Českolipský a pak pod Hvozdem, tam bylo strašně moc baráků. To si všechno Slováci odvezli. [...] No, bylo zakázaný pásmo, 50 metrů, tam se nesmělo. My jsme tady od statku dělali seno za drátama, to s náma šel vždycky voják. To vždycky odevřel ty brány a pustili nás. Tam s náma musel celej den lelkovat. A když jsme skončili, tak nám to otevřel a vyšli jsme z toho zakázanýho pásma. [...]Jednou k nám domu přilítli policajti, že jsme tam byli, že jsme něco pašovali. My jsme jim řekli, že jsme tam vůbec nebyli. Museli jsme jim ukazovat boty, pak podle obtisku zjistili, že jsme tam nebyli. [...] Který bydleli za drátama, museli pryč, museli víc do vesnice, dal se jim jinej barák, ale ne peníze, vždycky jinej barák. Oni tam bydleli ve velkejch barákách, tomu se říkalo „Sommerfrische“, to bylo třeba až osm místností. No, a pak dostali nějaký malej baráček, kterej měl třeba jenom dvě místnosti. To se nebouralo ale jen na Krompachu kvůli tomu pásmu, to bylo od Šumavy až po severní Čechy. Za drátama nesměl nikdo jinej než ta pohraniční stáž. [...] My jsme tady do 1945, 1946 chodili normálně, 1948 už to bylo hlídaný. Ale s tím plotem byl konec. [...]Tady se taky hodně pašovalo. Ve starý republice, v protektorátu. To bylo 1938, 1939. Za války pak ne. Po 1945 se pašovalo hodně, no.

K. K.: V 60. letech se poměry uvolnily. Využila jste uvolnění poměrů v šedesátých letech v rámci turistických styků nebo návštěvy příbuzných či známých v SRN a NDR?

G. B.: Pokud jsme chtěli do Německa, tak jsme museli přes Děčín, přes bránu. Pak se zbouraly dráty a byly tady pohraničáři. Muselo se mít povolení, buď na jeden den, nebo

na tři dny, Němci to museli mít taky. A v tý knížce muselo být razítko v kolik hodin a kdy jsme přešli hranice. Tady se nemohlo vůbec jinak.[...] Ty německý pohraničáři tady pořád chodili, ty byli horší než ty naši. A i když se dráty sundaly, tak stejně jsme tady nesměli jít. Teda jít si mohla, ale nesměli tě chytit. Já jsem tam někdy chodila na černou, jak se říká, ale štěstí v prdeli, jak se říká. Jistě se stalo, že chytli lidi, ty tady vyslechli a pak je odvezli, to šlo na útvar někam. Já myslím, že to vždycky všechno odváželi do Varnsdorfu na to hlavní středisko. Když jsme chtěli do Německa, tak jsme museli přes Bad Schandau.

K. K.: Odcházeli v 60. letech někteří krompašští Němci do Německa?

G. B.: Jo, odcházeli. Hlavně ty, který tam měli to příbuzenstvo, který už jim tam udělali hnízdečko. Tam oni šli najisto, měli práce, ubytování. To byli třeba ty Schreinerovi. Oni tady nebyli prostě spokojený, s prací, s výdělkem. Tak řekli jednou – vlezte mi na hrb, já jdu pryč. I my jsme mohli odejít, ale manžel ani já jsme nechtěli.

K. K.: A přijížděli v těch šedesátých letech Němci, kteří byli odsunutí? Bylo mezi novoosídlenci a nimi nějaké napětí?

G. B.: Ne, to ne. Některý sem chodili ze zvědavosti, jak třeba ty jejich baráky vypadají. Hodně těch Čechů dali ty baráky do pořádku. Ani za války nebyly některý baráky tak v pořádku, jako byly nebo jsou v dnešní době.

K. K.: Jaký máte názor na události, které se udály v Krompachu od konce roku 1945 do 60. let? Odsuny, nové osídlování...

G. B.: Nebylo to správný, nebylo to spravedlivý. Museli pryč i lidi, který nebyli ve straně, nikdy nic špatnýho neudělali, makali jak šrouby, byli to chudý lidi.

1.4 Rozhovor: Milan Šimák

Narátor: Milan Šimák

Tazatel: Kamila Klingorová

Datum konání rozhovoru: 15. 10. 2015

Místo konání: Krompach, restaurace

K. K.: Řekl byste mi nejprve něco o sobě? O svojí rodině, dětství?

M. Š.: Já jsem se narodil v Praze, jsem rodilej Pražák, je mi 72 let. Rodiče byli taky z Prahy, jenom matka teda, protože otec už nebyl. Matka měla nějakou školu a dělala něco v mateřský školce a pak nějakou úřednickou práci většinou.

K. K.: Kdy Vaše rodina přišla na Krompach?

To bylo nějak v 1948, s mámou a s dvěma bratrama. To bylo tenkrát od nějakýho školství organizovaný, že se to tady osidlovalo, tak to nabízeli těm lidem. Máma měla práci a já jsem chodil do školy nebo na učení. Bráchové taky, takže jsme sem jezdili takhle na rekreaci, hlavně v létě. Já jsem byl takovej chcípák, tak že je tady prej zdravěj vzduch. Tak jsem tady byl, když jsem měl napsaný vysvědčení a potvrzení od pana dokora nebo doktorky. Tak jsem tady byl dokonce od jara do podzimu, maminka tady byla se mnou. Dělala nejdřív chvíli na statku tady a pak tady v Svazu mládeže. Tady byli Čiňani, Řekové, všechno možný na zámku, to byli sirotci. Tam byla válka v Řecku, komunisti to byli asi. Ale to tady byly jenom děti bez rodičů.[...] No, z Prahy jsme sem jezdili s nějakým panem Bublou nákladřákem. Pak máma ten barák koupila, ale nevím podrobnosti. Máme snad nějakej papír, že to kupovala ve Cvikově ve spořitelně, byla to ale malá částka. Vím, že říkala, že jí nabízeli víc těch baráků, jenže ty byly vybílený, chyběly třeba okna nebo byl ten barák na samotě zase. Nakonec si vybrala tenhle, co máme teď. Tam byly jen dvě postele malý, pak tam byl nějakej stůl, tkalcovskej stav a dva kolovrátky. Před náma nikdo nebyl, my jsme byli první po Němcích. Třeba ty pozemky nebo něco, konkrétně u tý naší chalupy, tak to bylo vodňatý. Že prostě prý tak velký pozemek k rekreaci nepotřebujeme. Takže nějaký pole bylo oddělený. Pak vím, že chtěli na mámě nějaký dávky odevzdávat, protože tam bylo pole. A tenkrát máma říkala, že je sama a

s dětma, co bysme měli jako odevzdávat. A potom nějaký ten úředník řekl, že by to spravila nějaká husa. A máma říkala: „A to jí mám jako koupit?“. Aby ji odevzdala jako. A on říkal, že by to nesplnilo ten účel zase. Tak se od toho upustilo. No, jinak tady byli ty z Prahy, ty obsadili ty větší usedlosti. Musely se odevzdávat dávky.

K. K.: Jaké bylo na Krompachu složení obyvatelstva v 50. letech? Pamatujete si, kolik tady zůstalo německých rodin?

M. Š.: Němce jsme měli hned naproti, to byli Posseltovi, vedle byli Rebischovi, pak Klingorovi. K Vaškovi Klingorovi máma chodila, aby si přivydělala. Pak Schreinerovi, Susserovi. No, ale jinak tady byli většinou Pražáci na rekreaci, nastálo moc lidí ne. Pak tady byli ty, jak zabrali ty statky, to byli Šulcovi, Šátkovi, Rejdovi. Ty Rejdovi byli na Kulichu. Pak se tady začalo blbnout s tím statkem, tak ty byli první, co utekli, protože oni nechtěli do toho statku jít. Ve vnitrozemí to bylo JZD, tady to byl Státní statek Krompach. Tady začali s tím statkem blbnout, začali tady stavět ovčín a dvě slepičárny pod lesem. Tady z toho měli lidi srandu, že to dělaj pro lišky nebo pro koho. Museli se odevzdávat ty dávky, třeba mlíko. Musím říct, že ty Němci to měli udržovaný předtím. Lidi, který měli ty statky, tak oni se snažili něco dělat, byla to početná rodina většinou. Oni byli od Prahy, dělali třeba jako čeládka na nějakých statcích, teď se jim najednou naskytla možnost jít do toho pohraničí a získat nějaký majetek, najednou mohli bejt páni. Buď na to stačili, nebo ne.

K. K.: Pamatujete si, že by tady byli Němci v 50. letech a později nějakým způsobem perzekuovaný?

M. Š.: To už vůbec. My jsme se normálně bavili s Němcema. Jenom jednou jeden Němec něco plácnul, tak si máma stěžovala. Oni měli asi furt ještě strach, nevěděli, jestli je třeba ještě neodsunou. Kdo z Němců uměl česky, normálně mluvil česky, ale nikdo nikomu nic nezakazoval. Třeba ty Rebischovi, tak ty neuměli ani slovo česky, tak mluvili německy. Ve škole se němčina neučila, co si pamatuju. Tady byla jednotřídka, třeba brácha chodil k učiteli Pohlovi. Jinak se Němci normálně i zúčastňovali všech akcí. Tady už šlo všechno normálně, nikdo si nikoho nevšímal.

K. K.: Jak vy jste vnímal zůstavší Němce? Jaké tady byly vztahy mezi Čechy a Němci?

M. Š.: Tady žádný konflikty nebyly, co já si pamatuju. Tady to bylo v pohodě. Tady nebylo žádný napětí.

K. K.: A jak si myslíte, že krompašští Němci vnímali Vás, kteří jste přicházeli na Krompach?

M. Š.: Samozřejmě, když tady žijete x let a teď vás najednou vystěhují, tak ten pohled není dobrý. Ale nic se tady nedělo, co já si pamatuju.

K. K.: Přicházeli v 50. letech a pak později ještě novoosídlenci?

M. Š.: To už celkem ne. Protože ty chalupy, který byly ještě volný a i pěkný, tak se začaly bourat. Plno pěkných chalup. Nebo se rozebíraly na materiál, ale to výbor většinou řekl, že si to můžou rozebrat, ale musej to zlikvidovat do základů. A pak když přišla ta pohraniční stáž a začali tady blbnout s tím plotem, tak to se muselo bourat. A ty financové třeba, co tady před válkou sloužili, a pak ty první, tak ty si ty baráky vybrali. Ale některý na to doplatili, protože třeba na Českolipský byly nádherný baráky, ale šlo to pak tím pásmem, tak se to muselo zbourat.

K. K.: V padesátých letech tady došlo k rapidnímu poklesu obyvatelstva...

M. Š.: No, tyhle ty usedlosti velký, tak ty co šli do těch statků, tak ty o to přišli, i když se dá říct, že jim to vlastně nikdy nepatřilo. Ty k tomu přišli jak slepí k houslím. A některý než aby to odevzdali po 1948, tak radši odešli. Časem se to vylidnilo. Tak tady nikdo ze státu neměl zájem, aby tady tyhle lidi hospodařili. Sebrali všechno, no. Jak byl ten odsun, tak ty financové to hnali z baráku ven jedněma schodama a druhýma se už stěhovali lidi. Přišli s krabicemi od margarínu, dostali krávy, slepice, všechno. Pak jsem slyšel, že třeba jedno dítě neslo při tom odsunu panenku. No, a ten financ mu jí vytrhl a zahodil. To byla taková doba, že si vyřizovali účty, no. [...] Ale jinak tady byli hlavně ty rekreanti. My jsme jezdili s tím jedním pánem nákladňákem sem. Jezdili jsme pod plachtou, tam byly lavice a sedělo se tam. Takhle se tady jezdilo z Prahy, cestou si lidi zpívali. Tady to bylo vybilény ale, tak ty lidi se museli snažit na těch barákách něco dělat. A pak tady byly různý změny na výboře v těch padesátých letech. Tady byl binec, jak se střídali ty lidi, tak pořád chtěl někdo něco novýho. Bordel tady byl. Tady se to dávalo za flašku. A na těch místech, kde to bylo zbouraný, tak už tam nic nestojí. Ale to byla dřív taková doba, že někdo měl hospodářství jako hrom a vedle byl prázdný barák, tak v tom prázdným baráku měli prasata třeba. [smích] Co bylo pěkný, tak se rozkradlo. Jak jsem říkal, ten nábytek, skříně, postele a všechno, tak to se rozkradlo. Víím, že některý lidi tam odtud tahali třeba skříně.

K. K.: Vy jste také mluvil o tom hraničním pásmu, o tom „plotu“...

M. Š.: No, před tím plotem tady šlo procházet, pak už to nešlo. Tady ta hranice byla předtím volná. Já si pamatuju, že sem před tím plotem Němky normálně chodily na borůvky, tady bylo hodně borůvčí. Ale když je chytli, tak dole, co byl obchod, tak jim to sebrali. Ta jedna Němka se namíchla, vysypala to na zem a rozšlapala to. Tady furt někoho honili před tím plotem. Já si nepamatuju přesně, kdy se ten plot začal stavět, snad nějak v 1952 sem přišla ta pohraniční stráž. To byly tři řady drátů a nášlapný pásma. Tam byly všude cedule, že se tam nesmí. Tam to bylo dobrý na houby. Předtím, než se postavil plot, tak jsme normálně chodili takhle, pak už to nešlo. [...] No, pak se tady objevili Slováci, rozebrali baráky, to se odvezlo pryč všechno, oni tady ani nebydli. No, a pak se bouralo i kvůli tomu pásmu. A pak i velký domy, ty usedlosti, protože ty lidi z vnitrozemí, když se osídlovalo, tak sem přišli kvůli tomu, že dostanou majetek, koně, zvířata, všechno. A pak je cpali do toho statku, tak to opustili. Pak někdo taky přišel s tím, že by se v tom mohli schovávat nějaký diverzanti, tak se to rozstřílelo, rozbouralo. Tady se rozbouralo hodně baráku.

K. K.: Jaké byly možnosti zaměstnání na Kropachu v 50. a 60. letech?

M. Š.: Pár lidí chodili do lesa, sázeli stromky třeba. Ostatní dělali pod statkem, chodili na sena třeba. A jinak předtím, když ještě byli soukromníci, tak chodili vypomáhat, Třeba tady Vaškovi Klingorovi.

K. K.: A jaké tady bylo kulturní vyžití?

M. Š.: Tady bylo to pojízdný kino, koupaliště, ovocnáři, děti na zámku. Tady to žilo, ten Kropach v těch 50. a 60. letech, jenže pak najednou to nějak skončilo. Na Juliovcu, v tý velký rohový budově, bylo kino, pak tam byli policajti. Byl tam taky uskladněnej nábytek, všechno se to prostřídalo. Ten nábytek, to byl z těch baráků. Ale tak stejně se to většinou všechno rozkradlo, hlavně to, co bylo pěkný. To si zabrali ty financové nebo ty první. A pak i ty baráky.

K. K.: V šedesátých letech se poměry uvolnily. Využil jste uvolnění poměrů v šedesátých letech v rámci turistických styků mezi ČSR a SRN a NDR?

M. Š.: To ne.

K. K.: Pamatujete si, že by odsunutí Němci přijížděli v šedesátých letech na Kropach? Panovalo mezi Vámi nějaké napětí?

M. Š.: To jo, jezdili, ale to bylo dobrý. No, oni se spíš nějaký chtěli vystěhovat. Ale měli problémy, aby vůbec získali nějaký to povolení. Tady se vystěhovali ty Schreinerovi, měli s tím sice problémy, ale nakonec jim to povolili.

K. K.: **Jaký máte názor na události, které se v Krompachu udály od konce roku 1945 do šedesátých let? Odsuny, osídlování...**

M. Š.: To byla vždycky nějaká doba, kdy politici rozhodnou, podle toho se ta doba mění. Ty odsuny, dráty udělaly tady, pak se to dalo pryč, to samý Berlínská zeď, samý vopičárny vymejšleli. Mě to přišlo všechno vždycky jako blbost. Je to nenormální. Všechno, co se tady po tý válce dělo, bylo nenormální. Ono se zase tvrdí, že tenkrát Němci nás teda hnali z toho pohraničí taky, tak že tohle byla taková odvěta. Asi si mysleli, že když je odsunou, tak že bude jednou pro vždy klid. Ted' už si nikdo nikoho nevšímá. Ted' si spíš lidi všímaj těch prachatejch lidí. Zase řešej, kde na to vzali peníze.

1.5 Rozhovor: Helena Hozáková

Narátor: Helena Hozáková

Tazatel: Kamila Klingorová

Datum konání rozhovoru: 15. 10. 2015

Místo konání: Krompach, narátorky dům

K. K.: Nejprve bych Vás ráda požádala, jestli byste mi něco neřekla o sobě, vašem dětství, rodině...

H. H.: Já jsem se narodila 1929, narodila jsem se na Valašku, v Hovězím, okres Vsetín. Tam jsem žila šestnáct roků. Po válce se rodiče přestěhovali na jižní Moravu, jak se ob-
sazovalo pohraničí, tak se Němci vystěhovali pryč. Ty rodiny, které měly dost dětí a
neměly nějaký majetek, [...] tak se stěhovaly do toho pohraničí, zabíraly si baráky, po-
zemky. Ale spíš teda to zemědělství, můj táta byl ze zemědělství, takže ho táhlo něco,
[...] no, nás bylo osm, tak aby pro nás něco udělal. Jeho lákalo to víno, no. [...] No, rodiče
nebyli vyučený ničím. Táta pomáhal doma, oni měli zemědělství. Maminka byla doma,
chodila pomáhat k sedlákům. Za to dostávala různé věci, třeba mléko, tvaroh, brambory.
[...] Tak ona měla jedno děcko za druhým. [...] Takže to byly Novosedly, okres Mikulov.
Potom jsem se vdala, bylo mi dvacet dva roků. Namluvila jsem si hraničáře, ten sloužil u
nás v těch Novosedlech, pak jsem se odstěhovala do České Lípy. Manžel byl z České
Lípy, tak jsem šla s nim. Naši nám sice nabídli, abysme byli s nima, ale jeho to táhlo
domu. Pak jsem byla ráda, že jsem šla s nim, protože on tam znal už všechny sklepy vinné
jako voják. Vojsko je stěhovalo z místa na místo, aby se moc neseznámili. Neměli tam
lidi, protože jim tenkrát utíkali lidi od nás za hranice. Nejenom od nás z vesnice, ale z po-
hraničí celkově, proto tam byly ty pohraniční hlídky.

K. K.: A kdy jste se přistěhovala na Krompach?

H. H.: To bylo v 1957, to jsme se sem přestěhovali. Tady na Krompachu byl Státní statek
a byl nějaký nábor sem, hledali traktoristy. Manžel tenkrát jezdil v ČSAD jako řidič s
nákladním autem. A tady bydlela na Krompachu už jeho sestra, tak ho švagr jako zlákal.
To bylo: „Pojď, hledají traktoristu na pásový traktor nebo řidiče na nákladní auto“. Prý je
tam pěkně, ať jdu z Lípy pryč. No, ČSAD tenkrát nedělalo dobrotu. Tak jsme se sem jeli

podívat. Mě se to taky tady líbilo, protože tady to tenkrát bylo zapadlé sněhem všechno. Vyšli jsme nahoru k Třískům, to byla manželova sestra, tak jsme jeli nahoru k nim. Od nich bylo vidět krásně, všechno bylo zaváté sněhem. To škaredé nebylo vidět [*smích*]. Tak se mi tady líbilo, no. A pak jsem viděla lesy, to ty na jižní Moravě nejsou. A já z Valaška, tam byly taky lesy a kopce. Já povídám: „Tak, odstěhuju se z Lípy“. Mně se to v Lípě nelíbilo, tak jsme se odstěhovali sem. Já byla ráda, že z tý Lípy jdu. Zaprvé se mi ta Lípa nelíbila. A potom, když jsem sem přijela, tak se mi tady líbilo. A manžel jezdíval pozdě domů, když tam pracoval. Je tam nikdo nekontroloval, tak zaparkovali třeba tam, kde byla zábava, a šli na zábavu. Přišel třeba ráno domů, někdy i vůbec. Tak jsem byla ráda, že jsem z tý Lípy vypadla, no.

K. K.: Takže v Krompachu jste se chtěli s manželem usadit.

H. H.: Ano, slibovali, že nám dají byt, ale nikde nic nebylo volného zrovna. Dávali nám barák, jak bývali Vrbovi, tam nad školkou. Jenže tam byl dobytek, tam byly chlévy, dobytek na výkrm, jezdily tam traktory a všechno tam bylo takové rozbahněné, a ten smrad. A my jsme měli zrovna malého kluka v kočárku, měli jsme tři děti. Tam bych ani s kočárkem nevyjela. Tak jsme tam nešli. Jeho rodičům se tady líbilo, jak tam jezdili k dceři, tak tenhle barák koupili oni. Jako na rekreaci jenom, protože bydleli v Lípě. A říkali nám, ať se nastěhujeme, než se něco uvolní. Tak nám tady tři místnosti nechali, trošku nám to tady zařídili, teda vymalovali, protože to tady vybělili. Tady byli, [...] ono se jim říkalo zlatokop. To byli i na tý jižní Moravě, jak jsem bydlela s rodičema. To byli hamtivci, vyrabovali barák a odjeli. Pak přišel druhý, ten dostal už jen prázdný barák, bez nábytku, bez zvířectva. Zůstalo jen pole a prázdný barák, no. Tady po Zelenkovi nezůstalo nic, holej barák. Dole na chodbě byla halda bordelu, cihel, popela. Dva dny to vyvážel Karel s jeho tátou tady do té jámy, ještě že tam ta jáma byla. Tady byla dřív pekárna. Ten Zelenka, to byl Čech, ten přišel po válce, to nebyl Němec. Tady nic nebylo. [*ironický smích*] Tak jsme stejně přišli na tu jižní Moravu, to bylo zrovna tak. Koně když tam byli, tak ty sebrali Rusáci, zůstalo tam jen hřibátko, které mělo křivé nohy, tak to muselo jít na jatka, jinak pak jedna kravička. Když tam nebyl zlatokop, tak Rusáci to sebrali. Rusáci tam měli posádku v první rakouský vesnici a chodili rabovat do vesnice. Kde byl barák prázdný, tak ještě Rusáci to vybrali. Co nesebrali Rusáci, sebrali Češi. Rusáci šli hlavně po dobytku, co mohli zabít a zjest. [...] No, tak jsme se sem nastěhovali a jsme tady doposavad'. Pak za mnou přijel můj brácha z jižní Moravy, přijel se podívat, jak to tady vypadá. Hledali zootechnika, on měl školy. Líbilo se mu to tady, tak se sem nastěhoval taky. On pak

dělal vedoucího v Mařenicích. Já tady dělala ve statku deset roků v rostlinné výrobě. Takže jsem byla venku celý den, od rána do večera. Pak jsem šla do Adastu.

K. K.: Jaké bylo v Krompachu pracovní uplatnění v 50. a 60. letech?

H. H.: Akorát na tom statku, jinak nic. Tady i nějaký lidi v létě přijížděli na brigády, to byli pražští studenti. Tady bylo málo zemědělců, aby dělali na tom statku. A kousek tady byla i školka, to nebyla vlastně školka, ale zemědělský útulek, to vedl ten statek. Pak dojížděli jinak do Cvikova. To byl tam Adast a Severka. V Severce se šily dětské obleky všelijaké.

K. K.: Jaké tady bylo v 50. a 60. letech kulturní vyžití?

H. H.: Tady se toho tenkrát dalo dělat hodně, hlavně v hospodě. Zábavy tady byly, hasičské a všelijaké. Zahrádkáři tady jezdili z Prahy autobusem. Kino tady bylo, můj muž promítal, ten to měl na starost. Byl dokonce v Klánovicích na školení. [*smích*] Tady v hospodě byl velký sál, ty zábavy byly skoro každý týden. Do Heřmanic, Světlé, Mařenic a na Juliovku se chodilo taky. To se chodilo pěšky na zábavy. Koupaliště pak bylo dole na Juliovce, to je dva kilometry. Tam byla ale studená voda, protože to bylo pod skálou. Sluníčko tam taky málo svítilo, ale ty horní bazény, ty docela šly. Hodně se tam chodilo. Chlapi tam skákali z tej skály dolů, to byla vejška. Lavičky tam byly, bylo to prima. Teď je to všechno zarostlé. [...] Hasiči si tady čistili rybník, ten se obezdil, protože předtím to byl jen takový žabinec. No, tak se koupalo chvíli i tam. Máme i fotky od toho. Všecko možné se tady dělalo. [...] A na Juliovce byly zábavy, tam je ale teď ten sál odbouraný, ten je pryč od té hospody. Sál je odbouranej a z hospody není nic. To je teď nějaká chalupa z toho.

K. K.: A jaké tady bylo v 50. letech složení obyvatel?

H. H.: No, tady bylo hodně lidí tenkrát. Tady byli zaměstnaní na statku většinou mladí lidi, okolo třiceti tak. Tady bylo lidu dost, hlavně rekreanti, tady bylo tenkrát veselo. Pak tady byla ta smíšená manželství, to byli ti starousedlíci. [...] Teď kdyby tady nebyli rekreanti, tak je nás tady lidu pár. Tenkrát tady bylo dětí. Chodily si venku hrát, chodily lyžovat. I pak v 60. letech tady bylo dost lidí, ale to už vymřelo, teď tady není skoro nikdo. A teď je nás tady přes zimu pár. Ti chalupáři starý, ty v důchodu, ty tady zůstávají nastálo.

K. K.: Přicházeli ještě v 50. letech a později novoosídlenci?

H. H.: No, ani moc ne. Co dělali na statku, tak se zase odstěhovali. Tady všichni pomřeli. A ti mladí se pak odstěhovali. Rekreatanti byli z Prahy hlavně, ale pak i Česká Lípa, Lito-
měřičáci. Ale většinou Pražáci. Tady byli ti rekreatanti, ale byli tady akorát o prázdninách
nebo přes léto, v zimě tady zůstávali akorát důchodci, babičky a dědečkové. O prázdni-
nách tady bývalo moře lidu, to byly fronty u krámů. Měli jsme tady obchod s potravi-
nama, řezník tady byl, hospoda tady byla, ta hučela hlavně večer, zpívalo se tam, veselo
tam bylo. [smích]

K. K. V 50. letech došlo v Krompachu k velkému poklesu stálého obyvatelstva...

H. H.: Jojo, odcházeli, ale to většinou byli lidi, který dělali na statku v padesátých letech,
pak už se jim tady třeba nelíbilo, tak se odstěhovali. Asi kvůli penězům, tam byly malé
výdělky a hodně práce. Já jsem šla pak taky do Adastu dělat, ale jak jsem odešla, tak pak
se zvedaly v zemědělství platy. Tak jsem mohla zůstat na tom statku, pro mě to byl trest
dělat ve fabrice. Já jsem ráda dělala venku. [...] A pak v těch šedesátých odcházeli i
Němci nějaký. Schreinerovi, pak ještě víc, ale nepamatuju se.

**K. K.: Jaké tady byly vztahy mezi Čechy a Němci v padesátých letech a později? Jak
Vy jste vnímala zůstavší Němce, jak oni vnímali Vás?**

H. H.: Hele, mě to bylo jedno, jestli to byl Němec, Čech. Bavili jsme se normálně s nima.
Oni za to, když tady zůstali a nešli do odsunu, nemohli. Byli to normální lidi. Nedělali
jsme rozdíly mezi nima. Třeba Hermanovi, tak s nima jsem se bavila, to byli přátelé.

**K. K.: V padesátých letech vzniklo v Krompachu pohraniční pásmo, postavil se drá-
těný zátaras. Pamatujete si tu dobu?**

H. H.: To ne, to jsem tady nebyla. Když jsme sem přišli, tak to už to tady bylo. Tady to
bylo zadrátovaný všude všeko. Tady byly dráty, když jsme chtěli do toho zakázaného
pásma, tak jsme museli mít propustky. Jeden voják s náma musel jet, to jsme chodili na
seno. Ale do Německa jet, to tenkrát neexistovalo jen tak přecházet, jezdit se do toho
východního Německa asi mohlo, ale to musely být propustky, navíc se muselo přes pře-
chod, to není jako teď. Ale kdy se to sundalo, to nevím, to si nepamatuju. Já měla čtyři
děti, celej barák k tomu, já jsem měla tolik starostí. Mě takové věci nezajímaly.

**K. K.: Na Krompachu se v 50. letech v souvislosti se stavbou hraničního pásma, ale
nejen v souvislosti s ním, hodně bouralo...**

H. H.: Tady bylo vojsko naše, tady se to bouralo a odváželo se to na vagóny, odváželo se to i na Slovensko. Tam z toho stavěli chalupy, to se odvážely okna, dveře, krovy. Zkrátka všechno dobré a zdravé se odvezlo. To byly ale i dobré baráky, žádné ruiny. Ty zbytky, to špatné, to si pak koupili lidi za pár korun na palivové dřevo. Jak byla nahoře ta chalupa Kofránků na Valech, jak tam měli ten statek, tam otad' jsme měli taky dřevo. Ty zbytky pak obec prodávala za pár korun. Tady bylo za drátama dost baráků zbouraných, to muselo ale všechno pryč. Tam nikdo nesměl bydlet. A taky se bouraly i před drátama, taky dost.

K. K.: Pamatujete si, že by byli Němci v padesátých a šedesátých letech nějakým způsobem perzekuováni?

H. H.: Ne. A mluvili normálně německy, tak česky neuměli, tak jak měli mluvit. A normálně mohli mluvit.

K. K.: V šedesátých letech se poměry uvolnily. Využila jste uvolnění poměrů v šedesátých letech v rámci turistických styků mezi ČSR a SRN a NDR?

H. H.: Dcera, Kájina, ta byla v Německu na prázdninách. To byla taková ta výměna. Děcka německý šly sem, český zas tam, to bylo na prázdniny. A pak krompašští hasiči měli navázaný nějaký to přátelství s hasičema německýma ze Žitavy. Češi byli tenkrát pozvaný na Hvozď, tam měli tenkrát nějakou slávu, tak jsem šla tenkrát taky. A němečtí požárníci pak byli pozvaní tady dole do hospody. To bylo tenkrát nějak pak v těch šedesátých letech, jak šly ty dráty pryč. Ale pořád se hlídalo. A prej měli naši mládežníci nějaký sraz s Němce. Ten náš kulhavej policajt přišel tady na mňa, že si nehlídám svoje děcka. Tady kupovaly děcka chleba a pitivo a táhly s tím na hranice. [smích] A pak se to tam různě vyměňovalo. To tam měly děti franšaft s Němce, no.

K. K.: Pamatujete si, že by sem v šedesátých letech jezdili odsunutí Němci? Bylo mezi Vámi a nimi nějaké napětí?

H. H.: No jo, některý jo, jezdili se sem dívat. Ale neměla jsem čas chodit takhle do hospody, abych to zjistila. Německy jsem ani neuměla, jen pár slovíček, co jsem se naučila za války ve škole. [...]

K. K.: Jaký máte názor na události, které se v Krompachu udály od konce roku 1945 do šedesátých let? Odsuny, osídlování...

H. H.: Já?[...] Dobře, že šli Němci pryč. [...] protože nám to zabrali, bylo to území naše. Tady zůstala ta smíšená manželství, ty lidi nebyli přímo u těch Němců kovaných. Ty tady zůstali, to mi nevadilo, že jsou tady. Když uměli česky většinou [...] Když ne oba, tak alespoň jeden. Tak jak třeba Blažkovi, Kofránkovi, Posseltovi. Ale pak tady nebyly žádné problémy, nikdo žádné nedělal. Bavilo se to všechno dohromady v hospodě a venku. Každý každého pozdravil.

1.6 Rozhovor: Růžena Červenková

Narátor: Růžena Červenková

Tazatel: Kamila Klingorová

Datum konání rozhovoru: 15. 10. 2015

Místo konání: Krompach, narátorky dům

R. Č.: No, takže, než přijdeme na ten Krompach, tak řeknu, že jsem přišla, bylo mi asi šestnáct. Přišli jsme s rodičema z Benešova u Prahy. My jsme přišli do Naděje s rodičema, tam jsem určitou dobu byla, vyučila jsem se tou krejčovou. Chodila jsem do Severky do práce, tam jsem jako šila takový ty oblečky. A potom nějak jsem se seznámila, tady byla hospoda na Juliovcě, tady byla zábava, tak tam jsem se seznámila s mojímu mužem. Ty byly tenkrát krásný zábavy, pak ten sál zbourali, to je škoda slov. No, ten můj muž přišel z Moravy. Byl od Telče. Byl tady na Krompachu u pana Vaňka v truhlárně. Muž pak dělal tady na výboře, měl na starosti takový ty údržbářský práce, nikdo jinej nebyl. A snažil se tady pro tu obec hodně dělat. A ten pan Vaňek, ten byl taky z Moravy, oni se s mužem znali. A tam dělali tady ten nábytek, [narátorka ukazuje nábytek] kuchyň a ložnici. Pak byly takový ty různý věci, že pan Vaňek to nesměl dělat, že jo. Pak to museli zavřít, tady ty malý dílny. Takže nakonec pak já jsem šila ty oblečky v Severce, to bylo známé, teď už teda ne. Můj muž dělal údržbáře v Severce. Tohle jsme dělali do té doby, než jsme šli do důchodu. Máme dva syny, kluci chodili tady do školky, pak do školy do Cvikova. No, a tak to je asi všechno k té mojí rodině. Pak já jsem tady zůstala sama, už je mi 85 let, narodila jsem se 10. 3. 1930. Můj muž už je 25 let po smrti.

K. K.: Kdy Vaše rodina přišla do Naděje?

R. Č.: No, to mi mohlo být nějak 16 nebo 17, my jsme sem přišli krátce po válce.

K. K.: Takže jste přišli do pohraničí, abyste se trvale usadili. Proč jste se rozhodli se přestěhovat do pohraničí?

R. Č.: My jsme tady chtěli zůstat a pracovat. Moje maminka byla pořád doma, to tenkrát byla úplně jiná doba, ta první republika. Otec dělal cestáře a maminka byla doma, jak to bylo. Na Juliovcě jsme se seznámili s mužem. Vzali jsme se a on koupil tuhle tu chalupu, ta byla prázdná, tak ji vopravil a bydleli jsme tady. Tady se narodili i kluci, já jsem tady

pořád. [...] No, proč jsme sem přišli, já nevím, jak bych to vysvětlila. My když jsme bydleli v tom Benešově, tak jak si tak vzpomínám, tak jsme bydleli s rodičema v takovém kutlochu. Tenkrát se to nějak hrnulo sem. Jo, a ještě abych nezapomněla, tak maminka měla bratra, kterej v Trávníku už bydlel, jak se to začalo po válce obsazovat. A on nám říkal, že by bylo dobrý, kdybysme sem šli a našli si tady nějakou chalupu. Tím pádem jsme se sem dostali. [...] Ten Benešov u Prahy, nevím, jestli to znáte, tak to bylo daleko do lesa. To tady se mi to zalíbilo okamžitě. My jsme s mužem vždycky v neděli chodili na procházky na Jánské kameny, tam se mi to tak strašně líbilo. Ten Krompach to je taková nádhera, když se dostaneš pod ten Hvozd nebo vejš. [...] Když jedeme tím lesem a vidím ty kopce, tak já úplně brečím. [*dojatě*] Mě to vždycky tak dojme. A potom co miluju, když seš na Trávníku nahoře, tak sem úplně u vytržení. Já zdržuju, že jo?

K. K.: *Ne, vůbec, povídejte...*

R. Č.: Já jsem ráda, že se takhle můžu vyprávět, protože s kým já si mám povídat. Vlád'u to zajímalo, s tím jsme si vždycky povídali, on to tady miloval.

K. K.: **Pak jste se tedy seznámila s mužem a přestěhovala jste se za ním na Krompach...**

R. Č.: Manžel v týchle chalupě bydlel nejdřív sám, my jsme spolu chodili a on to tady opravoval, dával to tady do kupy. To byl průchoďák tady. Můj muž se tady namakal hrozně moc. Co je tady všechno, to je práce mojeho muže – tady ten nábytek, okna, všechno. To se nedá ani vyslovit, tady bylo práce pořád. Některý baráky byly teda ještě horší, to bylo všechno vyrabovaný. No, bylo to těžký. A teď vypadá hrozně ten barák tady vedle, to za chvíli spadne. Přitom dřív tam byli policajti, pak se tam pronajímaly pokoje. [...] Pan Schwarz, to byl profesor, učil kreslit, ten hodně pomáhal mojemu mužovi vyřizovat ty papíry ohledně tady toho baráku. Ono totiž kolem toho bylo takový [...] než mu to připsali a koupilo se to. Pak jsme se vzali a já se sem nastěhovala. Tady se muselo všechno opravovat. A tuhle chalupu manželovi doporučil pan Vaněk, ten měl tu truhlárnu. Tenkrát to bylo prázdný a manželovi se to zalíbilo. Na co se všechno podíváte, to je jeho práce. Manželovi se tady moc líbilo, hlavně ty lesy. Tam u nich, na tý vesnici, byly ty lesy daleko, tam byly jenom pole. My jsme chodili do lesa sázet stromky, to jsme byli taková parta tenkrát.

K. K.: **Jaké tady bylo složení obyvatelstva, když jste se na Krompach nastěhovala a potom v padesátých letech?**

R. Č.: Tady bylo hodně Pražáků, na rekreaci hlavně. Tak to bylo vždycky. Tady to zabavili, teda koupili, hlavně Pražáci, celý rodiny. Oni tady jezdili na víkendy nebo na léto, přes zimu málokdo. To vždycky přijeli v pátek večer a v neděli to jelo nazpátek do Prahy. No, a když už jsem já sem přišla, tak Němci byli vysídlený. Z Němců tady zůstali [...] paní Blažková, Kubicovi, Kettnerová. Já si už nepamatuju přesně, ale byli tady. No, ale byli tady hlavně rekreanti.

K. K.: Pamatujete si, že by tady byli zůstavší Němci nějakým způsobem perzekuovaný?

R. Č.: Ne. Já osobně jsem se všema Němcema vycházela dobře. Co já vím, já jsem neměla problém, to říkám narovinu. Já mluvím za sebe teda, já si nepamatuju, že by byly na Krompachu nějaký nepřátelství. S nikým jsme neměli žádný problém. Vždyť ty Němci, který tady zůstali, tak to byli slušní lidi.

K. K.: Jak Vy jste vůbec vnímali zůstavší Němce? Jaké tady byly vztahy mezi Čechy a Němci, když jste se sem nastěhovala a pak v padesátých a šedesátých letech?

R. Č.: Mně nevadilo, že tady zůstali. Dokud mi nic neudělali, tak proč by mi to mělo vadit. Ono to taky nebylo pro ně lehký, když se to tak vezme. Já mám takovou povahu, že se snažím s každým vyjít, nemám problémy. Já jsem si teda dřív furt myslela, že Němci jsou Němci, člověk na ně nadával ze začátku, po válce. Ale pak jsem tady poznala určitý lidi tady, byli to taky Němci. Tak pak mě napadlo, že každéj jsme nějakéj. No, i když Němci našim lidem taky ubližovali za války, ale mně se to nestalo. Ale pak už tady bylo všechno bez problémů.

K. K.: Jak si myslíte, že Němci, kteří tady zůstali, vnímali Vás, kteří jste přicházeli po válce?

R. Č.: To já nevím. Já jsem se znala s nějakýma Němcema a vždycky jsme vycházeli dobře.

K. K.: Jaké bylo v Krompachu pracovní uplatnění po válce a pak v padesátých a šedesátých letech?

R. Č.: No, tady byla truhlárna, pak zaměstnávali na zámku třeba kuchařky, vychovatelky. To bylo pro ty děti. Po 1948 sebrali tu truhlárnu. A pak ještě statek. No, a jinak se muselo dojíždět do Cvikova. Ve Cvikově zaměstnával nejvíc Adast a Severka, tam bylo lidí. No,

ale oni lidi dost odcházeli vocuď, právě kvůli tomu zaměstnání. My jsme vstávali každý ráno v půl pátý, tak si našli něco, co bylo blíž.

K. K.: A jaké tady bylo kulturní vyžití?

R. Č.: Když děti chodily do školy, tak byly besídky krásný. Ta škola tady na Krompachu byla dobrá, myslím, že ty děti vyšly ven dobře připravený. [...] Pak taneční zábavy, tady na Juliovce, než to zbourali. Zábavy byly i na Krompachu v hospodě. Pak tady bylo taky kino. Tady na tý louce bylo hřiště a vedle koupaliště. No, byl tady potom ještě ten Svaz zahrádkářů, to si pamatuju, že je sem vozil autobus.

K. K.: Přicházeli ještě novoosídlenci v padesátých letech?

R. Č.: To už asi ne, protože to už to bylo obsazený Pražákama na rekreaci nebo pak těma nastálo.

K. K.: V padesátých letech vzniklo v Krompachu hraniční pásmo, postavil se drátěný zátaras. Pamatujete si na tu dobu?

R. Č.: No, my jsme nejdřív přešli všechno, tady to bylo snadný, tady přes les. Pokud chtěl někdo utýct, tak utek. Tady do toho východního Německa málokdo lezl si myslím. A pak se postavily ty dráty, tak to už nešlo, ale pak se to stejně zbouralo, dyť to bylo na prd. Ale kdy se to zbouralo, to nevím. Já nechápu, proč se to začalo vůbec stavět, no jo, tenkrát byla jiná politika. [...] A byly tady taky ty bouračky. [...] Ach jo. To byli Slováci, to sem jezdili a bourali to tady. Tady jenom z Juliovky zmizelo takovejch baráků. Oni to rozebrali a odvezli to na Slovensko. Já nechápu dodneška, jak to šlo, jak to bylo vůbec možný. Tady bylo chalup tenkrát, teď je tady pár chalup. Co se dalo odvíst, to si odvezli. Pamatuju si, že můj muž proti tomu bojoval a měl tady s některýma problémy. A to byly baráky v dobrým stavu, tam se mohlo klidně bydlet. Já to dodneška nechápu. Jak to mohli táhnout až do Slovenska. Když jdu vždycky okolo se psem, tak si říkám, že tady těch chalup tolik schází, teď je tam prázdno. No, ale s tím nic nenaděláme. To už byla taková doba. Někdo na tom asi vydělal, no. Teď mě mrzí, v jakým stavu je tady ta Juliovka, tady nahoře byla ubytovna, to vždycky přijeli Pražáci s dětma na dovolenou, tak každej tam měl pokoj. Můj muž to měl na starosti, co on se tam nadělal. Pak tam bylo oddělení pohraniční policie. Když tu byli policajti, tak tu bylo i kino. Vždyť já si pamatuju, že jsem sem chodila do kina. Tam byl velkej sál, pěkněj sál. To už není všechno pravda, teď to chátrá. Některý ty baráky byly pak špatný, tak ještě že to kupovali ty Pražáci.

K. K.: V šedesátých letech se poměry uvolnily. Využila jste uvolnění poměrů v šedesátých letech v rámci turistických styků mezi ČSR a SRN a NDR?

R. Č.: To ne, ale pamatuju se, že když se zbouřaly dráty, tak že jsme jeli jednou do Žitavy, tam jsme jeli vlakem, přes přechod normálně. V Žitavě jsme si to prohlídli, no, a nazpátek [smích] jsme šli přes les, na to nezapomenu. To jsme bloudili tenkrát [smích]. To bylo jednou, víckrát ne.

K. K.: Pamatujete si, že by na Krompach jezdili v šedesátých letech odsunutí Němci? Bylo mezi vámi nějaké napětí?

R. Č.: Já jsem byla takhle jednou na zahradě a viděla jsem tady nějakou paní, jak to tady vobhlíží. Tak mi to nedalo, zeptala jsem se jí, jestli někoho hledá. A ona uměla trochu česky, tak říkala, že tady kdysi bydlela. Ona bydlela tady za kopečkama v té době. No, pozvala jsem ji k nám sem, no. Seděly jsme tady u stolu. No, to víte, že mi bylo trapně, když se to tak vezme. Když víte, že tady bydleli. Je to všechno na prd tohle. Někomu by to bylo třeba jedno, ale mně to bylo blbý.[...] A pak tady byla asi ještě dvakrát, vždycky mi něco donesla. Ptala jsem se jí, jestli je spokojená, říkala, že jo. Tak nevím. To setkání proběhlo v pohodě, manžel se s ní taky bavil. Tak když mi proboha nic neudělala[...] I když jsem říkala, že ty Němce nemám zrovna moc ráda, tak to samý je u našich lidí. Některý jsou parchanti, že by je člověk nakopl, některý jsou zase dobrý. To samý je i u Němců. No, a pak tady na zahradě jednou můj muž sázel stromek a našel tam díru, to bylo skoro až u lesa. A ta paní sama říkala, že to udělali oni, že si ji pak vybrali a odnesli si to hned po té válce. Oni šli asi tady vrchem, jak je to blízko u lesa.

K. K.: A odcházeli někteří krompašští Němci v šedesátých letech do Německa?

R. Č.: [...] To byli ty Kubicovi, Schreinerovi [...] Odcházeli, ale už si nepamatuju.

K. K.: Ještě poslední otázka. Jaký máte názor na události v Krompachu, které se odehrály od konce roku 1945 do šedesátých let? Odsuny, osídlování...

R. Č.: Holka, to ti nepovím. To víš, děly se divný věci, to je teda fakt. Řekla bych, že to nestálo za nic. Spousta lidí šlo nevinně někam. To byla taková doba, oni to dělali asi ty komunisti, vid' [...] Myslím si, že to bylo všechno krutý. Já nevím, jak bych se vyjádřila. [...] A pak když si vezmeš, že nás Němci obsadili, tak to byli teda taky potvory. Teď je to ale v pohodě, teď tady ty Němci normálně jezděj. Kdo umí česky, tak každej povídá, zdraví se. To víš, že v tom hrála roli politika, na to my jsme krátký. Já vím, že Němci ublížili hodně, ale nemůžeš házet všechny do jednoho pytle. To, co se dělo, bylo špatný,

to se vůbec nemělo dít. Bylo to krutý, strašný. Ale teď už je jiná doba. To si nepamatuju, že by přišel nějaký Němec a něco by říkal, to ne. Já nevím, jestli má někdo jiný zkušenosti, ale já nemůžu říct, že by mi nějaký Němec ublížil, akorát teda že nás obsadili. To už je takovej zvrácenej svět, já bych si přála, aby byl mír. [...] Já vždycky vycházím s každým, kdybych tady měla nějaký nepřátelé, tak tady nejsem. Mě votad' odnesou, já to vím.

1.7 Rozhovor: Jindřich Pohl

Narátor: Jindřich Pohl

rozhovoru se zúčastnila i manželka Zdena Pohlová

Tazatel: Kamila Klingorová

Datum konání rozhovoru: 15. 10. 2015

Místo konání: Krompach, narátorův dům

J. P.: Tak tuto chalupu koupili rodiče manželky. To byla tady taková libeňská parta, víte. To byli tady všude [...] To je tady region Pražáků vlastně. Ty chalupy byly volný, tak jeden od druhého to kupoval. Tajdle vedle byl nějaký Boháček, to byl Libeňák, ten to doporučil mému tchánovi. V roce 1954 to tady koupili. Tak, od té doby jsme tady. [...] Před náma tady byl taky Pražák, taky Libeňák, nějaký Kořínek se jmenoval. To jsou Seidlovi, Kořínkovi, Švárovi. To všechno je tady pražský. A nějaký Kořínek to tady koupil v 1945, jak se to zabíralo, ty prázdný chalupy. No, a on to pak prodal našim. To bylo přes výbor. A my jsme tady od roku 1954, to už je nějaký ten pátek. [...] Tady dole Lampárovi, Krbečkovi, Kovářovi, to jsou všechno Pražáci. Po tom roce 1945, když ty chalupy byly prázdný, tak to výbor nabízel k prodeji, takže naši to koupili. Tady vedle byl nějaký Boháček, ten měl dole hospodu, on se zadlužil. A tady vedle to bylo asi pět let ve stavu k prodeji, pak to koupili Karasovi. Taky Pražáci. Soldánovi, to už jsou po Karasovejch děti.

K. K.: Vy jste sem jezdili tedy pouze na rekreaci?

J. P.: K rekreaci. Na víkendy. To byla chalupa chudejch lidí, byla po Němcích. Tohle všechno jsem tady pomalinku dělal. To se v sobotu dělalo. To jsme přilítli. Tvůj děda, starej Klingora, ten už na mě čekal, už si vzal kravatu. Už jsem jel dolu pro pivo, to byla dole jediná hospoda. A dělalo se. Takhle jsem tady trávil mládí. A těšilo mě to. [...] Tady to byla jednoduchá chalupa, to nahoře nic nebylo, tam byla jen půda nahoře.

Z. P.: Tam byla půda nahoře, tady byly chlívky, tady byla koryta, tady to bylo pro ovce [narátorka ukazuje]. Tohle všechno, tak jak to je, jsme dělali vlastníma rukama.

J. P.: Ty lidi, co tu chalupu stavěli, [...] ta chalupa je stará snad 200 let, jako všechny chalupy okolo tady. Tak oni tady žili v jedny místnosti. Tady tohle všechno je přistavěný. No, a v tý místnosti ty lidi žili. Tady měli chlívy, tajdle měli dřevník, něco na uhlí. Tak to jsem řekl nějaký úvod.

Z. P.: Ale Krompach žil, tady byly zábavy, tady byl doktor v padesátých letech. Krompach žil.

J. P.: My jsme byli mladí, když jsme se přišli, nám bylo dvacet pět. Tady bylo všechno, tady byla dostupnost, krám tady byl, lékař tady byl, tady byla knihovna, jesle, hospoda, biograf, zábavy. To tady všechno fungovalo. Autobusy hlavně. To jezdil jeden autobus za druhým, ty lidi museli jezdit do práce. No, a teď to všechno tady zrušili.

K. K. Jaké tady bylo složení obyvatelstva v 50. letech?

J. P.: Tady byli i Němci. A velmi jsme se s nima přátelili. Velmi sousedský vztahy tady byly. Paní Schlucknerová, Tonička, tvoje babička. Manžel paní Schlucknerové padl někde na frontě a ona si tady žila s někým panem Goldbergerem, to byl taky Němec. No, vynikající lidi. Pak Blažkovi. To byli všechno lidi [...]. Ono jak se to dneska píše, že museli. Tak co já znám, tak tady vznikla ta německá blbá Henleinova strana, tak to kdo nešel s Němcema, tak musel do koncentráku, že jo. Tak se musel poklonit a musel spolupracovat, nebo musel jít. No, a ten odsun, jak oni to furt prezentují, tak kdo chtěl, nemusel.

Z. P.: Tady byla strašná spousta smíšených manželství, tak jak to bylo v každém pohraničí. Ty antifašisti tady směli zůstat, ale ono dost jich odcházelo, protože měli tam v Německu svoje příbuzný. Ale spousta lidí, polovina vesnice, ještě když my jsme sem začali jezdit, tak bylo německý a smíšený manželství. A všechno v pohodě tady.

J. P.: Výborný lidi. Tady se žilo. Nedělal se žádný rozdíl, politickej, třídní. Přitom některý ty lidi neuměli pořádně česky. Třeba ta paní Schlucknerová na mě vždycky volala německy. Ona pěstovala slepice, dětem posílala dvě vajíčka. No, vynikající. Tady to bylo smíšený. No, pohraničí. Jak jsem jmenoval, tak to byli všechno usedlíci. A tyto chalupy byly prázdné, tak byly výboru, ten to dal k prodeji. Tenkrát to byly směšný ceny. No, bylo to tady půl na půl. Natrvalo, ale i na rekreaci. Rekreatanti sem jezdili buď na víkend, ale i od jara do podzimu. Tady byl nějaký Bubla, on měl nějakou drožku, to se jezdilo pod plachtou. A on sem ty Pražáky dovážel. Potom se už jezdilo autobusem. A protože tady

měl každej nějakou záhrádku, tak se udělal nějaký ovocnářský spolek, to bylo to pod těma zahrádkářema.

Z. P.: Pak tady byl statek, pak tady byli finančníci, pohraničníci, pak tady bylo ministerstvo vnitra, to mělo jako rekreační. Čili tady bylo plno lidstva. V sobotu a v neděli tady bylo plno lidstva.

J. P.: To víš tu historii tady ty hospody nahoře. To byla kdysi dávno hospoda, ta hospoda byla bratra pana Klingory, jenže potom to bylo opuštěný. Po válce to měl statek. A ty lidi, to osídlování pohraničí. No, tak potřebovali, aby ty chalupy nebyly prázdný. Tak tady byl statek, tam dělala tvoje babička. Potom to mělo vnitro, to byla Krajská správa Praha. A ty tam měli rekreaci, pak tam byli celníci. A můžu ti říct, že jsme tady zažívali tak krásný Vánoce, metr sněhu třeba, s dětma. Dřív jsme sem jezdili i zimě. No, a pohraničníci tady jezdili na koních, dokonce v tom roce 1954, v půlnoci tady na hranici troubili „Čechy krásné, Čechy mé“. Ty pohraničníci pomáhali, když třeba někdo uvízl. Tady nahoru se kolikrát nedalo ani vyjet, takže jsem dole u zámku nechával auto a musel sem to víst na saních. Hele, to byla doba, že se nic nekradlo.

K. K.: Takže vztahy mezi Čechy a Němci tady byly v 50. a 60. letech dobré?

J. P.: No jéje, tady nebyl vůbec žádný problém, absolutně.

K. K. A přicházeli v padesátých letech ještě osídlenci? Myslím ti, kteří zde chtěli zůstat nastálo.

J. P.: To nevím. Neznám nikoho. Ale dost se to tady vyměňovalo, zas to prodal dál nebo posunul. Nebo ti lidi zemřeli a mladý sem nechtěli, tak se to obměnilo.

K. K.: Byli Němci v 50. letech a později nějakým způsobem perzekuovaný?

J. P.: Absolutně ne. Tohle jsme vůbec nezažili. Tady se to tak vžilo, tady jsme žili v takové pohodě. Naopak ty Němci, ty trvale žijící, byli ještě vstřícnější než třeba Češi.

Z. P.: A nepamatuju, že by někdo ze strany Čechů. [...] V životě se nerozlišovalo, jestli je někdo Němec, Čech, z žádný strany. To byly tenkrát tak bezvadný vztahy, to jsme se tenkrát zdravili na dálku. Jezdily sem pojízdný prodejny s masem, to jsme stáli všichni fronty. Němci šprechtli napůl česky, napůl německy. Tady byla bezvadná situace, my jsme sem strašně rády jezdili.

J. P.: Tady jezdily pojízdný prodejny, dole byl trvalej krám. Ta dostupnost tady byla skvělá.

K. K.: Jaké tady bylo kulturní vyžití v 50. a 60. letech?

Z. P.: Ježíš, tady toho bylo. Já jsem chodila každou sobotu a neděli do kina s dětma. Kino bylo tady v hospodě, pak na Juliovce, tam jsme jezdili. Maškarní dětský tady byly. Dole v tý vyhořelý hospodě, tak tam byl sál a taneční zábavy. To byly masopusty, Vánoce, Velikonoce. A nahoře se hrály divadýlka pro děti. To bylo v tom sále. Kino tam bylo. A jak se jede na Juliovku, tam u Řípů, tak tam bylo dřív zdravotní středisko, jesle, knihovna. Dřív tady žilo víc těch starousedlíků. A bylo tady spousta dětí. Na naší louce se tady vždycky cvičilo, můj táta tady s nima vždycky cvičil. Tady byly dětský tábory, všechno. A dole na zámku byly děti.

K. K.: Jaké tady bylo pracovní uplatnění v 50. a 60. letech?

Z. P. Jedině statek. To byl velikej statek. Tady byli taky lesní dělníci, ale hlavní uplatnění bylo ve Cvikově, to tady odsud jezdily autobusy. Tam byly velký fabriky, hlavně Severka, Adast. Tam zaměstnali kde koho. Ale museli dojíždět.

K. K.: V 50. letech vzniklo v Krompachu hraniční pásmo, postavil se drátěný zátaras. Pamatujete si na tu dobu?

J. P.: No, my jsme sem přišly a už to tady bylo. To byl jeden pás zvoranej, aby tam byla každá šlapka vidět. Předtím tam byly dráty, nějaký ostnatý. Jak to bylo předtím, než se to postavilo, to nevím. Ale bylo to kontrolovaný, byli tady ty pohraničníci, který to tady kontrolovali. Ale vím, že se předtím navštěvovali nějakým způsobem.

Z. P.: Byl tady zvoranej pás, byly tady ty zátarasy. No jistě, to tady bylo. A tady se hodně pašovalo, tady je ten trojklen, tady se pašovalo odjakživa. Tady když jel vlak, tak se shazovaly ledničky. Tady je odjakživa pašerácká stezka. Ten Krompach, ten má historii. [...] Němci to tady zabrali, vždyť Hitler si přisvojil území až k Mělníku. Kdežto my jsme si nic přisvojit z Německa nemohli, protože jsme byli okupovaný, zabraný. Češi do Německa nechodili. Němci sem chodili. Oni si mohli vzít těch čtyřicet kilo, ale naši se museli v tom 1939 odstěhovat ze dne na den. A museli jít až do Mělníka. To přišli Němci, řekli, že chtěj tuhle chalupu, šup, Češi museli ven. Máme takovýho kamaráda, kterej musel z Ústí odejít s celou rodinou. [...] No, a pak se ty dráty začaly likvidovat, to jsme sem snad přijeli, to bylo asi v tom 1955, 1956.

J. P.: Stavět, ne?

Z. P.: Né, likvidovat. Vždyť se dávaly pryč, ten pás se nechával zarůst.

J. P.: No, ale to bylo až později. Existovalo to furt. To se nesmělo do Německa, to se muselo jen přes přechod. To bylo pořád hlídáný tady.

Z. P.: Tuhle hranici hlídali naši pohraničníci. Ale chodilo se sem tam. Tvůj táta, když mu na došly cigarety, šup do Ojvína, koupil tam všechno [*smích*]. Střežená byla pořád, ale stejně se chodilo.

J. P.: Heleď, tady za hospodou až dolu k hranicím šlo to pásmo. Bohužel, to byla taková blbá doba, že když stály chalupy a překážely, tak je zbouraly.

K. K. V 60. letech se poměry uvolnily. Využili jste uvolnění poměrů v šedesátých letech v rámci turistických styků ČSR a SRN či NDR?

J. P.: Tvoje babička měla bratrance v Německu, to bylo předměstí Drážďan. Oni tam měli krásnej barák. My jsme tam za nima jezdili, dokonce třikrát do roka. Ale museli jsme jezdit přes Varnsdorf. To byli vynikající lidi. Oni jezdili sem, ale nejen oni, spousta Němců. Navštěvovali se.

K. K.: Takže sem jezdili odsunutí Němci?

J. P.: Jezdili tady, no. Oni jak tady v těch barákách bydleli, tak se zastavili a dívali se. Třeba jestli ty jejich baráky jsou udržované.

K. K. Panovalo mezi Vámi a odsunutými Němci nějaké napětí?

J. P.: Vůbec se nedívali špatně, naopak. Tady vedle třeba je i vzali do baráku, aby se šli podívat. Protože to nebylo, co je teď, to byl dřív tady strašně chudej kraj. Tady byl ještě stav tkalcovskej. Tady byl opravdu těžkej život, podhorská vesnice, žádný možnosti výdělku. Oni koukali jak blázni, jak se tady všechno zvelebilo. Ale jedno je fakt. V každý společnosti se najde dobro a zlo. Některý ty Němci se cejtili ukřivděný.

Z. P. No jó, no.

J. P.: Pochopitelně. Zrovna tak se Češi cejtili ukřivděný. Přitom tohle to Sasko je tvrdý německý jádro.

Z. P.: No, to hlavně postavilo na nohy Hitlera. Henlein, to je všechno z Liberecka. Ale když přijeli, chovali se tady normálně.

J. P.: V těch padesátých letech, ale i pozdějš, nemůžu říct o těch Němcích, co tady zůstali nic špatnýho. A že by tady byly nějaký excesy, kdo byl vysídlenej, to nepamatuju. Absolutně ne.

K. K.: Stěhovali se někteří krompašští Němci do Německa? Když to bylo v 60. letech možné?

J. P.: Jo, pochopitelně. Schreinerovi. To byla Norka, její manžel zemřel na frontě, pak tady žila se synem. Kdo měl tam zázemí. [...] Co si budeme povídat, oni se tam měli v tom Německu daleko lépe než tady. Takže kdo tam měl příbuzný, tak tradá. Že by tady docházelo k nějakým třenicím, tak to vůbec ne. Je pravda, že kdo musel násilím opustit chalupu, vysídlit, tak nikdo by s tím nesouhlasil.

K. K.: Jaký máte názor na události, které se tady odehrály od konce roku 1945 do šedesátých let? Odsuny, osídlování...

J. P.: Co vím z vyprávění, tak tady všechno proběhlo bez jakýchkoliv problémů. Kdo byl fašista, tak s tím se nebavili, ale jinak tady mohli všichni zůstat. A mohli odejít, když chtěli. Neznám násilí.

Z. P.: Ale to vysídlení, to bylo jednoznačný. Tady se ti Němci změnili přes noc. Kdo se začal hlásit k Němcům, tak jak se najednou choval arogantně. Tady se ty Němci znali a přes tu noc se to prostě změnilo. Kdo se dal k Němcům, udával. Nejenom Čechy, ale i Němce. Tak ty holt se museli vystěhovat, ale tamty ne. Tady bylo spoustu antifašistů, antihitlerovců.

J. P.: Ten Němec odešel s nějakým kufrem jenom. Tam zůstaly obrazy, ikony, porcelán. Sem z Prahy jezdili lidi, nebudu jmenovat, jezdili sem lidi [...] a ty baráky se vykrádaly. To bylo volný, to bylo přístupný. Oni si tady brali ty cenný věci. To tady byla i nějaká ta bezpečnost, říkalo se jim RG, ty lidi toho taky zneužívali. Měli to ochraňovat, ale místo toho to vykrádali taky. No, tady nezůstalo třeba vůbec nic.

Z. P.: Ale taky ne všichni. To zas nemůžeš takhle paušalizovat. To záleží na povaze člověka. Jak ti Němci odešli, tak se měly ty baráky hlídat. Jak je hlídali, těžko říct.

J. P.: No, nehlídali je. [...] Ale to my si tuhle dobu tady nepamätujeme, to je z doslechu.

Z. P. Jó, ještě v 50. letech, když jsme sem začali jezdit, tak každou chvíli výbor hlásil, že nemáme chodit po setmění ven, že ti Němci se sem vraceli. Někdo si třeba zahrabal nebo schoval nějaký majetek, třeba zlato. Tak se pro to přes tu hranici vraceli, tak říkali, ať nechodíme ven, že si sem choděj ještě pořád Němci pro věci. A dokonce se tady v leších i střílelo, ty přestřelky byly ještě v 50. letech. Jinak jako přímo takhle ve vesnici ve dne, to ne. Ale Němci se sem vraceli, to jo. Tak já bych to udělala taky.

J. P.: Tondy máma mi vždycky říkala, že tady pod těma schodama je zlato. Tak já nevím, třeba je.[*smích*]

Z. P.: Tak oni nevěděli, co je čeká na cestě, tak to schovávali. To byla taková napjatá situace. V každý desátý český rodině přišel někdo o život, ať to bylo na frontě, v koncentráku. [...]. Tak to byly ty emoce strašně živý po tom roce 1945. [...] Ale my jsme pak někdy s Němcema vycházeli líp než s českýma lidma. Tady to smíšený manželství, to jsme byli kamarádi. Nebyly žádný excesy. Tady se nic neodehrávalo. A my jsme sem jezdili každéj tejden, nic se nerozlišovalo. Opravdu ne.

J. P.: Takže na závěr ti řeknu to, že my jsme tady žili v Krompachu s těma lidma v dobrým, spokojeným. Proto jsme tady dodnes a rádi sem jezdíme. Tady byla ta smíšená manželství, třeba tvůj babička a děda. Dneska kdybych mohl, tak jim dám to poslední. To nekecám, já jsem přijížděl vždycky a ona teda [...]

Z. P.: No, do konce života neuměla pořádně česky

J. P.: Ona vždycky na mě: „Heidrich, komm“. [*smích*] A pro děti hned pekla koláč. A co my jsme si užili za srandu s těma Němcema v tom Německu.

1.8 Rozhovor: Miroslav Klingora

Narátor: Miroslav Klingora

Tazatel: Kamila Klingorová

Datum konání rozhovoru: 20. 10. 2015

Místo konání: Krompach, narátorův dům

K. K.: Nejprve tě poprosím, aby si mi něco pověděl o sobě, o svojí rodině, dětství...

M. K.: No, tak já jsem se narodil 8. října 1953 v Novém Boru. Jinak teda můžu říct, že jsem tady prožíval nádherný dětství, měli jsme tu dobrou partu kluků. To bylo tak nádherný dětství, to už dneska nikdo z těch dětí neprožije. [...] Tak táta Antonín Klingora se narodil tady v chalupě na Krompachu. Oba jeho rodiče byli Češi, hlavně jeho máma byla velká česká vlastenka. Jeho rodina byla na Krompachu už asi 250 let, co já vím. A moje matka, Antoine Ella Ruthová, pocházela z Černý Noviny, tam měli velkej statek, ale o ten po válce přišli, byl totiž psanej na její matku, Němku. Matky bratranec, když musel nastoupit do války, tak nechtěl jít, tak ho na dvoře zastřelili Němci. Ten druhý šel, za nim jsme byli v Erfurtu, to si určitě pamatuješ. A otec mojí matky, Karel Rutha, byl Čech, legionář od Zborova. Když se vrátil z Ruska, tak odtamtud si přitáhl tuberkulózu. A její matka, Antonia Wanke, byla Němka. Ta nemusela odejít, protože měla za manžela Čecha. Tenkrát prý dokonce řekla, že ať jí třeba zabijou, ale že odtud neodejde, protože si tady všechno vybudovali a že si tohle nezaslouží. Ale ostatní museli po válce pryč. No, takže moje matka pocházela ze smíšenýho manželství. Potom, co přišli o ten statek po válce, dostali od Svazu legionářů přidělenou usedlost ve Svoru, která jim ale nepatřila, navíc tam nemohli vůbec podnikat, protože ta komunistická buňka, která tam byla, tak jim to zakazovala. Děda tam měl přiděleno za barákem sedm hektarů, pro zvířata musel chodit na trávu do lesa. Taky mu poškodili několikrát stodolu, což samozřejmě vedlo k tomu, že nemohl odevzdávat dodávky ve stanovený výši a byl za to několikrát pokutovanej. Děda tam byl taky pronásledovanej předsedou JZD Žákem, protože odmítal vstoupit do JZD. Musel prodat dobytek, aby mohl zaplatit dluhy, který vznikly na těch dodávkách, který nestačil plnit. A aby uživil rodinu, tak musel i pracovat ve sklárně. Sám si říkal, že je „sklozemědělec“. Nakonec ho ale stejně srazili na kolena. Byl to poslední sedlák, kterej

ve Svoru podnikal, to je zapsaný dokonce i v místní kronice. [...] On se ale stejně nevzdával, protože měl v sobě pořád pocit křivdy, tak se pořád odvolával na různé orgány, k ministrovi zemědělství, na výbory, předsedovi vlády Zápotockému. Nesmířil se taky se zabavením majetku babičky. Ale všechny tyhle odvolání skončily stejně neúspěchem. [...] Pak se moje máma seznámila s tátou, v roce 1952 se vzali. Máma se se odstěhovala za tátou na Krompach. A jak děda umřel, tak si tam vzala i babičku.

K. K. Pamatuješ si něco z vyprávění od otce, jaký byl Krompach na konci války a těsně po válce? Jaké tady byly vztahy mezi Čechy a Němci?

M. K.: Tady byli Němci, my jsme byli tady nahoře na Šancích jediná česká rodina. A všichni spolu vycházeli dobře, co já vím. Akorát táta mi říkal, že pak ty Němci tady byli ovlivňovaný těma nacionalistama, který sem chodili. To byly takový skupinky těch henleinovců, tyhle lidi sem chodili a chodili do těch baráků a statků tady. Vyhrožovali těm lidem, že se k nim musej dát, jinak že jim zapálěj barák nebo někoho zabijou. No, tak ty lidi se samozřejmě báli. Byla prostě válka. Pak po válce na ty Benešovy dekrety doplatili všichni. Pár německých rodin tady zůstalo sice, to bylo asi pět. Hodně z nich padlo ve válce. Já co vím, tak tady zůstali Posseltovi, Hermanovi, Kettnerová, Kubicovi, Vínčíková. [...] Já si pamatuju, že ty Němci, který tady zůstali, tak chodili hodně k nám večer. A to byl přítom táta Čech. Ten přítel od mámy Gerharda Schlucknera, ten k nám chodil každý den, Ani taky. Pak Kecherová, Kofránková, Ramischovi. Oni spolu chodili s tátou do školy, tak se dobře znali všichni. [...] No, pak tady byly ty NV, začali sem najíždět hned ty zlatokopové. Tady byly takový dvě vlny. Ty první lidi co sem začali přicházet, tak co mi říkal táta, tak to byli docela dobrý parchanti. Ty se snažili tady nakrást, co mohli. Přišli hlavně z okolí Prahy a pak taky z Moravy. Ty vyloženě vykradli ty baráky, ty ukradli to nejcennější. A samozřejmě tady dlouho nezůstali. Ale některý z nich se tady udrželi dlouho, těch se všichni báli, oni obsadili ty posty na tom výboru. Měli tady v podstatě neomezenou moc, ty si tady dělali, co chtěli. To byla taková parta lidí. Pak přišla druhá vlna lidí. Ty už většinou zůstávali, už si to tady oťukávali. Ty baráky tady byly v podstatě za hubičku.

K. K.: Jaké tady bylo složení obyvatelstva v padesátých letech?

M. K.: No, tady bylo dost málo lidí nastálo. To byli většinou chalupáři, rekreanti. Tak ty baráky, to stálo tenkrát pár korun. To byli Pražáci. Jezdili sem většinou na víkendy. Lidí nastálo tu moc nebylo. To víš, nikomu se nechtělo ráno ve čtyři vstávat do práce a v sedm se vracet. V Praze byly naprosto nesrovnatelný podmínky. Tam si přišla z práce do tepla,

tady sis musela nejdřív zatopit. Tady to nebylo tak jednoduchý. [...] Pak tady byli nebezpečný lidi na výboře, jich se všichni báli. To stačilo hodně málo, mohla si skončit ve vězení. Člověk si musel dávat velké pozor na hubu. No, a pak tady teda byli lidi z řady rekreatů [...] Tady o ten barák mojího strejdy měl zájem pplk. Milan Dufek, ten prováděl pokusy na politických vězňích, ten byl za hranicí úplně všeho. To jsem tenkrát četl po revoluci článek malej v novinách. A tam bylo o Milanovi Dufkovi, tak to jsem si říkal, že toho přece znám, ten k nám chodil každou neděli na jídlo. Nikdo nic tenkrát vůbec netušil. To v Krompachu tam takhle těch vysoce postavenej bylo víc, ještě tři. Oni se všichni znali, ty si tam ty baráky snad rozdávali. [smích] Ale nic jsme nevěděli, že něco takovýho dělaj. Nebo že jsou tak vysoce postavený, to až všechno potom.

K. K.: A přicházeli ještě lidé, kteří se zde chtěli usadit natrvalo?

M. K.: Oni přišli lidi, ale nikdo tady nebyl nastálo. To byli snad Hozákovi jenom. Jinak ne. Tady byly prostě horší podmínky na dojíždění do práce. V tom autobusu si trávila hrozně moc času. A navíc se muselo hrozně brzo vstávat, navíc ses pozdě vracela. Takže spíš lidi odcházeli. Tady to bylo prostě tvrdý. Navíc odešli i některý ty sedláci, který to museli odevzdat statku pak po roce 1948. Všechno souviselo se vším. [...] V roce 1962 se na Krompach nastěhovala hraběnka Kolowratová s dětma, to je taková zajímavost. To jsme byli nerozlučná parta tenkrát. Oni bydleli v Praze, sem jezdili každéj víkend, na prázdniny, někdy i v týdně, když měli čas. A jak sama víš, tak v roce 1968 na jaře dostali povolení vycestovat. Nejdřív byli u ty její babičky na hradu v Rakousku, pak odletěli do Ameriky do Bostonu, tam zůstali už. Tam jsme za nima byli, když si byla malá, to si pamatuješ určitě.

K. K.: Jaké bylo na Krompachu v padesátých a šedesátých letech pracovní uplatnění?

M. K.: Tak ve Cvikově byl Adast, tam se vyráběly polygrafický stroje. Potom Severka ve Cvikově, tam se šily zase oděvy. Tam byla ještě výroba nábytku. Na Krompachu nebylo vůbec nic. Tady byl jenom ten statek, ten byl dole u hřbitova. Tam byla kancelář a pak různý stodoly. Tam pracovalo dost lidí z Krompachu. [...] Můj táta byl sedlák, ten měl tady se svým bráchou Vaškem hospodářství, ten měl teda taky za manželku Němku. [...] U chalupy jsme měli hospodářský budovy, tam byly stroje. Měli jsme krávy, koně, různý zvířectvo. Jenže v padesátých letech už po tátovi tvrdě šli komunisti. Tam mu třeba napíchali cedule, že je to napadený mandelinkou. On kvůli tomu nemohl na více než polovině pozemků nic dělat. Nebo mu začali zvyšovat dodávky, to si měla přesně stanovený,

to si musela odevzdávat, z toho co si vyprodukovala. Jenže postupně se to zvyšovalo, zvyšovalo, zvyšovalo. A tak ho dostali na kolena, to se už nedalo utáhnout, tak to musel pustit. No, a to nemluvím o tom, že až do roku 1985 za nima chodil domu estébák, kterej je každěj měsíc vyslýchal. Mě dokonce taky dvakrát sebrali z práce, to mě vyslýchali ve Cvikově, tam mě tahali po stole. [...] Měli jsme strach. [...] Táta pak šel pracovat do Cvikova do Adastu jako zámečník. Já jsem tam pak po škole pracoval taky. Máma pracovala na statku, když jim to vzali. Potom z toho statku šli ještě pracovat do lesa.

K. K. A jaké tady bylo kulturní vyžití?

M. K.: Tady byly taneční zábavy, nahoře na sále v hospodě. Nahoře byla divadelní scéna, pak kino, tam se promítalo každěj pátek a sobotu. Tam bylo obrovský plátno. Tohle všechno bylo ještě před válkou, to se zachovalo. Pak zábavy byly i na Juliovce v hospodě. Tam hrála dechovka, to byly velký hudební skupiny. Ty taneční zábavy byly tak oblíbený, že sem na ně jezdili i Pražáci. Krompach, Juliovka, Světlá, to bylo vyhlášený. Hrálo se tady taky ochotnický divadlo, to vedl učitel Jaroš. Na Juliovce bylo pak koupaliště, to bylo nádherný rekreační středisko, jenže pak tady vypukla fáma, že se tam někdo koupal a dostal obrnu. To byl nesmysl. Ten problém tam spočíval v tom, že se do toho nechtěly investovat peníze, že se to nečistilo. Já si pamatuju, že jsme to ještě jako děti čistily. Pak to prostě padlo. Pak tady byl ovocnej sad. Tam byly rybízky, angrešty, oříšky. To se cho-dilo sbírat a odevzdávalo se to dole v konzumu nebo na výbor. To bylo všechno pod tou Prahou. Pak tu byla škola v přírodě, to bylo v těch hospodářských budovách, teď se tomu říká zámek. Ty děti jsou tu dodnes, jenom jsou tady děti, který nemaj rodiče nebo jsou nějakým způsobem postižený.

K. K.: Pamatuješ si případy, že by byli Němci nějakým způsobem perzekuovaný?

M. K.: Táta mi říkal, že po válce tady byl jeden Němec, ten nemohl chodit po vesnici, protože byl prej podobnej Hitlerovi. Moje babička pak tady v těch padesátých letech nesměla nastoupit do autobusu, protože byla Němka a mluvila německy. Ten řidič jí prostě nepustil, tak šla domu. Ale aby po nich vyloženě někdo házel kameny, to už ne. Mohli normálně chodit na zábavy, pracovat, všechno. Samozřejmě nemohli třeba dělat na výboru. A taky se němčina nemohla učit ve škole. [...] Naši doma mluvili česky i německy, táta uměl perfektně německy. Ty starý báby, tak kolem sedmdesáti nebo osmdesáti, ty se česky nenaučily, tak co měly dělat, ty mluvily německy. Kdo ale neuměl, tak s tím měl problém, protože většina těch Čechů neuměla německy. A my jako děti jsme blbly a mluvily jsme německy, schválně. To jsme si dělaly srandu. [*smích*]

K. K.: Jaký tady byly vztahy mezi Čechy a Němci v padesátých a šedesátých letech? Pamatuješ si nějaké neshody mezi zůstavšími Němci a těmi novoosídlenci?

M. K.: Nikdy. Vždycky vycházeli spolu, vždycky to bylo dobrý. Já jsem se tomu až divil. Nepamatuju si na jedinej konflikt, akorát jak jsem už říkal. Ty lidi co přišli po válce, tak Němce moc rádi neměli nejdřív, ale pak se to zklidnilo.

K. K.: V padesátých letech v Krompachu vzniklo hraniční pásmo, postavil se drátěný zátaras. Pamatuješ si na tu dobu?

M. K.: Právě, oni nejdřív zbourali ty baráky, který budou za tou hranicí, to byla ta první vlna. Ty baráky, který byly za hranicí, ty si nepamatuju, ale ty který byly před hranicí, tak ty si pamatuju. My jsme je prolezali s klukama, ty kluci byli většinou tak o tři roky starší než já. Dokonce těm vojákům, co to bourali, nosili vodu. Já jsem byl malej, tak jsem měl takovou bandičku jenom, ty větší kluci nosili konve, tak ty vojáci měli žízeň. Tenkrát přijeli obrovskejma buldozera, my jsme takový mašiny nikdy neviděli. Oni nechtěli, aby se tam v těch barákách nikdo schovával. No, a pak tady byla ta parta z toho výboru, ta tady jezdila a bourala i další baráky. Třeba nahoře se zbourala kaplička na Českolipský, ta poliklinika se tam zbourala, naproti stál nádhernej dům, ten měl krásnou krytinu. No, tak přijeli a rozebrali ji. Za chlast nebo za něco. To byli ti Slováci. To se likvidovalo na stavební materiál. Buď teda sobě, nebo tady někomu. [...] To hraniční pásmo, to byly trojitý dráty, mezi tím byla voranice. A každých dvě stě metrů stála strážní věž. Ta první byla sto metrů od naší chalupy, hned za hospodou. A na Světlý, tam jak jsme byli na obědě, tak tam byli vojáci, který v tý době hlídali hranice. A měli tam spoustu psů. To vedlo po celý hranici naší republiky. Po tom, co se to postavilo, tak se pak už nedalo přecházet. Jen přes přechod ve Varnsdorfu, to bylo oficiální. Já jsem se jako malej kluk vždycky strašně bál, protože tady se večer pořád střílelo, protože když vždycky někdo přeběhl, tak ho honili, to bylo, když už byly dráty. To se přebíhalo tady pořád, to si nemyslí. [...] A táta mi vyprávěl, že hned po válce chodili ještě na zábavy do Německa. Tak to tam měli obsazený už Rusové, ti byli na Lužických boudách a tam to hlídali. Když šli zpátky, tak si museli sundat boty a museli se vždycky plazit. A prej po nich stříleli ty Rusáci. To kulky fičely nad hlavou. [*smích*] Jo, a ještě jsem si teď vzpomněl na jednu historku, co mi říkal táta. Strejda Vašek měl bejka. A tenkrát, když se měly stavět ty dráty, tak jak bydlí teď Věra, tak tam nabouchal kolíky kolem jejich baráku. A volala jí kamarádka, že přes ně vede hranice, ať se tam okamžitě jede podívat. Tak oni tam kvůli tomu

jeli z Prahy. Pak jim to vysvětlil, že tam nabouchal ty kolíky, aby tam mohl toho bejka pást. [*smích*] Oni si mysleli, že tam povede hranice, že přijdou o barák.[*smích*]

K. K.: V šedesátých letech se pak začaly poměry uvolňovat. Využil si ty nebo tvoje rodina uvolnění poměrů v šedesátých letech v rámci turistických styků nebo návštěvy příbuzných či známých v SRN a NDR?

M. K.: Ta hranice se začala bourat v roce 1966. To nám tenkrát řekli, že už se uvolnilo to napětí po válce, a proto se to zbouralo. Ono to taky všechno stálo spoustu peněz, co si budem povídat. Tady muselo bejt spousta vojáků. My jsme tam pak furt s klukama chodili. To jsme si vždycky něco v Německu koupili, z druhý strany jsme to zahrabali u hranic, večer jsem si pak pro to došel. To se normálně dělalo. [*smích*] Já jsem přesně věděl, jak tady choděj, protože oni měli tady nahoře služebnu, to koupilo po statecích vnitro. No, a já jsem věděl, že když přešli, tak že si tam pro to můžu jít, že tam nikdo nebude. To tenkrát dělali všichni skoro. To třeba chytli takhle Frantu Čekala a Vincíka z hospody. To jsme byli kluci. Oni šli nahoru na Hochwald do hospody na pivo, ta byla německá. No, a Němci je tam čapli, byli předvedený. Rodiče si tam pro ně museli přijet do Varnsdorfu. Průšvih jak hrom. To nebyla ale zas tak taková sranda, to si mohla klidně taky do vězení. To máš nepovolený překročení státní hranice.

K. K.: A ty návštěvy do SRN nebo NDR?

M. K.: Z matky strany jsme tam měli spoustu lidí. V Drážďanech, v západní části Německa asi nejvíc. Tam byla její sestra Marichen, teta Hilda, bratranec Wolfgang s rodinou. Ona za nima mohla vyjet, to byl nějak rok 1962, tak za nima byla čtrnáct dnů. Byla tam tenkrát ještě se svojí mámou. Tenkrát si musela zažádat o povolení, to se dostávalo od ministerstva vnitra. Oni si spolu psali dopisy. Posílali nám odtamtud třeba balíky, ale ten balík byl vždycky napůl vyrabovanej, půlka tam chyběla většinou. A tenkrát byla sranda, když manžel mojí nevlastní sestry, Vlastík, sloužil na útvaru v Litvínově. A dal jí adresu, kde jsme mu psali, ale samozřejmě jen v republice. No, a moje máma si ji s sebou vzala do toho Německa a poslala mu pohled ze západního Německa. [*smích*] Jeho tenkrát kontrašpionáž vyslýchala snad dva měsíce. Ten z toho měl tenkrát hroznej průšvih. [*smích*] Ona si to ale vůbec neuvědomila, že by z toho mohl bejt takovejhle malér.

K. K.: Jezdili na Krompach v šedesátých letech odsunutí Němci? Panovalo mezi novoosídlenci a odsunutými Němci nějaké napětí?

M. K.: Jezdili, pořád. Jezdili se koukat. Vždycky přijeli, koukli se, odjeli. Já si myslím, že tady je každěj pustil. Ale byla to taková nepříjemná věc. To je, jako když seš u někoho cizího v baráku. Teď už si myslím, že není vůbec žádněj problém. Oni to dostali v Německu zaplacený, dostali náhradu, že o to přišli, zaplatili jim to. I k nám chodili lidi, který byli tady z Kropachu odsunutý, ale ty už zemřeli. Vždycky bylo všechno v pohodě.

K. K.: Odstěhovali se někteří kropašští Němci v šedesátých letech?

M. K.: Hm. Třeba ten pan Remisch, Ramisch [...] Schreinerovi. Nechtělo se jim tady bejt asi, no. Ty když odjížděli, tak mi ten kluk nechal všechny hračky. My jsme tam k nim dost chodili.

K. K.: Přemýšlela někdy tvoje maminka, že by se odstěhovala do Německa za příbuznými? Když to bylo možné.

M. K.: O tom se mluvilo u nás dost. Ale táta nechtěl, no. Máma ale chtěla. Říkala, že stejně jí už nic nepatří, tak co. Máma chtěla, já taky. Zůstali jsme kvůli tátovi. I když jsem si tu prožil hezký dětství, tak [...] nejmíc to na mě padlo, když odjeli Kolowrati.

K. K.: Jaký máš názor na události v Kropachu, které se tady staly od konce roku 1945 do 60. let? Odsuny, osídlování...

M. K.: [...] Ty odsuny se neměly prostě týkat lidí, který nic neudělali. Ty Němce sem povolal náš českěj král Přemysl Otakar II., aby to tady vybudovali. Oni to vybudovali všechno, tady nikdo jinej to nechtěl dělat. A ty Němci, ty tady měli kořeny, ty si tady všeho vážili. Tyhle lidi, který sem přišli potom po válce, pro ně to nic není. Tyhle ty odsuny neměly být plošný, mělo se to týkat pouze Němců, který něco závažnýho provedli. My jsme se o tom doma mockrát bavili, všichni jsme na to měli doma stejnej názor. Tu válku nikdo nechtěl. A rozhodně jí nevymysleli ty lidi, který tady byli. Vždyť co se dělo v Berlíně nebo v Mnichově, to nemohli ty lidi tady absolutně ovlivnit. Prostě byla zlá doba. Když potom za nima chodily ty skupiny a začaly jim vyhrožovat, tak [...] já bejt na jejich místě, tak to udělám taky, taky se k nim dám. Jako já si přeci nenechám uříznout palici. Tenkrát šlo o to, že tě buď zastřelej, nebo že ti useknou hlavu. [...] Ale myslím, že se to časem pak všechno uklidnilo, už si tady na sebe všichni zvykli.